

Z DUŠEVNÍHO BOJIŠTĚ.

LITERÁRNÍ STATISTICKÉ ČRTY

NAPSAL.

FRANTIŠEK VANĚČEK.

V PRAZE 1892.

TISK CYRILLO-METHODĚJSKÉ KNIHTISKÁRNY (V. KOTRBA).

NÁKLadem DRUŽSTVA VLASŤ.

I. Na srozuměnou.

‘Ο Θεός ἀποθμᾶ.

Mathematik Guss.

Přítomná úvaha není žádným článkem jednajícím o důležitosti tisku. Tak uznal jsem napřed oznámiti, aby čtenář nebyl zaražen hned na počátku, že opět se má znova přetřepávati dávno uznané — ale dosud nesplněné (u nás katolíků aspoň), — že tisk jest velmocí.

Stat tato obírá se statistikou časopisectva, a hledí ukázati působnost skutečnou tisku v mysl a přesvědčení lidu, jakož i jeho život. Jsou to city jednající o onom světovém boji duševním, který se nazývá bojem světla a tmy, v němž nepřítel často dovoluje si zaměnití jména a nazývá tmou světlem a světlo tmou, zcela věrně dle Jesaiše: běda vám, kteří nazýváte světlo tmou a tmou světlem. Co člověk požívá, to jest, pravil jakýsi materialista, a hleděl pro své tvrzení sebrati důvody. Tuto větu materialistovu obracím na duchovní život a hledím statistikou dokázati, že dle duševní potrawy převládající také se řídí přesvědčení člověka.

Neuít mne tajno, že práce přítomná nebude moci všem stranám aneb v každém ohledu vyhověti, nebo jest statistika vědou velmi spolehlivou, ale také velmi nespolehlivou, podle toho jaké z ní kdo chce dělati vývody. Některé věci lze sečíti zcela přesně a z nich vypočísti všechny důsledky plynoucí, jiné však věci nelze docela věrně stopovati, ba nelze ani pro ně přesnou všeobecnou míru naléztí, aby mohla sloužiti statistice za jednotku.

Zcela dobře lze vypočísti kolik spotřebováno lihovin, piva, masa v některé zemi neb v městě v libovolném roce ale těžko jest určiti kolik a co požitó bylo duševní stravy v některém státě a jak působilo četivo strávené v ducha obyvatelstva. Kterak může býti kontrolováno, kolikrát byla kniha čtena a jak působila? Aneb kterak možno číslem vyjádřiti, kolik čtenářů našel některý politický list v kavárně neb v hostinci a jací byli oni čtenářové? Nicméně, byť nebylo možno určiti na jednotku přesně sílu duševní potrawy v některé zemi strávené, přece aspoň do jisté míry lze stopovati tento duševní boj ve velkém i malém, to jest v celém státě i u jednotlivce a byť nebylo lze neomylné, mathematicky přesné vývody činiti, přece aspoň k pravdě podobným pravidlům přijíti můžeme a to stojí za velmi mnoho.

Všecky vědy, které aspoň poněkud mathematice se mohly přiblížiti, učinily veliký pokrok již proto, že se vymítiti mohly theorii

nemající ani drobet pravděpodobnosti. To platí zejména o fysice se všemi dcerami.

Tak i v pozorování duševního boje zásad proti zásadám, budeme moci posuzovati pomocí čísel, co bylo rozhodnou podmínkou převahy některých zásad. Bohužel, že věda lidská obírala se mathematickým určováním padlých a raněných vojnů ve válkách a nedbala stopovati ony duševní příčiny, které působí fysické převraty v dějinách lidstva.

Dobře můžeme udati kolik mužů provázelo Alexandra Velikého, kolik stálo jich u Marathona a jinde, ale píseň Tyrtajova, která dodávala odvahy skleslým na mysli, zachována není. Tak se nám děje skoro stejnou měrou i do dnes.

Skoro na desítku správně může Hausner ve svém díle „Vergleichende Statistik von Europa“ udati kolik mužů zabito u Solferina, Lipska, na Krimu a jinde. Ano on může vypočísti, že války tělesné od roku 1815—1863. stály 2,148.000 mužů Evropanův a 614.000 mužů mimoevropských. Ale ta klidná, duševní válka, která tělesnou valku připravuje, provází a přetrvává, ten tichý duševní krutý boj zásad a pravd proti bludům a lži nelze ani z desetiny tak spolehlivě určit jako krvavý boj některý. Každým dnem lze se dovědět spolehlivě kolik mužů stojí ve zbrani v Rakousku — o kolik mužů má více pohotově Prusko a jakými a kolika děly opatřeno loďstvo některého státu, ale sečísti, kolik duševních bojovníků knih a časopisů pracuje na straně některé, nelze ani v desítiletí přesně určit, a přece jest toto sčítání branné síly duševních táborů světla a tmy důležitější nad vojsko.

Poukázati na řady duševních bojovníků různých táborů nepřátelských na základě úředních spisů — zejména na řady bojovníků katolických a konservativních proti liberalismu jest účelem tohoto spisku.

Časopisectvo Švýcarské, Španělské, Spojené státy americké, Sasko mají spolehlivé dosti sčítání literárních bojovníků. Rakousko má podrobný spis o periodickém tisku svém, vydaný vicesekretářem c. k. ředitelství pro administrativní statistiku Drem Janem Winklerem, napsaný: „Periodische Presse Oesterreichs,“ z něhož všechna data rakouského tisku se týkající vážena jsou a jako úřední pramen docela spolehlivý jsou. Jestli sice ve spise znáti, že auctor jest přívrženec centralismu a nevalný přívrženec konservatismu, za to však ctitel liberalismu. Ohledně cizozemských dát posloužil mi Wuttke: Die deutschen Zeitschriften und die Entstehung der öffentl. Meinung. Leipzig J. 1875., jakož i Ottingen: Moralstatistik 1882 Erlangen, a úřední zprávy uveřejňované v Statistische Monatschrift. Výtečný matematik Gauss poskytl mi slova, kteráž jsem postavil na místě motta. Nam katolíkům jest počítání tím více potřebno, chceme-li v duševním boji věci svaté s výsledkem hájiti, protože, byť bychom uznávali sílu nepřátelského tisku u nás i v cizině, přece nijak jasně vědomi si nejsme, oč mocnějším jest nepřítel náš — jak dokonalými zbraněmi vládne — naproti houfku katolických i konservativních bojovníků. I statečný a Bohem nadšený Mikuláš Zriny musil podlehnouti na dobře položeném Szigetu, když mu žádná nepřišla odkud pomoc. I katolický tisk by musil podlehnouti proti záplavě nepřátelských listů bez vyšší pomoci!

Napoleon I. pravil: „Čtyři nepřátelské časopisy učiní více škody než stotisíc mužů v otevřeném poli.“ Boj nyní se odehrává hlavně

ve volebních síních, kde se lid rozhoduje pro poslance té neb oné barvy. Boj duševní jeví se v některých zjevech životních jako jsou sebevraždy — rozvody manželské — kriminalita a jiné. V tomto pojednání bude středem duševní onen boj, který vedou mezi sebou strana katolická a liberální; jak označují výsledky tohoto boje volební osudí. Volba jest dnem bitvy, kde se nepřítel s nepřítelem měří. Na tomto výsledku vlastně časopisectvu i straně záležitosti musí a záleží.

Obtíž leží ještě i v té okolnosti, že obšírné spolehlivé zprávy tiskové podává Winkler do r. 1872. — a časopisy statistické do r. 1877., kdežto volební data vzata jsou z nejposlednějších voleb. Proto přece zůstane poměr sil a výsledků ve hlavním měru stejným a ukáže nám silu nepřitele a hbitost jeho proti naší slabosti a nehybnosti. Poznání musí předcházeti nápravu. Poslužiž tento článek aspoň ku poznání!

II. Něco z minulosti.

Zvědavost nesoužila toliko Athénské a nenutila jen je choditi na tržiště zeptat se, co nového. Zvědavost stejná jest ve všech lidech, jen že není stejná ve věcech. Proto pěvec potulný v středověku byl vítaným hostem na hradě i v kraji, že mnoho sešel, mnoho viděl a také mohl mnohé sdělit.

Petr Amienský a Bernard byli živými časopisy, přinášející úvodní články horující pro křižovou výpravu. Později tištěné zprávy o tureckých bojích staly se zárodkem časopisů, jak známo z dějin i naší české literatury v 16. století. A r. 1540. vídeňský tiskař Siegriener měl privilej všechny důležitější noviny státu se týkající uveřejniti.

Hmotný prospěch měl veliký vliv na vývoj časopisectva. Kupcům velmi záleželo na zprávách z ciziny, neb dle nich mohli se ve svých obchodních špekulacích řídit a tak před možnou ztrátou se uchrániti, aneb k většímu zisku si pomoci. Proto velké obchody dávaly sobě na vzajem zprávy o hlavních událostech v zemi sběhlých, které mohly na obchod nějaký vliv míti. Tak se stávaly střediska obchodu zároveň střediskem novin. Benátky, město obchodu světového, byly též kolébkou, kde vznikly psané noviny v 16. století, které obchodníkům s Benátky kupčícím se zasilaly. Po Benátkách jednala i jiná města: Praha, Vídeň, Frankfurt n. M. atd.

Praha po skončení 30leté války měla 2 muže, kteří s dovolením císařským směli na místě psaných zpráv tištěné vydávati.

Bouře náboženské s protestanty použily také tisku na rozšíření svých náhledů. Letáky reformační, občas vyskytující se, byly předchůdcem časopisů.

V r. 1615. počal s povolením vlády Mathias Fornica tisknouti týdně docházející zprávy, dle jehož příkladu Ludmila Fabriciova, majitelka tiskárny r. 1657. také tiskla zprávy došlé do Prahy ovšem zase s povolením vlády. V době obléhání Vídně od Turků byly ve Vídni tři časopisy a sice německý, latinský a vlašský.

Začátkem XVIII. století vydáván ve Vídni ve kvartovém formátě: „Posttäglicher Mercurius oder ganz besondere Relation, von denen wichtigsten in Europa fürgegangenen Novellen mit curiensen Raisonnements und polit. Reflexionen den geneigten Neubegierigen zur be-

liebigen Vergnügung zusammengetragen“. Jiný list byl: „Wienerisches Diarium,“ z něhož se vyvinul během času: „Wiener Zeitung“.

Podobně i v Praze z úředních oznámení, vyvinuly se pak časopisy úřední, mimo tyto vycházely časopisy psané, které měly na zřeteli hlavně chuť čtenářstva, kterou různými krvavými a „extra“ zprávami chtěly uspokojiti. V r. 1720. vycházející časopis: „Das merkwürdige Wien“ byl as první časopis zábavný v tisku rakouském. Listy divadelní a týdeníky zábavné se množily dále velmi. Listy odborné málo. Co však jest pro tuto stať velmi důležité, jest, že v době, kdy nebylo strannického tisku, vycházely již tehdy 2 časopisy freimauerské, které rozsávaly již tehdy koukol a chystaly pro budoucí poutníky a poutnice cesty. Byly to listy „Realzeitung“ a „Journal für Freimaurer“ jeden se zcela zřejmou firmou pro zasvěcence a druhý pod nevinným názvem činil katechumeny svobodnému zednářstvu.

Až potud sem chtěl poněkud sledovati vývoj časopisectva, abych dal důkaz, že kdýž lidé spali, nepřítel rozsával již koukol. Methoda boje byla vždy táž jako jest dnes, totiž napřed na církev se útočilo a potom na stát.

Zásada svobodného výkladu Písem, jakou hlásali tak zvaní reformátoři, dala příležitosti i „svobodomyslné“ zásady náboženské převést na půdu politického života. Vyskytaly se tedy mimo náboženské traktátky také i traktáty obsahu politického, které revolučního ducha Lutrova a soudruhův proti stávajícímu řádu chtěly uskutečniti, což vedlo ku selským vzpourám dosti známým. Aby tomuto soustavnému štvání pomocí tisku konec učiněn byl, vyšel císařský patent, dle něhož tiskárny, k vůli snadnější kontrole toliko v hlavních městech býti směly, a na venkově a pokoutní tiskárny byly zakázány, o nichž se praví: „welche dem Publico so unnöthig als unnützlich seyend und durch öfters eindruckenden unzulässigen Sachen nur den gemeynen Mann verführen, welcher von dem Gegenstande und wahren Beschaffenheit der Sachen nicht berichtet ist“. Trestní výkon týkal se nejen pisatele, ale i tiskaře a rozšiřovatele a vyměřován byl nejen na cti, těle a statku, ale i na krvi. Zavedena pak censura místy ovšem až přílišná, která za různých vlád prodělala různé stupně a působila vždy ve směr časopisectva. Čím byla přísnější censura politická, tím více věnovaly se vycházející časopisy krásným uměním. Jakož budeme v tomto pojednání pozorovati, že svoboda tisku ubrala půdy v obecnstvu odborným a vědeckým listům a získala ji pro politické časopisectvo.

V době Josefa II. censura v ten smysl zmírněna, že mohlo dílo býti tisknuto i před vykonanou censurou bez připojeného „admittitur“ s tou podmínkou, že výtisky budou vzaty z obchodu, kdýž by uznáno bylo v knize něco „ex post“ zavadného. Po uvolnění censury tolik listů povstávalo, že ku vyplnění jich používalo se cizích listů od záhlaví až do konce, v čemž nebyl spatřován literární pych — nýbrž jen pomoc v nouzi.

Přísná censura s nepatrnými změnami trvala až do roku 1848. R. 1845. podalo 29 básníků, spisovatelův a novinářů žádost za zmírnění censury, ale bez výsledku. V r. 1847. vycházelo v Rakousku 79 periodických listů, kdežto v Prusku jich bylo již v r. 1840. — 349.

Rok 1848. přinesl i svobodu tisku (Pressfreiheit) jako vymoženost konstituční. Jaké dojmy tato svoboda tisku v obyvatelstvu činila — patří spíše do listu humoristického. Patent ze dne 14. a 15. března přinášel zrušení censury. V jednom městečku v Čechách, kde mnoho soukenníků přebývalo, měli slavnostní illuminaci ne snad proto, že jest svoboda tisku zavedena, nýbrž že se domnívali, že jest zrušeno privilegium právě zaváděného stroje lisovacího, který soukenníky poškozoval.

V krajinách vinařských rozuměli Pressfreiheit, že budou volně víno tlačit bez odvádění poplatků, nad čímž se hněvali rolníci, kteří neměli vinic a cítili se svobodou tisku zkráceni. Jiní při svobodě tisku vzpomínali na exekutory daní a vykládali Pressfreiheit jako sprostění všech dávek. Jiní domnívali se, že svobodou tisku jest poručeno všem vydavatelům všechno uveřejniti, co jim kdo zašle.

Přechod byl příliš náhlý. Působení svobody tisku bylo as obdobné dovolení kouření studentům na vyšším gymnasium tak, že se každý domníval nucena kouřiti. Vycházející listy nově založené ukazují, jako hodinová rafe, postup svobody tisku. Založeno 217 listů nových:

V lednu	4	v červenci	43
v únoru	—	v srpnu	28
v březnu	8	v září	15
v dubnu	23	v říjnu	21
v květnu	26	v listopadu	8
v červnu	41	v prosinci	—

Summa časopisů obnášela 306, z níž bylo v celém Rakousku směru:

1.	2.	3.	4.	5.
radikálního	mírně liberálního	zpáteční- ckého	katoli- ckého	centralisti- ckého
108	46	20	9	12
	6.	7.		
	foederalisti- ckého	separasti- ckého		
	32	18		

Ostatních 61 bylo různého směru. Rok výmínečný a bouřlivý nemůže sloužiti nijak za podklad ku klidnému úsudku. Jen bouřlivým rokem lze vysvětliti ono velké číslo 108 časopisů radikálních a toliko 9 katolických. Mluva a tendence listů z roku 1848. byla mnohdy i kommunistického rázu.

Katolické časopisy malý počet svůj nahrazovaly řízností a rozhodností; mezi nimi vynikal dle soudu Winklerova „Wiener Kirchenzeitung“ (Šeb. Bruner-Wiesinger) a lidu venkovskému byl věnován: „Der lustige Bauer, ein ländliches Volksblatt katholischer Tendenz“.

V Čechách pak zvlášť jevil se vliv na časopisy v r. 1848. následovně:

1. radikálních 2	2. mírně liberálních 5	5. centralisti- ckých 7	6. foederalisti- ckých 13	jiných 4
------------------------	---------------------------------	----------------------------------	------------------------------------	-------------

List s katolickou tendencí u nás v pohnutém roce nevycházel, což celkem není ani divu, platilť ruch ten zejména zájmům státním. Přílišná smělost listů vyvolala brzo Patent nový ze dne 13. a 14. března r. 1849.: „Zákon proti zneužívání tisku“ a „Jednání o přestupcích tiskových“. Počala nová censura, jejíž vliv se jeví v následujícím obrazci:

R o k	Listů všech	Politických	Zábavných	Oznamova- cích
1848	388	306	41	41
1849	215	146	19!	50
1850	180	92	26	62
1851	188	81	34	73
1852	172	59	35	78

Jako sprcha působily nové zákony o tisku na časopisy politické. Konfiskace, kauce redaktorova, zničení exempláru, byly materiální oběti, které nemohly mnohé listy snést. Zákon došel svého cíle aspoň částečně.

Další zavedení kolku zdražilo listy o krejcar — obnovená daň z inserátů zmenšila příjem listův a tím je zdražila — a počet časopisů redukovalo. Obrazec následovní nám působení zákona na tisk ilustruje.

R o k	L i s t ů			Dohromady
	politických	zábavných	odbor. a oznam.	
1852	59	35	78	172
1853	53	40	81	174
1854	56	46	84	186
1855	58	60	100	218
1856	59	61	98	218
1857	59	66	101	226
1858	60	72	111	243
1859	68	66	112	246
1860	74	64	125	263
1861	98	69	143	310
1862	109	77	159	345

Kde mysl se odvrací od politiky, zabývá se více odborem, obchodem a zábavou a proto i produkce oněch časopisů jest větší. Tyto

úvahy leží však mimo rámec článku. Nám se jedná určitě jakou měrou působily zásady konservativní a liberální v obyvatelstvo — jaký nacházely ohlas, kolik bylo odběratelů listův a kolik bylo hlasatelů zásad.

Jmenovaný již Dr. Winkler dává obraz čtenářstva časopisu v roce 1855., který nám vysvětlí velmi mnoho.

Časopisectvo v r. 1855.	Počet časopisů	Výška nákladu	Počet jednotlivých čísel
I. Polit. listy			
směru úřed. a poloúřední . . .	18	20.550	6,140.000
Officiosní, konserv. a katol. . .	11!	13.760	3,448.000
Liberální a národní listy . . .	10	33.580	11,082.000
Listy bez určité strany . . .	19	70.440	22,145.000
Dohromady . . .	58	138.330	42,815.000
II. Zábavné listy			
Odborné a oznamovací listy . . .	60	69.630	4,761.000
Theologické a vzdělávací . . .	10	6.640	262.300
Listy hudební divadelní . . .	6	3.780	195.100
Módní listy	6	2.800	79.600
Ostatních listů	78		
Dohromady . . .	160	82.870	5,298.000

Summa všech listů v r. 1855. byla 218, s 291.075 výtisky 52,581.000 čísel.

Tato čísla mohou mít různý význam dle toho s čím je srovnáváme.

Politických bylo	26·6%	celkem 58,
belletristických	27·5%	" 60,
odborných	40·4%	" 88.
oznamovacích	5·5%	" 12.

Dle těchto procent nelze určit; že by byl největší zájem pro různé odborné listy, protože vykazují největší procento: čtenářstvo jest rozhodujícím, aneb ono procento čísel vydaných, které bylo následující:

Počet jednotlivých čísel	politických listů . . .	81·4%
"	" " zábavných " . . .	9·1%
"	" " odborných " . . .	5·2%
"	" " oznamovacích listů . . .	4·3%
		<u>100%</u>

Srovnáme-li armády duševního boje mezi sebou jak stály proti sobě v roce 1855., jest voj nadepsaný. „katolický“ — nejslabším co do nákladu a nejmenším co do počtu čísel. Tím menší jest toto číslo, uvážíme-li, že v něm zahrnut jest i tisk konservativní i officiosní, což

jest pro katolický tisk tím osudnější, že nedůvěra, kterou přinášelo obyvatelstvo tisku vládnímu a polovládnímu vstříc, také i katolické věci škodila a popularity mu ubrala.

Liberální tisk byl již v roce 1855. silnějším než vládní a konservativní tisk dohromady. Listy bez politické tendence těšily se veliké oblibě (k nimž té doby patřila také Bohemie) jak ukazuje číslo 22 mill. vytisknutých čísel. Ani tyto listy bezpolitické tendence katolické věci neprosperely; nebyly ani studené ani vlažné, těch byla tedy polovice všeho časopisectva. Jeden důsledek z těchto čísel s jistotou činiti můžeme, totiž, že již z počátku čilejšího života tiskového na poli politickém bylo obsazení strany katolické nedím slabé nýbrž nedostatečné. Jen veliký fond katolického přesvědčení lidu rakouského mohl tak dlouho vzdorovati liberálnímu tisku při tak slabounké obraně, jakož i vzmáhající se ruch národnostní, který náboženskou otázku nechával stranou. Nelze říci, že by boj národnostní šetřil aneb ve zvláštní účtě choval náboženství. Protože nebylo dosti sil ani času podnikati boj proti oběma, proto se zdržely národnostní strany zjevného boje proti náboženství, kterým zde hlavně rozumíme katolicismus jako repraesentanta státního náboženství rakouského. První a druhá přehlídka vojska katolického z roku 1848. a 1855. dopadla pro katolíky velmi špatně nejen v oboru politických listů, ale i odborných. Vždyť listy pro hudbu a módu měly více výtisků svých než listy theologické a vzdělávací dohromady.

Svobody tisku této nové taktiky v duševním boji XIX. století nedovedli katolíci využití jako liberálové, aneb lépe řečeno, jako frajmauři otcové liberalismu.

K vůli důležitosti tohoto sčítání branné síly katolických žurnálů, jest třeba uvéstí přehled duševních bojovníků z r. 1861., tedy krátce před uvedením svobody tisku znova.

Časopisy r. 1861	Počet časopisů	Náklad	Počet vyšlých čísel
Politické listy:			
Úřední	19	21.185	6,435.000
Konservativní (feudální a katolické)	15	13.870	2,440.740
Centralistické liberální	22	82.445	27,888.600
Foederalistické národní	17	38.960	10,138.860
Bez politické tendence	25	42.640	10,989.000
Dohromady	98	199.100	57,892.200
Zábavné listy:			
Humoristické	11	37.000	2,223.900
Zábavné	26	82.300	2,296.800
Místní zábavné	33	16.880	83.150
Dohromady	70	136.180	4,603.850

Časopisy r. 1861	Počet časopisů	Náklad	Počet vyšlých čísel
Odborné listy:			
Národohospodářské	12	6.480	379.100
Rolnické, lesnické atd.	18	17.650	621.400
Řemeslné	14	9.100	307.400
Lékařské a přírodovědecké	16	12.250	471.800
Právnícké a státnické	6	2.700	380.400
Bohoslovné a vzdělávací	9!	4.800!	176.000
Historické a literární	9	4.700	102.600
Paedagogické — listy pro mládež	18	10.915	282.500
Vojenské, námořnické, — sport.	6	7.375	225.800
Hudební, divadelní atd.	10	5.680	635.700
Módní	5	7.500	343.800
Dohromady	123	89.150	3.926.500

oznamovací listy připočtou-li se ku právě uvedeným listům, jeví se celkové číslo následovně

listů bylo 310 — výtisků 439.080 — čísel 68,851.000.

Vzrůst v každém oboru jest zřejmý. Jen jeden obor zůstává za rokem 1855. — jak v počtu listů tak i čísel a to jest právě obor bohoslovný a vzdělávací, kterému ubylo 38% výtisků proti roku 1855. Tento úkaz lze ovšem i jinde, ku příj. v Německu stopovati.

Přibýlo čtenářstva, toť první vývod z uvedených přehledů. Ne tak listů přibýlo jako zájmu na četivu proti r. 1855.

Politické listy nalezly mnoho přátel, ale ono procento přízně obecenstva, aneb výtečnosti redakce a čilosti agitační nejeví se při všech listech stejně. Velikou čilost vyvíjel tisk liberální a národní, nebo obojí směr vykazuje statečné číslo. Jednu myšlenku nemohu potlačiti na tomto místě, totiž, že zápasníci za věc národní byli hlavně katolíci ne snad jen v Čechách, ale i jinde u pobratimů slovanských. Kněžstvo pak bylo nejhlavnějším kontingentem bojovníků národních, tím snad lze vysvětliti ono nepatrné účastenství na žurnalistice katolické, která nejen neukazuje žádný přírůstek, ale ztrátu 1,000.000 čísel. V oné době národní spor zapudil spory kardinální mezi konservatismem a liberalismem; listy foederalistické nestály naproti náboženství tak nepřátelsky jako listy liberální, naopak v tomto ohledu dosti přátelsky si počínaly, a proto neukazovala se nutnosť zvláštní katolické žurnalistiky, proto byly listy katolické většinou jen týdeníky politické.

Ať malé číslo katol. listů jak chceme vysvětliti se snažíme, jeden stín přece jest zřejmý totiž: malá činnost v samostatné kato-

lické žurnalistice. Národní tisk byl konservativním z oportunity, proti centralistům liberálním, ale ne z přesvědčení. Proto chladlo vědomí dál a dál v širších vrstvách. Co se opozdilo, dá se těžko a jen s velkým úsilím dohoniti.

Chceme-li proud času, jak se jevil v potřebě žurnálů, vyjádřiti čísla, poslouží nám následující „thermometr“ literární chuti.

Odpočteme-li vládní a listy bez tendence politické, jeví se v listech strannických politických vzrůst

co do počtu listů
185%

co do počtu čísel
180%

na kterémžto vzrůstu listy katolické neměly žádného podílu, nýbrž lví podíl měly listy centralistické liberální a pak národnostní. Ač zaveden byl kolek novinářský, přece spotřeby přibývalo.

1. Nejlépe se vedlo tisku humoristickému, který měl počet čtenářstva o **236%** větší proti roku 1855.
2. pak listy vojenské, pro hon, rybolov, sport, vzrůst o **195%**
3. modní listy 165%
4. listy pro zábavu a poučení 86%
5. všeobecně národní hospodářské listy 75%
6. listy lesnické, rolnické atd. 56%
7. „ hudební, divadelní 53%
8. „ lékařské a přírodní 51%
9. „ paedagogické a pro mládež 33%
10. „ právnické 31%
11. místní listy 19%
12. řemeslné technické listy 17%

V této lokaci vzrůstu listů nemají žádného místa listy katolické. nýbrž ukazují úbytek 38% pod nullou! Zajisté jeví se v uvedených číslech směr obecnstva a jeho smýšlení, ale jeví se také čílost — ohledně katolických listů i nečinnost — v agitaci.

Více šířiti slov o této kapitole v minulosti zajisté netřeba. Důkaz jest tak jasný, že bije do očí.

Největší oblibu má Satyr, největšího vzrůstu dodělaly se Mars a Fauna a Moda se Zábavou.

III. Z doby novější.

Zmohutnění a zdomácnění časopisectva přispěly jednotlivé vynálezy doby novější, aneb lépe řečeno, zdomácnění vynálezů starších. Tak ku příkl. zavedení a rozšíření telegrafu vytvořilo pro žurnalisty velice široký obzor pozorovací a lákal zvědavost čtenářstva neodolatelně. Pošty a ještě více železniční sítě dodávaly zvědavému čtenářstvu i došlé zprávy velmi pravidelně a rychle. Zdokonalení tisku učinilo časopis poměrně lacinějším a rychlejším. Inseráty spojovaly obchodní výhody s politickým denníkem a staly se novým pramenem příjmů pro časopisectvo, což se opět stalo příčinou zanikání listů oznamovacích. Neboť jak vystupovaly listy politické s inseráty, tak

48	„	katolického tisku
47	„	politických humor. listů
44	„	zábavných listů
41	„	odborných listů
35	„	socialné polit. listů
16	„	foederalistického konserv. směru.

Čísła tato uvedena jen mimochodem ku doplnění obrazu v duševního bojiště.

Dráhy a rychlá doprava zvýšily i spotřebu cizozemských listů, která

v roce	1861	obnášela	. .	117.378	exemplářů
„	1862	„	. .	163.063	„
„	1863	„	. .	212.156	„
„	1864	„	. .	203.512	„
„	1865	„	. .	190.456	„
„	1866	„	. .	289.281	„
„	1867	„	. .	253.321	„
„	1868	„	. .	525.017	„
„	1869	„	. .	564.031	„
„	1870	„	. .	653.743	„
„	1871	„	. .	724.523	„
„	1872	„	. .	871.123	„
„	1873	„	. .	900.899	„

Zajímavo jest zvědět, co nejvíce z ciziny běreme a tu shledáváme, že jest. to většinou ne nejlepší, co cizina má, neboť dle sečtení v r. 1871. vykonaného, ukázalo se, že běreme nejvíce z němčiny a to nejvíce Bazár 1830 abon., Augsburger Allgem. Zeit. 940, *Gartenlaube* 890 abon. (jest protikřesť., protirakouská — a protislovanská. Po válce 1866. přinesla obraz „hyeny polní“, kterým cit nás rakouský, zejména český hrubě byl urážen.)

Ano z ciziny běreme více nákazy mravní než povznešení. Berlín a Lipsko posílají nám největší počet čísel novin, po nich následují Mnichov, Stuttgart a Augsburg. Vliv německé literatury a německé žurnalistiky v naši literaturu a život náš nedá se upřít. Bohužel, že my Čechové bojujeme proti germanisaci jazyka a nebojujeme proti germanisaci srdce. Opakuji na tomto místě, co jsem jinde obsírněji ukázal, že my Čechové v samovraždě již poněmčeni jsme. Tento smutný zjev jest mezi národy germánskými velmi častým, připadáť na 1.000.000 Němců 112 samovražd, kdežto mezi Slovany toliko 47 samovrahů na totéž číslo obyvatelstva připadá; ale mezi Slovany jsme my Čechové zcela Němcům rovni, což jest znamením — aspoň dle mého skromného soudu — že v tomto ohledu jsme se již odrodili veliké rodině slovanské a poněmčili se. Zde můžeme víru dávat literatuře německé, které podléhá i naše, ne sice co do jazyka, ale co do směru. Číslo liberálního tisku tomu se zdá navědčovati. Zde jsem dovolil si odbočiti k vůli důležité — dle mého soudu — poznámce.

Doba krachu v r. 1873. měla také vliv na časopisectvo ale daleko ne takový, jako se z počátku domýšlelo. Zmizely většinou listy špekulantské, jako dokazuje Schimer v Stat. Monatschr. 1877. str. 478. a. n. Poněvadž čísla ve měsíčníku uvedená dále pokračují než dílo

Winklerovo a potvrzují zjev, který jsem vytkl již v předešlém, totiž: úbytek katolické literatury, která jest zrcadlem národa, ale také zrcadlem života každé strany, jejíž zásady hlásá.

Co do periodického tisku nepokračuje Schimer v tomtéž rozdělení jako Winkler, neboť periodický tisk nečítá dle stran na liberální, konservativní, katolický atd., nýbrž dle oboru, kterému věnovány jsou, přece však úbytek katolické literatury lehce spatříme.

Listy	1863	1864	1865	1870	1875
Politické	131	141	156	229	293
Národohospodářské				55	84
Hospodářské				49	64
Řemeslnické				26	53
Vojenské				6	10
Lékařské a přírodov.				24	29
Právnícké a státnické				15	11
Bohoslovné a vzdělávací	165	183	200	23	29
Paedag. a pro mládež				45	69
Historicko-liter.				16	17
Divadelní atd. modní sport				36	38
Nepolitické místní				46	76
Obchodní a oznamovací	21	21	24	29	40
Zábavné	82	86	94	79	63
Dohromady	399	431	474	678	876

Zde čísla celistvá vykazují sice vzrůst bohoslovných a vzdělávacích časopisů, ale vzrůst ten není poměrný ku ostatnímu vzrůstu ostatních listův odborných a jiných. V roce 1870 obnášely katolické listy i vzdělávací! (které mají široké pole působnosti) 3·4%, v r. 1875. toliko 3·3%, ale v r. 1873. (krach) toliko 1·7% tedy vidíme opět, že katolický tisk nedržel nijak krok ani v odborném a vzdělávacím tisku.

Kdyby Schimerovy výpočty o periodickém tisku také politický tisk dělily na liberální a konservativní a katolický, shledali bychom tuším tutéž pravdu čísly vyjádřenou.

Čísel novin vyšlo a okolkováno bylo

v r. 1870	78,440.219 kusů
" 1871	78,206.923 "
" 1872	82,770.029 "
" 1873	89,761.260 "
" 1874	83,590.025 "
" 1875	83,114.381 "

V této armádě kolik bylo křížáků nelze dle úředních zpráv podati, ale soudíme-li obdobně dle čílosti na poli katolicismu, shledali

bychom totéž, co nám ukazuje tabulka spisů celistvých a vydaných v různých odvětvích věd a směrů. Při pozorování čísel udávajících vyšlé knihy od roku 1870—1876. praví sám Schimer, zpracovatel úředních dat, následovně (Monatschr. 1877. str. 480): „Neben dieser allgemeinen Wahrnehmung lässt die vorangehende Tabelle (viz dolejší tabulku) manche bemerkenswerthe Einzelheit entnehmen; so den ununterbrochenen Aufschwung, welchen manche Wissenszweige, wie Medizin, Länder- und Völkerkunde, insbesondere aber das immer mehr zum allgemeinen Bedürfnisse werdende Kalenderwesen nehmen und dem — ein beachtenswerthes Zeichen der Zeit — der ganzentgegengesetzte Gang von theologischen und Erbauungsschriften gegenübersteht, das Beharren auf völlig ungeänderter Produktionsstufe anderer Zweige, wie insbesondere der Werke über Philosophie, Geschichte, Forstkunde und Bergbau.“

Tato slova jako dodatek přidal úřední statistik k tabulce následující:

Druh	1870	1875	1876
Encyklopaedie	8	8	7
Bohosloví a vydané spisy	76	69	60
Právní a národohospod. spisy	110	160	178
Medicina a chirurg.	59	83	113
Přírodní	117	125	124
Filosofie	22	24	27
Klassické řeči	21	13	9
Vychovatelství atd.	159	157	191
Spisy pro mládež	21	11	11
Moderní řeči	28	16	24
Životopisy	15	35	46
Zeměpis a spřízněné	58	113	135
Mathematika	31	66	49
Válečnictví	59	87	110
Obchod a řemesla	59	165	113
Stavitelství	36	59	55
Lesnictví hornictví	26	28	27
Rolnictví, zahradnictví	47	47	52
Krásná literatura	100	166	225!
Umění	14	18	26
Kalendáře	74	128	146
Smíšené a spisy pro lid	48	49	62
Dohromady	1178	1427	1790

Kdybychom v procentech chtěli úbytek bohoslovné a vzdělávací literatury vyjádřit, jevil by se takto: 5·9% v r. 1870. a 3·1% v r. 1876. Opakuji, že Schimer nazval tento zjev „beachtenswerthes Zeichen der Zeit.“

Co se týče literatury dle jazyků, pozoruje Schimer úbytek ve spisech českoslovanských naproti vzrůstu spisů polských, což uzavírá z následujících čísel:

spisů českoslovanských

v r. 1870. a 1876.

652 369

polských

213 323

Úbytek spisů snad by se dal vysvětliti vzrůstem časopisů, to však do rámce úvahy nesahá.

Tedy i v době novější vadnutí katolického života nepřestalo, ale pokračovalo dále nejen v časopisech, ale i ve spisech samostatných.

Kalendářová literatura stále rostoucí a do nejněžnějších koutů si cestu razící snad bude aspoň poněkud dělati výjimku a jest na nás katolicích, abychom aspoň zde pole udrželi.

IV. Proudý.

Doposud jsme viděli, že listy politické vyvíjely se na újmu listů zábavných a oznamovacích, neboť listy politické vyhovovaly v obém směru. Vyjádří-li se poměr v procentech, byl by následovně

v r. 1861. bylo zábavných	23%
" 1865. " "	20%
" 1870. " "	18%
" 1873. " "	16%

Tentýž stav se ukazuje v procentech listův oznamovacích

v r. 1861. . . .	6%
" 1865. . . .	5%
" 1870. . . .	4%
" 1873. . . .	5%

Listy politické získaly na rozsahu svého čtenářstva a ještě více vzrůstaly listy odborné, které čítaly

v r. 1861. . . .	39%
" 1865. . . .	42%
" 1870. . . .	44%
" 1873. . . .	48%

Tento poslední zjev by byl potěšujícím, kdyby počet čtenářstva a odběratelstva odpovídal vzrůstu listův odborných. Tu však shledáváme pravý opak toho, co nám dokazují procenta vzrůstu tisku odborného. Nesmíme z nich nijak souditi na hlubší studium odborné anebo na širší zájem pro odbor. Naopak, časopisy odborné právě tou měrou, kterou vzrůstaly, ztrácely na počtu svých odběratelů. Není také divu, když povážíme, že pro každou věc sebe nepatrnější hned byl odborný list, ale i šachisti, turisti atd. Mezi odbornými listy nalézáme: Sport-Blätter, Badeblätter, Heiratstifter, Zeitschrift für Ritterorden, Wiener Hauseherrszeitung atd.

Lehce každý pochopí, že kruh čtenářstva percentuálně tak se nešířil jako procento odborných listů, proto vypadalo průměrně na každý odborný list — čím dále tím méně odběratelů.

Listy odborné vstoupily od r. 1855—72. o 341%
odběratelstvo jejich „ „ 1855—72. o 200%

Tak se stalo, že v r. 1855. odborný list měl průměrně 773 odběr.

r. 1861.	„	„	„	725	„
r. 1872.	„	„	„	526	„

Totéž lze sledovati i ohledně listů národo hospodářských, že vzrůst jejich nijak nebyl rovnoběžný se vzrůstem obyvatelstva.

R. 1855. byly toliko 4 listy národo-hospod. s 3700 odběrateli.

1861.	„	12	„	„	„	s	6480	„
1872.	„	91	„	„	„	s	39670	„

Měl tedy 1 národo hospodářský list odběratelů

v r. 1855. . . .	925
„ 1861. . . .	540
„ 1872. . . .	436

Rok 1872. byl rokem rozčileného života národohospodářského. Rok následující veliký počet listů smetl s povrchu literárního života.

Časopisy tyto sledovaly osobní prospěchy a reklamy. Krach ukázal mnohou shnilou stránku v tomto odboru. Při procesu proti „höchsten Fructificierer“ Plachtovi vyšlo na jevo, že v 1. roce dal tento dům 155.000 zl. na reklamu novinám.

Tento proud zatím necháme stranou.

Budeme stopovati mohutnění proudů beroucích se směrem vládním, liberálním a konservativním, se zvláštním vzhledem ku výslovně katolickému tisku.

Nejprve podáme obrazec, který v procentech předvádí nám sílu listů sloužících 1. vládě, 2. stranám a 3. místním poměrům.

Listy místní byt neměly hlavně tendenci politickou, přece v době rozhodné bitvy poslouží výborně straně, která je má rozestavené po všech koutech svého území. Listy stran politických velice vstoupily naproti listům vládním, rovněž stoupily listy místní, ale jaký podíl budou míti opět listy katolické?

Rok	Úhrný počet listů polit.	vládních	stran polit.	místních
1861	98	19·39%	55·10%	25·51%
1862	109	18·35%	54·13%	27·52%
1863	131	15·27%	52·67%	32·06%
1864	141	14·20%	53·18%	32·62%
1865	156	13·46%	50·64%	35·90%
1866	160	13·12%	53·13%	33·75%
1867	168	13·09%	57·09%	29·82%
1869	189	10·33%	60·85%	28·04%
1868	213	11·11%	62·91%	26·76%
1870	229	9·61%	64·63%	25·76%
1871	250	8·80%	64·00%	27·20%
1872	259	8·50%	64·23%	28·57%
1873	267	7·86%	59·93%	32·21%

Časopisectvo sloužící stranám, k němuž můžeme připočísti i listy místní, se rozmáhalo značně proti listům vládním, které dle soudu Winklerova byly znamenitě redigovány a vší silou usilovaly zpopularisovati se v širších vrstvách. Zasetá nedůvěra v lid z dob dřívějších nedala se tak lehce odstraniti. „Wiener Zeitung“ přinášel v přílohách výtečné články z různých odborů, ale přece ku popularisaci nepřispěly. Tak bylo až do let šedesátých.

V té době zavedena i v Rakousku tak zvaná tisková kancelář, podle vzoru francouzského, která měla za úlohu ministerské náhledy v časopisectvu neodvislém propagovati, dáti jim takový nátěr, který věc ve světlo vlády staví. Další data statistická ani Winkler neuvádí řka: „Nähere Mittheilungen in dieser Beziehung zu machen, ist die amtliche Statistik um so weniger in der Lage, als sich Einrichtung und Thätigkeit des Pressbureaus begreiflicher Weise selbst dann jeder Besprechung an dieser Stelle entziehen müsste, wenn der amtlichen Statistik darüber wirklich mehr . . . als jedem andren . . . bekannt sein würde.“

Daleko více v tomto směru vykonaly laciné časopisy pro lid, jako Pražský Denník, který svou láci všecko pronikl.

Náklad listů vládních byl

v r. 1861. . . . 21.185 ex. s 6,435.000 čísly

v r. 1872. . . . 64.070 ex. s 19,438.000 čísly.

V poslední době zajisté daleko větším počtem čísel časopiseckých vládne officiosní tisk, jakž soudím obdobně dle ciziny. Vládní tisk neplatí kolku ani poštovného z velké části, proto jest lacinější — ano nejlacinější, jako ku př. Pr. D. atd.

V Anglii, Walesku, Irsku a Skotsku působilo snížení poštovného u tisku očividně na rozšíření jeho. Zavedena tak zvaná „half penny postage“ r. 1870. a účinek její na rozšíření tisku byl následující:

v r. 1870. rozesláno poštou 131 mill. časopisův a knih.

Po zavedení sníženého poštovného vstoupil oběh časopisecký hned o 70 millionů totiž:

v r.	rozesláno	202	mill.	časop.	zásylek
1872.	223	"	"	"	"
1873.	254	"	"	"	"
1874.	258	"	"	"	"
1875.	280	"	"	"	"
1876.	299	"	"	"	"
1877.	318	"	"	"	"
1878.	328	"	"	"	"
1879.	345	"	"	"	"

Tedy za 9 let při snížení poštovného, což tisk učinilo lacinějším, spotřeba jeho se skoro strojnásobila. Této výhody v daleko větší míře požívají populární nyní vládní listy a bude jejich počet rozeslaných čísel daleko větším, než mohl r. 1872. Winkler zaznamenati, kdy nebyla ani síť dráh úplně vyvinuta jako dnes. Pražský denník — jediný — je-li pravda, že 45.000 exemplářů od- bude — měl by ročně 13 millionů čísel. —

V takovémto stavu jest zcela pochopitelno, že officiosní tisk ročně čistý výtěžek vykazuje.

Dle úřední zprávy bylo při vládním tisku:

r. 1866. . . .	363	tisíc	zl. výlohy,	339	tisíc	zl. výtěžku.
1867. . . .	300	"	"	318	"	"
1868. . . .	330	"	"	363	"	"
1869. . . .	348	"	"	370	"	"
1870. . . .	373	"	"	415	"	"
1871. . . .	429	"	"	467	"	"
1872. . . .	514	"	"	562	"	"
1873. . . .	563	"	"	577	"	"

což vykazuje celkový přebytek.

Proud vládního tisku, byť nešel s proudem katolickým, přece nemůže tak otevřeně bojovati proti katolicismu — jako státnímu náboženství — a proto proud jeho v duševním boji jest méně významným než tisk bojujících stran.

V. Bojovníci stran.

Všude, kde noha lidská šlape půdu Boží, jest boj zásad, které označujeme jménem konservatismu, který dbá aspoň částečně autority Boží, a jménem liberalismu, který jí pohrdá ve všem anebo v největší části. Tisk propaguje náhledy a důvody obou stran a hledí jim získati přívržence. Na přívržencích vlastně záleží celý výsledek duševního boje. Kdo má více přívrženců, ten jest vítězem při volbě, pak i vítězem ve sněmovně, ano i vítězem v právu. Tak se ocitáme před moderním pěstním právem, které se jeví hlasováním. Na které straně více hlasů, ten má právo, jako získal si před stoletími onen právo, kdo měl silnější pěst, aneb aspoň zástup silnějších mužů než nepřítel.

Celý tedy duševní boj pozůstává ve verbování přívrženců. My z katolického stanoviska musíme liberalismus považovati za hříšný. Pravda a právo i s menším počtem vyznavačů zůstává pravdou a právem proti největší přesile. O tomto předmětu pojednává důkladně brožura: „Liberalismus ist Sünde“ přeložena ze španělštiny a opatřena úvodem od Dra. Scheichera, kde výtečné důvody jsou nahromaděny.

Tisk strany jest nejlepším obrazem života v ní. Tisk označuje cíle, plány i organizaci její, hledí zásadu strany přivést mezi lid. List každé strany jest skutečně jako pluk bojovníků pod vedením jednoho důstojníka. Boj děje se při volbě zástupce obyvatelstva do sborů zákonodárných. Zde se mi při pozorování úředních dat o volbách z r. 1885. — a z r. 1891 ukazovala zvláštní shoda mezi číslicemi označujícími sílu tisku některé politické strany a mezi počtem odevzdaných hlasův a zvolených zástupců

Být i věc se zdála na oko zbytečná, přece poznání její přispěje ku vzpružení katolické činnosti.

V roce 1861. bylo čísel novin okolkovaných 50,422,258
 " 1873. " " " " " 94,306,243.

Velká to armáda, kolik jich patřilo ku které straně?

Předvěsti každoroční papírovou armádu časopisů byla by za-
 jisté spousta čísel, která by spíše odstrašila, než přivábila čtenáře.
 Obmezím se tedy na nejhlavnější data, z nichž chci vésti některé
 důsledky.

V roce 1855. bylo listů politických stran 22 s nákladem 47.340
 " 1861. " " " " " 54 " 135.274
 " 1872. " " " " " 163 " 357.900

Počet těchto listů vydaných čísel bylo celkem

v r. 1855. . . . 14 mill.
 v r. 1861. . . . 40 "
 v r. 1872. . . . 77 "

Winkler rok 1872. všude bere v další úvahu a tedy můžeme
 také jen onen rok podrobněji probrati. Z uvedených 163 listů stran
 v r. 1872. bylo směru politického následující procento:

	Směr listů	Listů		Odběratelů	
		vůbec	v %	vůbec	v %
Foederal. zasl. (†) Ústavácké	1. liberální	39	24·0	106.190	29·7
	2. " s demokr. směr.	7	4·3	72.940	20·4
	3. národně-liberální	15	9·2	16.800	4·7
	4. centralistický	10	6·1	14.540	4·1
	5. foederalistický	27	16·6	62.450	17·4
	6. národní liberální	19	11·7	21.480	6·0
	7. národně-katolický	18	11·0	31.570	8·8
	8. konservativní (feudální) separátní	3	1·8	6.550	1·9
	9. polský zájem	10	6·1	10.220	2·8
	10. socialně-politický	15	9·2	15.160	4·2
	Dohromady	163	100·0	357.900	100·0

Zde procenta největší připadají straně liberální i když nepřičteme k ní její odrůdy další pod číslem 2 a 3, ve kterém případě strana liberální v roce 1872. větší polovinu periodického tisku ovládala.

Tak zvaný katolický tisk pod č. 4. a 5. dělil se na 2 směry, a čítal dohromady 21·5%. Podivuhodno jest, že vládní sestavovatel materialu časopiseckého neznal jména katolického tisku a všude jej uvádí jménem „klerikální“ tisk, jako by vůbec katolického tisku lidového nebylo, neb jakoby liberální listy různých odrůd byly listy pro katolické čtenářstvo. Jeví se jakási obava na straně liberálů nazvat časopis katolickým — a proto běrou útočiště ku vymyšlenému názvu. Ve straně foederalistické rozlišuje Winkler tisk opět v odrůdy: liberální 11·7%, katolickou (11%) a feudální. Zde by se ukazovalo tedy, že katolická strana celkem vládla as 32% tisku, ale nesmíme

zapomenouti, že v položku foederalistického tisku započteny jsou všechny listy konservativní, které se zdržovaly přímých nájezdů na katolicismus, jako Pokrok, Posel z Prahy a listy podobného směru v jiných zemí. Kdybychom všechny odstíny konservativního tisku sečetli, daleko pokulhává za liberálním.

Člověk by byl hnedle v pokušení uznati, že liberální listy povstaly z časové potřeby a proto tak značného rozšíření došly, kdyby Wutke nebyl odhalil, jak se veřejné mínění dělá. Proto musíme spíše zůstatí při onom tvrzení Písma sv.: když lidé spali . . .

Takový celkový poměr bojovníků se jevil v r. 1872. v naší polovici. Zajímavějším ještě se stává porovnání tisku v rozličných korunních zemích.

Poněvadž s číslem časopisů hodlám srovnati volební osudí, jest třeba všechny země projíti a porovnati listy bojující za věc katolickou, která se v mnohém s konservativní kryje, a listy „liberální“, které vydávány byly za tím úmyslem, aby mezi lidem rozšiřovaly liberalismus, ne že by potřeba lidu ony listy vyvolala.

Z 1000 odběratelů země připadalo v r. 1872. na listy :

Země	Ústavov- věrné	Katolické	Foederal.	Polské a socialní
Dolní Rakousy . .	724	157	53	66
Horní Rakousy . .	616	384	—	—
Solnohrad	366	634	—	—
Štýrsko	527	257	166	50
Korutansko	618	65	317	—
Krajina	138	81	781	—
Přímoří	168	579	243	10
Tyrolsko s Vorarl- berkem	311	689	—	—
Čechy	358	60	560	22
Morava	560	151	227	62
Slezsko	497	94	157	252
Halič	234	40	—	726
Bukovina	528	189	279	10
Dalmacie	285	270	445	—

Nejliberálnější země, dle časopisů čítaje, byly D. a H. Rakousy, Morava, Štýrsko a Bukovina. Nejkatoličtější země dle časopisů — byly Tyrolsko s Vorarlbergem, Solnohrad a Přímoří. Země v národním ohledu nejvyvinutější byly Polsko, Krajina a Čechy.

Jak Winkler ještě dělí časopisectvo na „pokrokové“ a „protipokrokové“ zdá se býti spíše strannická fráze než skutečnost. Pro pravý pokrok jest každý, ale každý hledá pokrok v něčem jiném. Liberálové se domnívali, že zavedením civilního manželství veliký pokrok způsobili, kdežto o tento pokrok mimo několik zvrhlých individuí nikdo nestál, a také jej málo si váží vůbec.

Časopisectvo jest obrazem smýšlení, ale řekneme lépe, jest továrnou smýšlení. Jaké časopisectvo taký směr v lidu.

Aby celý armádní časopisecký chor byl podrobně předveden, stůž zde ještě tabulka podrobná co do tendence, obsahující poměr rozšíření listů stran — jestli všechny listy v uvedené zemi odebírané označíme 1000.

Země	Ústavověrné			Katol.		Foederalistické			Polské	Sociální
	liber.	demokr.	nár. lib.	central.	foederal.	nár. kat.	nár. lib.	feodal.		
Rakousy D.	255	419	50	57	100	2	37	14	—	66
Rakousy H.	542	69	5	64	320	—	—	—	—	—
Solnohrad .	307	53	6	66	568	—	—	—	—	—
Štýrsko . .	504	13	10	30	227	120	46	—	—	50
Korutany .	610	8	—	65	—	267	50	—	—	—
Krajina . .	138	—	—	31	50	469	312	—	—	—
Přímoří . .	168	—	—	7	572	111	132	—	—	10
Tyrolsko .	209	—	102	39	650	—	—	—	—	—
Čechy . . .	275	—	83	10	50	363	197	—	—	22
Morava . .	483	19	58	41	110	172	55	—	—	62
Slezsko . .	497	—	—	94	—	157	—	—	252	—
Halič . . .	166	—	68	40	—	—	—	—	726	—
Bukovina .	528	—	—	189	—	—	—	273	10	—
Dalmacie .	285	—	—	—	270	445	—	—	—	—

Nejčilejší katolický tisk opět se jeví v Tyrolsku, Solnohradsku a v Přímoří. Bukovina jeví se jako země liberální a přece jest tam procento lidí neznajících ani čísti ani psáti dosti značné, jakož i v liberálních Korutanech a Štýrsku. Tisk verbuje lid buď pod prapor kříže aneb liberalismu. — Nerovný počet bojovníků má každý tábor. Celková převaha jeví se na straně liberální — nejslabší posice jest katolicko-konservativního tisku.

Kdo by nedůvěřivě hlavou vrtěl, že tisk nedělá duševní ovzduší čtenářstva, znal by málo život.

Jest jisto, že mnohý jen povrchně čte list i svůj oblíbený list a třeba při čtení ještě rozmlouvá s okolostojícími — ale přece podléhá vlivu časopisu a náhledy jeho se utváří dle hesel, které tisk jeho přináší. Byť byli muži, na jejichž směr časopis malý vliv má, přece patří taci ku zvláštní výjimce. Časopisectvo stojí ve službách „štábu“, který dává denní rozkazy a tak duševní boj jest zcela podoben boji na poli.

Generál jest dobře skryt a řídí pohyb vojska, užívá lsti, úplatku, násilí a všech prostředků, které by ho mohly vésti k vítězství. Žurnalisté jsou strojem, jímž lze vládnouti docela libovolně, kteří se dají použiti ke všemu, kteří tvrdí dle libosti, co jich pán si žádá. Důkazem bude jedna kapitola z následujících. Když jsme teď poznali počet různých táborů, podívejme se, jak bojovaly.

Jest sice sčítání časopisectva z roku 1872. a volební boj chci vzíti z r. 1891; zajisté tedy dáta nesoučasná a proto v mnohém ohledu neúplná, nicméně ukáže se přece pravdivost tvrzení, že listy jsou továrnou veřejného mínění, a že nejsou hlasem veřejnosti.

Kde jest tisk některé strany lepším aneb živějším, tam také se kloní volební vítězství.

VI. Boj v r. 1891.

Dle Statist. Monatschrift VII. H. 1891. sestaveny jsou výsledky volebního boje. Nikdo nebude očekávat shodnost na vlas — nýbrž spokojí se, když dokáží aspoň podobnost. Počet a jakost listů se podstatně v posledních dobách na jednotlivých stranách nezměnil — vyjma snad v D. Rakousích, kde tisk křesťanský aspoň poněkud krok učinil k lepšímu a rovněž rozvoj křesť. spolků v posledním desetiletí byl znamenitý, což na volebním boji lze na první pohled poznati. Ku volebnímu boji mezi velkostatkářstvem nebude důsledně přihlíženo, poněvadž není lidovým.

Ve městech a místech průmyslových jest počet voličův oprávněných 338.500.

V obcích venkovských jest počet voličů 1,387.572.

Hned při účastenství při volbách jeví se vliv časopisectva. Jsouť časopisy hlavně v městech rozšířeny a čteny, kdežto na venkově politické četivo nezapustilo dosud kořenů jako čtení zábavné. Proto účastenství v obcích venkovských na volebním boji jest nepatrné proti městům.

Ze 338.500 městských voličů volilo skutečně 225.871

Ze 1,387.572 venkovských „ „ „ 429.620.

Venkovské obce volí nepřímou, nejprve volitele, kteří volí poslance. Vyjádříme-li účastenství na duševním boji volebním procentuálně, jeví se ve všech skupinách následovní život:

Velkostatek	62·3%	(menší účastenství proti r. 1885.)
obchodní komory	85·9%	
města	66·8%	(proti 63·5% v r. 1885)
venkov	30·9%	(při volbě volitelů)
venkov	95·8%	(při volbě poslance.)

Venkov se při volbě volitelů docela málo účastní, za to volitele se téměř do jednoho účastní boje; jsouť to pravidelné lidé o volební boj se interesující. Však pro naši stať důležité jest pozorovati účastenství v rozličných zemích — při volbě městské a venkovské.

Vizme obraz účastenství při volbě v městech do říšské rady v r. 1891.

Z e m ě	vůbec volilo	%	Z e m ě	vůbec volilo	%
D. Rakousy .	65.382	73·5	Tyrolsko . .	6.779	72·8
H. Rakousy .	9.392	73·9	Vorarlberg . .	1.778	82·5
Solnohrad .	2.612	70·2	Čechy . . .	55.192	59·4
Štýrsko . .	8.114	55·4	Morava . . .	28.101	75·2
Korutany . .	2.237	62·8	Slezsko . . .	6.188	72·3
Krajina . .	1.725	46·7	Halič . . .	23.357	71·1
Terst okolí .	3.395	46·4	Bukovina . .	3.711	62·7
Gorice . . .	1.115	39·9	Dalmacie . .	3.432	72·4
Istrie . . .	3.361	45·2			

Procenta udávající účastenství v městech nás učí, že vítězství katolických voleb v Tyrolsku a Vorarlbergu není jen tak povrchním míněním lidu, nýbrž, že jde z jádra lidu a není lacino dobyté, ale výsledek dlouholeté práce na poli katolického novinářství.

Zajisté slouží katolickým zemím jen k okrase jejich veliké účastenství při volbách. Stojít katolická města co do účastenství na prvním místě: Vorarlberg — Tyrolsko, — kdežto česká města tolik svou uvědomělostí se chlubící inají procento účastenství 59·4% čili hluboko pod normálem, který obnáší 66·8%⁴. Jaký z těchto čísel důsledek jde, dovede soudný čtenář uhodnouti.

Katolické volby v Tyrolsku a Vorarlbergu městské jsou skutečně lidové, kdežto u nás toliko $\frac{3}{5}$ voličů se účastnilo a z těch nadpoloviční většina rozhodovala, tak že můžeme říci, že toliko $\frac{4}{10}$ rozhodovaly.

Vypělost politická jest v katolických zemích větší, což vším právem můžeme odvozovati z účastenství volebního. Jaké bylo vítězství světla a tmy?

Aby přehled byl patrnějším, vezměme toliko čísla hlavních stran a rozhodující.

Z e m ě	Liber.	Křesť. soc.	Katol. a konserv.	Němec. nacion.	Slovanské
D. Rakousy	32.204	33.736			
H. Rakousy	6.894		4.498		
Solnobrad	1.509		920		
Štýrsko	2.359			4.863	
Korutany	1.275			579	
Krajina	1.069				1.644
Gorice a Grad.	1.105				
Istrie	2.751				566
Tyrolsko (itals. prov.	2.462		2.219		
Vorarlberg	1.295		613		
Čechy { něm. území	973		799		
{ české „	16.043		1.466		
{ české „ (mladoč.)	19.778		9.958	(staroč.)	
{ české „	2.744		6.576		
{ německé „	17.593		1.644		
Slezsko	4.312		688		
Halič	1.783		26.699		
Bukovina	2.798		864		
Dalmacie	738	(italské)			1.916

Srovnáme-li listy rozšířené v městech a spolky v nich — vidíme výsledek jejich v duchovním boji hned. Vídeň a D. Rakousy neodpovídají číslům jeho tisku, poněvadž poslední desetiletí, jak již praveno, mnohou provedla změnu ve smyslu konservativním. Kde katolický a konservativní tisk jest rozšířen, tam, když ne vítězství, aspoň imponantní menšiny se dosahuje. Tak ve Vorarlbergu a Tyrolsku. Vídeň sama a D. a H. Rakousy jsou důkazem, co možno při popula-

risování křesťanského programu dosíci. Obrátme zřetel k obcím venkovským a hledejme, kde jest stupeň uvědomění politického největší. Účastenství bylo ve venkovských obcích při volbě „volitelů“ následující.

Z e m ě	volilo vůbec	%	Z e m ě	volilo	%
D. Rakousy .	27.506	28.4	Vorarlberg .	3.287	34.1
H. Rakousy .	20.674	36.2*)	Čechy . . .	107.047	40.6
Solnohrad .	5.443	51.8	Morava . . .	29.677	27.9
Štýrsko . .	24.981	30.6	Slezsko . . .	8.034	35.9
Korutany .	6.385	35.9	Halič	154.000	29.8
Krajina . .	5.079	13.6	Bukovina . .	7.929	16.4
Gorice . . .	2.695	25.3	Dalmacie . .	7.680	15.9
Istrie . . .	5.363	32.9	průměrem .		30.9
Tyrolsko . .	13.840	31.9			

Na prvním místě stojí Solnohrad a pak Čechy, země katolické vykazují čísla nad normálem. Uvědomělost v katolických zemích můžeme také na venkově pozorovati.

Pozorujeme li odevzdané hlasy ve venkovských volbách, jeví se značná převaha konservativních hlasů nad liberálními. Opět shledáváme potvrzeno, že země s vyvinutým konservativním tiskem odolají útokům nepřátelským a obhájí katolické neb konservativní smýšlení. Nepřihlížíme li ku odstínům vedlejším jeví se poměr takto:

Z e m ě	Liberální	Katol a konserv.	Národní slovanské	Rumunů
D. Rakousy . . .	693	23.000		
H. Rakousy . . .	—	1 276		
Solnohrad . . .	—	325		
Štýrsko	242	1.330		
Korutany	448	249		
Kraj na	—	291	671	
Gorice	—	—	322	
Istrie	93	—	260	
Tyrolsko (italské úz.)	122	1.007		
Vorarlberg . . .	162	328		
Vorarlberg . . .	—	203		
Čechy { české . . .	5079	1.296		
{ něm. . . .	3326	310		
Morava { české . . .	868	252		
{ něm. . . .	212	2.471		
Slezsko	294	574		
Halič	—	7.143	5.091	
Bukovina	—	—	358	387
Dalmacie	—	—	772	

*) Úbytek proti r. 1885.

Kde není postaráno o uvědomění katolické, tam boj dopadá pro konservativní stranu špatně. Země s vyvinutým katolickým tiskem volily vítězně, aneb bojovaly aspoň čestně.

Tyto obrazy znázorňují vliv tisku v jednotlivých zemích a jsou jaksi protiobrazem ku tabulce v kapitole V. označující sílu bojovníků jednotlivých stran.

Přehlédneme-li celé bojiště musí celkový výsledek odpovídati jednotlivých částkám. Ovšem opět dlužno připomenouti, že data časopisecká z r. 1872. pocházejí a boj velební r. 1891., nicméně přece jeví se nápadná pravděpodobnost.

Lid nevede a nedělá politiku, nýbrž jest veden a zpracován pro tábory jednotlivých stran tiskem.

Má statistika v mnohém ohledu špatné jméno, že se z čísel všecko dá dokázati a po příkladě se nic nedokazuje. Nechci tedy určitě a neodolatelně tvrditi podobnost mezi procenty odevzdaných hlasů a zvolených zástupců z jedné strany a mezi procentem časopisectva strannického z druhé strany, ale tolik přece mi bude bez výtky dovoleno, poukázati ku nápadné podobnosti Kdo nechce úplně s pisatelem souhlasiti, není mu vnucováno opáčné tvrzení — ať jen poněkud jinak on napadnou shodu vysvětlí — a dáme mu třeba za pravdu.

Kolik voličů přiznalo barvu kterému praporu. ukazuje následující stupnice jednotlivých stran. Všech osob volivších bylo 304.501 bez rozdílu třídy a strany a země. Z této summy připadlo na

němečtí liberálové	106.296	vůbec 33·6	v procentech
„ nacionálové	14.700	„ 4·8	„
„ demokrati	5.831	„ 1·9	„
„ katolíci a konservativci	20.186	„ 6·6	„
antisemiti a křesť. socialové	38.358	„ 12·6	„
kandidáti něm. selské strany	838	„ 0·3	„
čeští konservativci a střední strana	1.918	„ 0·6	„
staročeši	20.402	„ 6·7	„
mladočeši	27.852	„ 9·2	„
národní Češi (ve Vídni!)	441	„ 0·1	„
liberální Vlaši	7.913	„ 2·6	„
katoličtí Vlaši	941	„ 0·4	„
Slovinci	6.589	„ 2·2	„
polští konservativci	35·369	„ 11·6	„
„ demokrati	1.503	„ 0·5	„
kandidáti polské strany selské	679	„ 0·2	„
Rusíni	5.449	„ 1·8	„
Rumuni	495	„ 0·2	„
Chorvati	3.348	„ 1·1	„
Srbové	966	„ 0·3	„
socialní demokrati	3.848	„ 1·2	„
kandidáti neurčité strany	2.489	„ 0·8	„

Zde ovšem politické vidmo jest rozloženo nejen dle směru, ale i dle národnosti a proto tolik odstínův. Kdybychom však srazili bojující strany toliko ve dva tábory totiž liberální a konservativní, měli bychom opět protiobraz ku procentu tisku.

Poněvadž bychom musili několikrátě obdobné myšlenky opakovati, ponecháme si celkové srovnání procent na konec odstavce.

Jako jsme stopovali rozšířenost tisku v jednotlivých zemích naší polovice, tak bychom mohli stopovati v každé zemi sílu jednotlivé strany. Ale velké obrazce čísel by mnohého odstrašily, proto postačí, když celkový přehled síly jednotlivých stran v této polovici říše v následovním obrazci zvolených poslanců podáme.

	D. R.	H. R.	Sohn.	Št.	Kor.	Kraj.	Terst	Gor.	Istr.	Tyr.	Vorarl.	Čechy	Mor.	Slez.	Halič	Buk.	Dalm.	Souhrn
Německo-liber.	19	7	2	7	8	2	—	—	—	4	1	32	19	7	—	3	—	111
Něm. nacional.	3	—	—	7	1	—	—	—	—	—	—	4	1	1	—	—	—	17
Něm. kat. a konserv.	2	10	3	5	—	1	—	—	—	7	2	—	—	—	—	—	—	30
Antisemiti a kř. soc.	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	14
Něm. strana selská	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Česká strana střední	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	5	—	—	—	—	23
Staročeši . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	10	—	—	—	—	14
Mladočeši . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	33	—	—	—	—	—	33
Liberální Vlaši	—	—	—	—	—	—	3	1	3	2	—	—	—	—	—	—	1	10
Katol. Vlaši . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	5
Slovinci . . .	—	—	—	3	—	7	1	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	15
Polští konserv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	56	—	—	57
Rusíni	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	1	—	8
Rumuni	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	8
Chorváti	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	7
Srbové	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Neurčití	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	3
Souhrn	37	17	5	23	9	10	4	4	4	18	3	92	36	10	63	9	9	353

Sečteme-li spravedlivě naše katolíky a konservativce i se všemi národními poslanci, nad 128 bojovníků nepřijdeme — kdežto strana liberální má lví podíl, jako má největší část tisku v moci.

Bilance konečná jeví se následovně:

Strana liberální německá, nacionální a demokratická měla v časopisectvu odběratelstva 54·8% — odevzdaných hlasů 40·4%. Nejvíce jí ublížil ruch křesťansko-socialní ve Vídni, který v roce 1872. byl v plenkách a potlačován.

Strana katolická (ať centralistická aneb foederalistická) vykazovala odběratelů časopisů 21·5% a získala hlasů v boji volebním pod titulem německí katolíci a konservativci 6·0%; křesťanští socialové 12·6% dohromady 20·2%.

Tisk národní foederalistický liberální vykazoval 6·6% (naši Mlado a jim podobní.) Tisk foederalistický s konservativním příděchem 8·8% (naši Staročeši s obdoby jinde). V poslední době se tisk liberální nad konservativní (zejména u nás) valně vyvinul, čemuž (dle mého soudu) také odpovídá výsledek volebního osudí. Získal směr foederalistický s liberálním nátěrem (Mlado a pod.) 11·8% — konservativní strana foederalistická 7·1%. Na váhu zde padá změna při volbách v Čechách.

Nechť se má věc s procenty tisku a odevzdanými hlasy jakkoliv — a nechť jest nazváno třeba velmi smělym, — chtít srovnati sílu odevzdaných hlasů se silou tisku některé strany, tolik přece nikdo neupře, že tisk má veliký vliv na volební bitvu, byť nebyl jedinkým a všemocným prostředkem. Že tisk připravuje mysl voličů, provolává hesla, zdomácňuje program stran, a tedy, že není bez významu při rozhodné bitvě.

Ovšem v mé práci jsou velmi na závadu starší čísla značící počet tisku a nejnovější volby. Však sčítání časopisecké nelze provést tak lehce, a podléhá každý rok větším změnám, než obyvatelstvo samo. Proto vlastně strany přináší veliké oběti tisku, aby jim sloužil v rozhodné chvíli, poněvadž jim tisk hojně vody nažene na jejich mlýny.

Však na doklad tvrzení svého nemusím uváděti jen volební bitvu z r. 1891., nýbrž mohu dovolati se svědectví z minulosti, která nám věrně dokazuje, že tisk rozhodoval bitvy, pády bank a jich loupeživé výpady, jak následující kapitoly snad dokáží.

Zde ovšem musíme obzor svůj zvětšiti a poohlédnouti se po Evropě — zvláště pro řádění pruského a francouzského tisku.

VII. Ve službách.

Dějepisec píše minulost — žurnalista píše přítomnost. Po dějepisci žádáme, aby věci nepřekrucoval, ale věrně a pravdivě podal. Totéž měřítko musíme míti pro ty, kteří pro budoucí věky malují přítomnosti obraz. Ale ach — běda by bylo historii, kdyby spočívala na tak lživých, klamných udáních, které přítomnost v novinách dostává. Zakalená přítomnost se během desítiletí ano staletí usadí jako zkalené víno — a všechny nečisté přísady minulosti klesnou ke dnu zapomenutí a pravda opět zajiskří se svým vlastním leskem — ona zvítězí.

Tak jest s překroucenou minulostí 30leté války čili reformace — tak i s ostatními historickými udaji, které vášněmi strannicky byly zbarveny, čas je konečně vyčistil a zjednal pravdě starých práv.

Podobně se má věc s žurnalistikou, která stojí ve službách stran — a řekněme lépe ve službách jednotlivců — kolem nichž se kupí strana.

Mělo by býti nezadatelným právem i povinností každého kdo pérem mluvíti chce, aby jen pravdu mluvil, to jest, aby péro jeho bylo v souhlasu s jeho vnitřním přesvědčením a ne v rozporu. Avšak od té doby, kdy spisovatelství stalo se pramenem výživy jednotlivců, klesla samostatnost spisovatelství a péro sloužilo tomu, kdo mu chleba dával a psalo tak, jak mu bylo diktováno, dnes pro zítra proti.

Nepravím, že co vyjde z péra lidského, musí býti neomylnou pravdou, nýbrž, aby bylo v souhlasu s přesvědčením vnitřním, to jest pravda subjektivní. Toto žádati po spisovatelích jest právo každého. Zaprodati péro zlatu a výdělku — znamená páchat zločin. To jest právě neuh moderní, že pérem se zločiny denně pášou na tisících lidech jak v peněžitém ohledu — tak na cti a mravech — a za zločin

se tato ďábelská služba nepovažuje, nýbrž za něco tak obyčejného, jako že jest houska za 2 krejcarey.

Právě okolnost, že spisovatelé péra svá zaprodali osobám a stranám za živobytí své — a že slouží straně proti lepšímu (snad) přesvědčení svému, zavedla do spisovatelství „bezejmennost“ anonymitu. Ne snad pouze obava před pronásledováním jest příčinou „bezejmennosti“ v novinářských článcích, ale ona lepší vlastnost v srdci člověka, kterou nazýváme studem, a která aspoň potají páše zločin, protože ještě aspoň jiskra zodpovědnosti v něm jest a bezejmenností jaksi chlácholí svědomí své, které mu jinak poroučí.

Jak se stalo spisovatelství výživou, musilo sklesnouti. Spisovatel jest člověk jako každý jiný a v něm jsou vášně lidské jako v kterémkoli srdci jiném. Nemusíme býti škarohlídy a přece můžeme tvrditi, že právě nezištnost, obětavost — sebezapření jsou řídicí plavci v našem viru života. Proto spisovatelé nemohouce žíti od pravdy — podlehnou — a žijí ode lži. Výjimky se připouštějí, ale pravidlo zůstane, že živnost spisovatelská — musila zaprodati pravdu a právo aby se zachovala a uživila.

Spisovatelská živnost může býti holou žebrotou neb stkvělejším než ministrování u některého monarchy, podle toho, jak široká vrátka jeho svědomí jsou. Při obsazování jednoho důležitého místa v Anglii tázal se kdosi zasvěcence, kolik onen úřad čistého vynáší? Dí zasvěcenec: Tomu, kdo chce rovnou nohou do nebe, velmi málo, kdo se neleká očistce může až 20.000 zl., kdo se ale pekla nebojí — tomu vynese nesčetnou summu.

Spisovatelstvím pouhým se živiti a stkvěle žíti jest skoro nemožno. Nejen v minulosti bylo tak ale i v přítomnosti tak jest. Jestli spisovatel pravdě zasvětil péro, může býti jist, že ho pravda ve spisovatelství neobohatí a v přítomnosti ani slávy nedodá. Pravda jest zboží, které nejde na odbyt — není zkrátka časové a moderní. Hotovení „novinářských“ kachen — je-li vtipné a vždy proměnlivé, — jest daleko hledanějším zbožím. Vždyť za zhotovenou lež a vymyšlenou pomluvu není před veřejností svým jménem zodpovědným a ani jméno jeho se při oné lži neuvádí — na nejvyšší jméno onoho listu, do něhož na zakázku neb do zásoby pracuje a který ho dle zdařilosti práce odměňuje.

Výtečný znatel žurnalistiky H. Wuttke: — Die deutschen Zeitschriften und die Entstehung der öffentlichen Meinung — líčí ony rejdy spisovatelské tak otevřeně, že si více přátel nelze. Byl po 20 let praesidentem spisovatelského spolku v Lipsku — což mu dalo mnoho příležitosti viděti za kulisy. Byl ovšem spis H. Wuttke-ův od žurnalistiky úplně umlčen — a toliko ve velkých kompendiích, které nestojí pod takovým vlivem — jako žurnalistika — doporučen. Tak doporoucí Wuttke — Öttingen ve své „Moralastatistik“ a Winkler ve svém spise: „Periodische Presse Österreichs“. Ovšem jest spis Wuttkeův drobet starším (z r. 1875.) ale pravda zůstává pravdou ještě po 16 letech. Wuttke jest tak nenáviděn mezi žurnalisty, že některé jeho věci ani za plat v insertech uveřejniti nechtěli. Poněvadž spis byl umlčován, a přece nebyl vydán za jiným účelem, než aby odhalil šalbu a klam novinářský — není nemístné ony hrozné příčiny a zločiny žurnalistiky ve službách osob a stran šířiti dále. Také jedině si pravda může klestiti cestu.

Tento Wuttke líčí žurnalisty (pst. 27.) takto: „Mnoho statečných a ctihodných mužů mezi novináři jsem poznal, kteří toliko dle svého nejlepšího vědomí a svědomí neomezeně pracovali, více k vůli věci než k vůli mizernému platu, ale mezi novináři jest silný houf rozhodných klukův a holomků (Buben u. Halunken) a množství mravně sešlých — což zdrcujícím jest, že se v úžasném stupni rozmnožil.“ Ostrá mluva, ale má mnoho důkazů pro svou pravdivost.

Dle přirozeného zákona měla by pravda spisovateli býti nade všecko. Protože spisovateli jde živobytí nade všecko, pak jest u něho pravda „chcípý pes“. Čím kdo jest prodajnějším ve spisovatelství, tím se spíše užíví — nebo může jíti tam, kde jest právě práce. Paupertas meretrix říkávali staří, tak i o spisovatelstvu moderním. zejména novinářstvu platí. Trpí podobným smutným stavem obecnost nejvíce a s ním pravda, nebo jen tolik přijde ven — kolik se zaplatilo a objednálo napřed — a nic nepřijde ven, leč co bylo za koupeno. Tak se tisk dostal do služeb hanebných a nečestných a počal provozovati duševní prostituci v malém a ve velkém.

Nepatrné výjimky, (zvláště tisku katolického) nepadají na váhu, protože proti záplavě liberálních listů, podobají se kapce vody vhozené do ohně velikého.

Dokaváde tisk stál a stojí ve službě osob, kterým jde větším dílem o podkuřování, aneb o příznivé kritiky, jest ještě ve službě dosti „čestné“ — horším jest, když je ve službě lupičův a žhářův literárních a politických a kapitalistických. — Známo jest, že herci, aby byli jejich výkony chváleny, uplácejí divadelní referenty, aby vypracovali pochvalné posudky.

Zde se škodí jen několika lidem kteří snad jsou neprávem odstrkováni a zastiňováni před veřejností od lidí, kteří uměli postihnouti tlukot zlaté tepny.

Ku př. známý herec výtečný Devison na svých cestách uměleckých musil také platiti novinářské reklamy, chtěl-li „učiniti dojem.“ Známé zpěvačky jako Luca Patti a jiné nemohly spoolehnoti pouze na svůj umělecký výkon, ale musily všude podpláceti žurnalisty, aby nadháněli obecnost do předraženého divadla. — Tak se dala komedie s obecností, které bylo „unešeno“, protože novinářstvo bylo upláceno. Obecnost platilo více za místo, protože umělec a umělkyně musili připláceti velké summy novinářům za reklamy.

Wuttke uvádí jednu rozmluvu s herečkou berlínskou. „Já jsem nikdy ničeho neplatila,“ (pravila herečka k Wuttkeovi) „ale o svých přítelkyních vím.“

„Ale ten (jmenoval slavnou osobu) nevzal.“

„Také ten,“ zněla odpověď „bral. Když má přítelkyně N. N. zde vystoupila, jela jsem s ní do jeho bytu. Ona nemohla „tomuto muži“ několik zlaťáků dáti, přinesla tedy dar. Když jsme přišly — pravilo se, že není doma; paní vzala přinesené a její dítě pravilo v naší přítomnosti: Matko, ty potřebuješ to a to! a má přítelkyně jí to poslala.“

Wuttke praví: „Zděsili by se čtenáři, kdybych jméno jeho vyslovil.“

Křiklavý příklad podobného (a vlastně ještě horšího) divadelního lupičství přišel minulého roku na jevo. Jakýsi Lindau, kritik divadelní, chtěl učiniti z divadelní kritiky monopol pro svůj hanebný

zisk. Spojení se všemi kritiky divadelními a listy bylo takřka boykotování členů divadelních.

Lindau patřil ku nejhroznějším osobám „kritickým“. Kdo nepatřil — byl dán v šanc, a byl zničen mravně. Konečně na něho vyzrála herečka Elsa von Schabesky. Táž herečka byla pomocnicí Lindau-ovou, ale upadla v nemilost literárního paši. Za trest dána v šanc u celého spolku kritického. Výkony její byly nedostatečné, špatné atd. atd., a ona nemohla dostati následkem takové kritiky žádného místa v Berlíně. Chopila se zoufalé sebeobrany. Uveřejnila celé řemeslo nekalé literárního kritika a tak jej před soudným obecnstvem zničila. Však na tom není dosti. Poražený a odhalený literární lupič našel mnoho milosrdných „samaritánů“, kteří si mysleli — „dnes mně, zítra tobě“, „půjčka za oplátku“, a nazvali jednání Lindaua — zcela přirozeným a obyčejným. (Klika jmenovaných kritiků byla liberální, což jest skoro totožné se sežidovštěním.) Fric Mauthner napsal o onom lupičství následovně: „Můj smysl pro spravedlnost zabraňuje mi Pavla Lindaua pro jeho názor světový nazvati podlým, neboť jeho názor mají devět desetin novinářův a podnikatelů novinářských, názor totiž, že péro jest zbraň, kterou lze ku svému prospěchu vládnouti... Dle tohoto mého nezměněného soudu, pášou nejmnozí divadelní kritikové denně totéž bezpráví, které prý Lindau sám spáchal, a které mu za zločin jest počítáno. Tážu se oněch kolegů, kteří právě tak jako já ve sklence nebydlí: kolik přátelských kritik a poznámek ročně se as napíše, aby se krásné herečky za ohnivý pohled aneb za brutálnější laskavosti, vzdal dík? Kolik zlých poznámek se napíše, aby se hezká herečka sprátelila? *Sta ničemných kluků pášou toto řemeslo — aniž by byli lapeni.* A proto pobuřuje mne, že Pavel Lindau, který v celku jest dobrý chlap! (Guter Kerl) a který se ve vášni dal polapiti, pojednou má býti stržen pod stupeň těchto kluků“

Horšího snad soudu nad divadelními kritiky a podobnými jim lidmi napsati nelze. Podotýkáme, že Mauthner jest židem. Kdo ve Spartě chytře kradl, byl pochválen. Tuto zvrhlost hlásají „věstcové pravdy“ v jiném rouše.

Wuttke líče před 17 lety řádění novinářstva, líčil dobře, jak ukazuje před 2 lety sběhlý škandál. Případ tento tedy není ojedinělým — nýbrž páší jej sta „literárních kluků“ — od čeho jsou tito lidé živi? Od koho berou plat? V čí službě jsou? Pod jakým praporem bojují a proti komu?

Toť jsou otázky z duševního bojiště velice důležité, nebo podobně se nejedná jen v tisku při divadle, ale i v jiných oborech, a v jiném způsobě.

Bankovní závod podporuje list některý, (vypráví Sacher Masoh, dřívější spolupracovník N. Fr. Presse); ředitel bankovní nespokojí se pouze s finančními reklamami, ale poněvadž jest galantním pánem a některou herečku bez talentu protežuje, dá divadelnímu zpravodaji rozkaz, aby onu dámu chválil. Pan divadelní zpravodaj po každé par ordre du Mufti bude chváliti — a svůj vtip bude zkoušeti na starém herci, kterého neprotežuje nějaký ředitel banky.“

Reklama divadelní konečně škodí jen několika málo. Horší jest reklama literární, která vychvaluje často otravný jed za doporučení hodnou duševní stravu. Kdyby reklama literární jen v mezích

se držela, ještě by věc nebyla nejhorší. Jmenovaný Sacher Masoch píše takto: Inseruje-li velký nakladatel všechna u něho vyšlá díla, dá majitel tiskárny kritikovi spisů rozkaz, spisy chváliti, a každý spisovatel, jehož spis u oné firmy jest tištěn, může býti ubezpečen, že v onom listě „par ordre du Mufti“ bude chválen, jakož že rovnou měrou může býti ubezpečen, že konkurenční list ho strhá, až se nakladatel rozhodne i v konkurenčním lístku inserovati.

Rovněž tak nakládá se s pracovníky listů. Vlastní se do nebe vychvalují, cizí se špiní. Tisk stal se obchodem a slouží zisku právě tak hanebným způsobem, ne-li ještě horším, jako ženský polosvět.

Jeden spisovatel pravil Wuttkemmu, že honoráry za jeho práce činí jeho úspory. Když se jej Wuttke ptal, čím sebe a rodinu živí, odpověděl zcela upřímně a klidně: „dary, které za ně dostávám, zadarmo přece nebudu psáti!“

Tomu úplně odpovídá spisek („der Werth der berliner polit. Presse von Achajun“ Berlin 1889). v němž uvádí spisovatel následující anekdotu: „Kollego, kollego, odkud máte ten pěkný klobouk?“ ptá se parlamentární referent na sněmovní tribuně svého kollegy.

„Koupil jsem jej právě u Theodora Müllera,“ zněla odpověď.

„Co? Vy kupujete klobouky?“ byla replika „ctihodného“ kollegy, který se od tohoto zpátečníka odvrátil a ramenoma krčil.

Ale ve Vídni není lepší stav. Pan Zang, samovládcе veřejného mínění ve Vídni (mať N. Fr. Pr. k dispo-ici), když na cesty odjížděl, dal svému zástupci prozatimnímu toto důležité napomenutí: „Ať mi ale nic nezaplaceného neuveřejníte!“ To jest opět řeč jasná dosti.

Jiný fabrikant veřejného mínění ve Vídni pravil obchodníku, který shledával požadavky novináře příliš vysokými: „Co chcete! Siň redakční jest sklad, kde se veřejnost prodává.“ Opět stkvělé příznání, jen škoda, že po něm nenásleduje polepšení. Sořistů pokolení žije — ano věvodí!

Tisk slouží zisku reklamou, a hanbě umlčováním. Zmíněná brožura Achajova uvádí příklady, komu tisk slouží, a dí, že „Deutsche Landeszeitung“ (majitel Markus Antonius Neudorf) před vánočními rozeslal okružník ku všem větším závodům, zejména obchodníkům lahůdkami, vínem a modním zbožím, v němž slibuje obsírnou zprávu o jejich zboží ve velmi čteném feuilletonu — když redakci zašlou potřebné vzorky dotyčného zboží jako exempláry, na svědomí tou z koušku. Věru hanebnějšího tiskového zneužívání a vydírání jest již tomuto málo rovno. Redakci ovšem zůstane lhostejno, kdo pošle — ale jen když pošle. Tak redakce dostane na zkoušku Schischinův Caviar, Proféův sýr, Haligovy paštiky z husích jater, od Beckera koš champagneského vína, Madeira od Luttera & Comp. a t. d. Obecnstvu se pak doporučí jmenované firmy před všemi ostatními.

Podobně jednají redakce liberálních listů (čím liberálnější list — tím bezcharakternější — jak bude během pojednání zřejmo) s nakladateli knih. Ku př. redakce jednoho listu poslala nakladatelům všem okružník znějící v ten rozum: „Pro nával látky, mohou jen ony

knihy býti v listě posouzeny, jichž oznámení v části insertní jest objednáno.“ To jest po obchodnicku.

Kritika se vztahuje na spisovatelský cech. Kdo není v cechu literárním, nemá právo na pochvalu. Divíme se rozšíření ničemných spisů, ale nedivíme se hrozné jich reklamě. Proč v poslední době tolik „slavných“ spisovatelů židů jest v německé literatuře? Proto, že si je židovské listy udělají slavnými a ostatní spisy jsou slavně umlčeny.

Možno-li poctivcům bojovati proti nemravnosti žurnalistiky? Boj jest téměř nemožným, protože síla časopisectva zkaženého jest téměř ohromná proti hrstce málo rozšířených listů křesťanských a konservativních. Upozorniti na tyto blízy novinářské, uznal jsem v duševním bojišti za nutné.

Nescházelo ovšem pokusů vyčistiti chlív, ale nezdarily se, ano mnohdy skončily na zkázu oprávcovu. Tak ku př.: Kroužek 12 spisovatelů německých chtěl učiniti konec vydírání ze strany divadelních kritikův a uveřejnil zprávu o skutečných hanebnostech, ovšem se zamlčením jména a místa. Nicméně našel člověk, který se k vymalované podobě hlásil jako k obrazu svému, a žaloval jmenovaného spisovatele pro urážku na cti. Co zvláště smutného při tom, že onen muž, jenž zprávu uveřejněnou podepsal, byl — v Prusku! — odsouzen, nebo bylo mu uloženo, aby řekl „koho“ měl na mysli při psaní. Aby se vyhnul přísaze — jako poctivý muž přiznal se, a dokázal, že skutečně se jmenované úplatky v oné zprávě — udály — načež pruský úředník památný výrok pronesl: „Co jest Vám do toho, když onen dary přijímá?“

Prof. Bock, ozval se v Gartenlaube proti „tajným lékařským prostředkům“, které vyhlašovány byly v jistých knihách jako znamenité léky pro lid. Správně posouzený švindler, vzal útočiště k soudu, kdež žaloval pro zkracování živnosti. Soud odsoudil Dra Bocka k peněžité pokutě a k náhradě soudních útrat. Lékařský spolek v Lipsku uznal posudek o švindlérských prostředcích pravdivým a vyslovil odsouzenému Dru Bockovi dík.

Něco podobného stalo se i u nás. Jest v Prusku v tomto ohledu poněkud větší přísnost než u nás. Nicméně stalo se, že jeden nakladatel krvavých románů, zaslal katolickému žurnalistovi, který upozorňoval veřejnost českou, že jmenovaný nakladatel krvavých románů, i spisy kat. duchovenstvu určené vydává, a tak i z katolické věci užitek též chce míti, výhrůžný list, že ho bude soudně stíhati. Jestli ještě jednou jej bude na živnosti zkracovati. Týž knihkupec má pronajatý sklep v jednom katolickém domě, kdež svým krvákům ob čas dává nové desky a názvy a je do světa posílá na zkravení českých myslí.

Wuttke dí: Das Geld ist eine Schriftstellerei bestimmende Macht geworden. Vyřkl hroznou pravdu, která jest v oněch slovech obsažena. Tisk neřídí se pravdou a láskou k ní, ale penězi, které si může vydělati. Že se najde dosti lidí, kteří písemné prostituci propůčují své hlavy a péra, nelze pochybovati a skutečnost a důkladní znalci z blízka praví, že jest jich na sta, kteří se nekalým užíváním péra živí, berou lidem čest, majetek a mravnost. Piráty na moři středověk odstranil, loupežné rytíře přemohl, ale doba liberalismu nám přinesla loupežné rytíře s pérem v ruce a jak dosavadní život potvrzuje,

jsou novější loupežní rytíři s pérem v ruce nebezpečnějšími, než středověcí loupežníci s pérem na přilbě a s mečem v ruce. Ano nekalé toto řemeslo tak drze si počíná, že se ještě tváří mravně rozhořčeným, když proti jich tváří někdo lucernou posvítí.

Nemůže býti hanebnějšího řemesla nad spisovatele podobného druhu. Jejich citu není žádná špatnost takovou, aby jí nedovedli a nechtěli hájiti za — peníze, a není žádné věci tak vznešené, které by svými nečistými rukami nechtěli zprzniti.

Jest ovšem pochopitelno, že člověk, který žíti chce, musí vydělati tolik, aby žíti mohl stavu přiměřené, když však nevydělává dosti, pak — paupertas meretrix. Spisovatelství pouhé jest tak placeno, že vydělá spisovatel asi tolik co velkoměstský drvoštěp od kusu za den. Ku příkladu, kterak by mohl zpravodaj o některé knize býti živ od posudků knih, které by v skutku četl, spisy, o nichž píše? Je-li kniha 200 stránek veliká a má o ní napsati sloupek za 1 zl. neb 2 zl. a knihu v skutku čte pozorně, pak má — chtěl-li by věcně psáti — 1—2 dny co činiti. Od takové práce spisovatel žíti nemůže, proto se podívá na první, prostřední a poslední list a posuzuje tisk a úpravu a za den posoudí knih 10 a vydělá více.

Ne každý stojí na mravní výši Viléma Hoffmanna, který pracným spisováním denním (*Encyklop. der Erd-Völker und Staatskunde* a jiných spisů) sotva tolar vydělal.

Přijde na vnitro pana spisovatele. Vyzná-li se v řemesle, může mimo svůj honorár vypsati ještě desetkrát tolik a býti hledanou osobností a „udávati tón“ — ovšem nesmí býti úzkostlivého svědomí a desatera nesmí si často připomínati.

Znamenití spisovatelé jsou znamenitě placeni, ale ono jest mnoho spisovatelů, kteří také chtějí samostatně žíti a snad i znamenitě žíti — ale nejsou znamenitými spisovateli už proto, že sami při zkouškách znamenitě neobstáli. Péro jest jejich jméním i mečem, „jím vládnou ve svůj prospěch“, dají se najmouti jako rekruti buď k „Waldsteinovi“ buď „Gustavovi Adolfovi“ buď k císařským aneb někam jinam, slouží dle chleba.

Boj s podobnými žurnalisty jest obtížný a nebezpečný. Podobá se boji řádného vojska proti povstalcům. Řádné vojsko zachovává pravidla poctivého boje, ustává pronásledovati, když se nepřítel vzdává; ale povstalci jest každá zbraň dobrá, každý prostředek věrolomný dovolen, jen když vede k cíli.

Přehlédneme-li počet bojovníků z přesvědčení proti počtu novinářů z řemesla, tuším, že poměr bude se podobati počtu Leonidova vojska proti Peršanům. Nedivme se, že ovzduší naplněno jest prachem lži — vždyť celé tlupy se živí žemeslem lživým. Bez průkazu — mají-li potřebné vzdělání — mohou státi se členy cechu, který činí veřejné mínění.

Jako ku vykonání některé práce užitečné najímají se lidé v různých končinách, tak i ku děláni „veřejného mínění“ najímají se lidé z cechu novinářů. Jich používají nejen herci k vychvalování a dávají jim 3—5 až i 20% ze svých příjmů — a v několika případech uvolují se jednotlivci až i polovičku obětovati na děláni veřejného mínění. Jich používají bankéři za náhončí, politikové za své trouby, oni jsou veřejnými posluhy veřejného mínění — a každý se bije v poctivá prsa jako ryzí charakter.

Ostatně tyto věci jsou dosti známy a uznány, jen to jest neznámo, jak proti nim bojovati. Švindl si najal tisíce placených náhončích a vznešené pravdě se přenechávají toliko dobrovolníci k obraně, kteří buď volnou chvíli po vyplnění svých povinností zasvětili práci obranné, aneb s velikým sebezapřením sdílí obtíže katolického a konservativního spisovatele.

Historie založení katolického denníku francouzského „Monde“ jest velmi poučná, jak obtížno jest bojovati pravdě po boku. U nás nebude jeho založení tak známo a proto bude novinkou a také obrázkem, jak těžko jest sloužiti katolické věci.

Monde byl založen r. 1833. pode jménem „Univers“ za pomoci Abbé Migne a akciové společnosti, která složila 600.000 franků v hotovosti. V prvních letech byl počet odběratelů toliko několik set. Spolupracovníci, bývalí seminaristé a někteří nadšení mladí lidé, nedostávali kolikráte po několik měsícův ani bídňoučký honorář, tak že často trpěli vskutku hlad. Celý kapitál 600.000 fr. byl ztráven. přiděláno 70.000 fr. dluhu a dosud se nevyplácel, nýbrž nové ztráty působily. List byl prodán. Ovšem ne vydělkářské společnosti, ale novým nadšencům, mezi nimiž byl p. Taconet, továrník zámožný, pocházející ze ctihodné rodiny staro-francouzské. Koupil zacházející list za 200.000 fr. se závazkem zaplatiti dluhy. Akcionáři dostali zpět 33 $\frac{1}{2}$ %^o, což bylo spíše darem než povinností.

V téže době byl jeden ze spolupracovníků Louis Veullot, ku měsíčnímu žaláři odsouzen, pro přečin tiskový; krev mučedníků stala se semenem křesťanů, počet předplatitelů vzrostl o 1300. Hlavní úlohou Universu byla svoboda církve a školy, což tak duchaplně a důsledně bylo vedeno, že i nepřátelé uznání neodepřeli. Prikupovány stále malé listky — aby se síly soustředily — jako „Union catholique“ a počet odběratelů dostoupil 5000, ale výše nechtěl pokračovati.

Z počátku spolupracovníci Universu tak bídňe si stáli, že ani ženiti se nemohli a proto mnozí zůstali svobodní.

Rok 1848. prospěl i katolickému listu poněkud. Ovšem bylo ve všem zařízení znamenati skromnou šetrnost, která měla míti za následek ne snad zisk, ale aspoň uvarování škody. Obezřelosti a občertavosti katol. továrníka p. Taconeta jest děkovati, že list nezanikl z počátku. Zákon francouzský zrušil bezejmenost v politických denících a každý článek byl podepsán autorem. ¹⁾ Louis Veullot svým jménem, genialními polemikami, neohrožeností budil pozornost a mysle soudných čtenářův obracely se k Universu, který byl hledán a čten. Liberální listy užívaly „hastrošů“ a nebyly daleko tak řízné, jako

¹⁾ Mnohému švindlu se přece neušlo zrušením bezejmenosti. Redakce si vydržovaly svého „hastroše“, který v případě trestu jej vzal na sebe, poněvadž musil všechny články ostré podepisovati. Podobně se dalo ve Prusku, kde byly zákony tiskové přísně vykládány. Aby spisovatel ušel styku s úřady byl veřejně jako redaktor označen člověk, který byl neschopen redakci řídit, který byl označován jménem „Prügeljunge“. V r. 1873. v Berlíně byl otisknén inserát: hledá se veřejný posluha za redaktora zodpovědného. V červenci téhož roku skutečně vyšel časopis „Deutsche fr. Zeitung“ s redaktorem veřejným posluhou č. 107. jménem Fraas, který při jednom konfliktu se soudy se obratně bránil. Jiné ale hlavy, chtějí v celé komedii s veřejným posluhou hledaným insertní cestou, písek, který se měl obecnstvu ze stran vládních hoditi do očí, aby se domnívalo, že k nim mluví nejneodvislejší muž z novinářského světa.

list katolický, který řídil nadšený Veuillot. Polovičatost a shnilost „kulturní chasy“ francouzské nemohla snést ostré péro katolického publicisty, který byl nepřístupen zlatu a neohrožený žalářem. Proto se kulturní ctitelé svobody nejen divili bezuzdné odvážlivosti Veuilletové, ale postarali se také o jeho odstranění tím, že potřebné kroky na vládnoucích místech učinili.

Nebyla shledána žádná příčina k zastavení katol. Universu, ale když se chce něco provést, provede se mocí i bez příčiny. V r. 1860. 29. ledna byl katolický list — ze všech listů francouzských jediný — zakázán, a za příčinu udáno, že ruší pokoj. Ói pokoj ruší a kterým způsobem, bylo opomenuto udati. Jediný katolický list ruší pokoj — všechny ostatní i nejliberálnější pokoj nerušily, ale psaly tak, že byla vláda s nimi celkem spokojena a nemusila na nich přísných prostředků používat.

Opět upozorňuji, jak těžko katolické věci sloužiti, a jakých obětí vyžaduje bojovati za svatou věc. „Univers“ té doby měl 8.000 předplatitelů, což při veliké rozkřičenosti jeho byl počet velmi nepatrný u porovnání s jinými listy. I nepatrný houfec čtenářů katolického denníku byl uznán nebezpečným.

Pan Taconet viděl majetek svůj mizeti skoro docela. Co s velikými oběti a sebezapřením vystavěl, viděl škrtnutím vládního péra zbořeno. Aby aspoň něco zachránil, zakoupil za 50.000 fr. Voix de la vérité, který přejmenoval na jméno „Monde“ a vedl je s tímž personálem redakčním, který stál při Universu mimo bratry Veuillot. „Monde“ měl původní cenné dopisy z Francie, Anglie, Španělska, Italie a jiných středisk katolického života a stal se časopisem váženým, což dokazuje příbytek předplatitelstva při novém roce 1867. o 400. Pomalu sice rostl počet čtenářstva, ale přece se počínal blížití kýženému číslu 10.000, které uznáno za nutné, aby mohl časopis prospívat. Teprve teď mohl honorář slušnější býti placen věrným bojovníkům práva a pravdy, z nichž mnozí po 15—30 let nesli břímě horka i dne.

V r. 1867. obdrželi bratři Veuillot ministerské povolení ku opětnému vydávání „Universu“, což „Monde“ stálo 1500 předplatitelů, kteří připadli „Universu.“ „Monde“ se kryl. Taconet nepočítal na zisk. Při „Monde“ zaměstnáno kolem 20 stálých pracovníků mimo dobrovolníky. Jednotlivé rubriky mají své redaktory, z nichž mnozí prosluli tiskovými processy.

V ohledu bursovním jest „Monde“ jediný neodvislý časopis od finančního obchodu. Jeho zprávy finanční jsou věcné a spravedlivé. Referent bursovní „Monde“ p. Crampon již dlouho před švidlovou dobou židovských firem Pereire — Mires — Fould — Millaud — Pinard atd. upozorňoval na nepoctivost peněžitých podniků. Liberální klika dovedla prosaditi, že vícekrát v jeho domě byla předsevzata policejní prohlídka, byl žalován, a k peněžitým trestům odsouzen. Dne 19. června 1861. vyprávěly listy pařížské, že Crampon jest do vězení na 14 dní a k pokutě 500 franků odsouzen, což i o p. Taconetovi bylo tvrzeno. Rozsudek vyneseno proto, že v bursovní zprávě „Monde“ dokazoval, že frankské akcie, které tehdy měly ceny 1800 franků, sotva za 400 fr. stojí. Všecky politické naražky byly mu zapovězeny. Když pak přiblížil se krach a obecenstvo bylo okradeno, ukázalo se, že katolický „Monde“ měl jediný pravdu a byl dosti poctivým ji říci,

ač se vydával v nebezpečí pronásledování. Po švindlu dokázáno, že Monde soudil zcela střízlivě, nebo jmenované akcie neměly ani 400 fr. ceny, nýbrž 150—160 fr. Ředitelé peněžitých závodů velice se obohatili, katolický žurnalista musil platiti trest a seděti.

V téže době, kdy katolický žurnalista seděl a pokutu platil, žurnalisté liberálních listů francouzských seděli u bohaté tabule a udávali ton a bohatli se svými chéfy. Tak „Constitutionel a Pays“, které byly majetkem akciové společnosti se židem Mires v čele. Těšily se ochraně vlády a hojným podporám, měly první 26.000 a druhý 16.000 odběratelů, prodělaly celou periodu švindlu ve Francii s vlastním svým prospěchem. Teprve po okradení obecnstva, klesl počet předplatitelstva. Jednotlivci ze zmíněné peněžní a novinářské kliky: Pereire, Mires, Fould, Millaud atd. získali každý mnoho millionů — nejméně Mires, který toliko několik millionů získal. Constitutionel a Pays nebyly jediné listy, které byly ve švindlu a okradání obecnstva zasvěceny, nýbrž k jejich cechu patřil rozšířený „Siecle“, který se opíral o akciovou společnost, v jejímž čele byl bankéř Amail — Duveyrier Millaud (týž, který jmenován v první klice), V r. 1856. učiněna smlouva mezi moderními liberálními lupiči, dle níž Sieclu připadla úloha obecnstvo koupěchtivým učiniti, což vynášelo každému účastníku novinářské loupeže. Tento způsob lupičství trval až do r. 1862., kdy teprv úřad čistou společnost rozpustil a na lavici obžalovaných posadil. Louis Jordau, jeden ze zakladatelů, dostal 6 měsíců žaláře a ostatní také přiměřené pokuty za své svobodomyšlné novinařství a osvěcování obyvateľstva. Peněžitá pokuta jim nijak nebyla těžkou, vyzískaliť daleko více, než jim bylo platiti. Těžší věc byla s veřejností, kde měli býti postaveni na pranýř, jako lupiči s pérem v ruce. Rozsudek uveřejňovaly ve Francii vždy nejdříve úřední listy soudní a po nich ostatní. Tyto listy byly „dobrotivé“ získány, aby „ctihodné“ lidi, které neočekávané neštěstí stihlo ušetřily veřejného novinářského pranýře. Nestálo prý to mnoho práce, jak praví výtečně zpravený o všech zákulisních historiích francouzského tisku spisovatel v Hist. polit. Blätter 1868, o němž protestant Oettingen v Moralstatistice praví, že velice trefně a zdařile líčí poměry časopisecké ve Francii. Týž zpravodaj jest rodilý Francouz, meškající v Německu, zcela věrohodný.

Když i úřední listy soudní měly útrpnost se „ctihodnými“ svobodáři peněžnickými — a rozsudek neuveřejnily, aby „čest“ jejich před veřejností zachránily, tím spíše se daly pohnouti listy liberální a tak se — v e c u m l č e l a — obecnstvo bylo o k r a d e n o j i ž, teď se mu nemohlo pomoci. Za to ovšem věrně v čas přinesly listy liberální odsouzení katolického Crampona, který se opovážil v „Monde“ (ultramontánním) muže svobody, pokroku a osvěty milovné před své čtenáře postaviti jako lidi drobet podezřelé. Hůře to šlo s listy katolickými. Tyto listy od liberálních byly rozkřičovány jako listy pokroku nepřátelské — které by lid držely ve věčné zabedněnosti atd. (slovník oněch frásí jest dosti běžný, proto všem i katolickým čtenářům dosti znám) a teď měly hlasatelé svobody býti postaveni od katolických listů jako sprostí zlodějové svedeného lidu. To byla těžká práce, zejména, když zlato netáhlo, jako jiné listy láká. Ale liberál jest vymýšlivým, obratným, — dovedl si i teď pomoci. Šla deputace k ře-

ditelům katolických listů francouzských (jsouť beztoho jen dva), aby věc jasně vyložila.

Zjištěno nejprve, že hlavní utrhač katolických listů pan Louis Jourdau jest osobou pro veřejnost mravně mrtvou, který více v „Sieclu“ proti katolíkům psátí nebude a nemůže, že by nebylo rytířským, padlého „lva“ tlouci a podobně. Aby však bylo pohnutí katolických listů k útrpnosti účinnějším, poukázováno na rodiny nevinné, které nemohou za hanbu svých otců, a proto aby byly křesťany aspoň proti nim. Konečně puštěna poslední puma na katolické ředitele „zpátečnických“ listů. Paní ²⁾ mnohých „kleslých mužů“ jsou dobré katolicky a zbožné ženy, tedy aspoň jich ušetřiti hanby. Dlouhým žebročením — dovoláváním se milosrdenství, pláště křesťanské lásky, příkazu o odpuštění nepřátelům a lásce k nim, konečně povolili katoličtí ředitelé listův a příslibili plášť křesťanské lásky a zapomenutí roztáhnouti. Bylať loupež dokonána, obecnstvo před ní v katolických listech v čas varováno; tímto způsobem byla umlčena.

Však nastojte! — — Trest vyměřený vládou francouzskou zmírněn, ano docela odpuštěn. Vždyť „zdánlivý nepřítel“ „Siecle“ dovede si získati přízeň vlády. Po několika měsících roztahoval se ctihodný Jourdau, přítel pokroku, osvěty a svobody opět ve sloupcích liberálního „Sieclu“ a hřímal na kněze, katolíky či ultramontány a poučoval, kterak by církev měla býti řízena a vedena atd. atd. Tak jednal liberál od kosti, když vyvázl z nebezpečí.

Žid Millaud smyl skvrnu ze svých křišťalových prsou pomocí lukullské hostiny, na kterou liberální listy po mnoho měsíců napřed připravovaly a po ní ještě dlouho — dlouho psaly — jak o historické události velikého významu. Význam ovšem ona hostina měla, ale pro p. Millauda — jenž zase svou čest získal a v očích publika liberálního jako „poctivec“ se objevil, který „omylem“ úřadů by se byl mohl dostat do kriminálu, že tak krásné kšefty podnikal se zdarem na prospěch — — svůj a svých přátel ve zlatě.“

Podobné „zasvěceny byly“ v moderní pokrok peněžité oněch dob „Temps“ (liberál) „Comptoir d' Escompte“, která při svých 8000 předplatitelů své spolupracovníky královsky platila.

Listy katolické při podobném počtu předplatitelstva sotva se udržovaly a spolupracovníci trpěli nouzi. Uvážíme-li stav služby katolickému tisku a liberálnímu, nemáme příčiny stěžovati si do nedostatku katolického novinářstva. Málo lidí dozrává v nezištný charakter. Konečně i katol. žurnalista musí žítí; od pouhých zásad žítí nemůže!

Líčením poměrů služebních katolického a liberálního tisku ve Francii skoro bych zapomněl na listy rakouské a na zápasy proti nim. Výtečný publicista pan Trabert. rodem z Hessenska, ve Vídni usedlý. muž křesťanských zásad, zřídil malý neodvislý list ve Vídni r. 1870. „Oesterreichisches Journal,“ který po jedinkém roce musil zaniknouti, protože nemohl obstáti na vídeňské půdě s liberálními listy. Louče se svými předplatiteli, takto píše: „Když jsme se odhodlali zde působiti, učinili jsme si podmínkou: že potřebujeme aspoň

²⁾ Jest často prospěšno liberálovi, má-li zbožnou paní. Jde prosit, když mu teče do bot. Tak jedna paní šk. inspektora (bývalá učitelka) šla prosit † p. V. Štulce, aby vlivem svým zastavil palbu proti muži jejímu v katol. listu.

čtvereční stopu čisté půdy. Tento lístek měl býti čtvereční stopou čisté půdy a byl jí až do svého konce. Čtenář nevěří, jak drahá jest čtvereční stopa čisté půdy ve Vídni. Nabyli jsme přesvědčení, že počestný list, který neloupí, ve Vídni — vůbec-li možný — jen s nesmírnými prostředky možným jest, a že risico není v žádném poměru s konečným výsledkem. *Kdo nemá enormních prostředků, neprotluče se, aneb upadne v lupičství.* Celý svět o tom ví, finanční svět se tomu vzdal, publikum se o to nestará. Korrupce zůstane, dokud státní moc neučiní konec.“ Tak se loučí znamenitý (Wuttke sám přiznává Trabertovi veliké publicistické nadání) katolický novinář malomocně proti proudu zisku, zlata a špíny. A v Čechách? Domácí poměry jsou jen v malých rozměrech, ale nesmíme se domnívati, že zde jest zápas lehčí. Titanský boj zuří všude i zde. Liberalismus a křesťanství spolu zápasí. Křesťanství vedeno jest zásadami a spravedlností, liberalismus jest bez zásad, až na onu, že lze užívati péra, když prospěch z toho plyne, byť se jiným škodilo.

Poněvadž črty přítomné nejsou polemikou proti jednotlivým listům, ale mají předvésti některé scény dojemné z duševního bojiště, aby budily přívržence sv. pravdě a zásadám, necháme kritiku jednotlivých listův a na místě ní uvedeme co J. Váňa, bývalý profesor ruské řeči na českoslov. obchodní akademii, v poznámce ve spisku R. W. Emerson „Snahy a směry“ na str. 25. praví: v naší společnosti je fňukavost vedle drzosti (bývají často v nejvyšší dokonalosti v jedné osobě) talentem největším. Fňukavostí působí se na stránku citovou, a drzostí na zbabelost. Holeček konstatoval ve 3. sešitu „Černé hory v míru“ hrozný fakt: ti stateční Černohorci, již se vrhají do boje s antickou rekovností, třesou se doma před ničemou Mašou Vrbicou. Je to místo, jež by si měl každý přečísti, neboť podobní tvorové počínají klíčit i v naší společnosti, (psáno r. 1883.), a kdo si všímá psychologických zjevů, viděl, že na mnohé naše lidi působí absolutní drzost jako mravní síla na jiné, aneb přimražení na slepice. Jest pozoruhodno, že se v našem veřejném životě počínají potloukati lidé, kteří mají jen tu zásluhu, že dovedou býti drzími. Chumáčem černých vlasů, vyzývavými fatrmordy vodí za nos i žurnalistiku, třeba měli hlavu prázdnou jako vyteklé vejce. Vzácným talentem nazývá kdosi, uměti se podívat na ničemu a poznati ho. O nás nelze říci, že bychom si to někdy spletli, ale my pravidelně taškáře máme za svaté a poctivé lidi za nebezpečné. Hloupost ta dosáhla již takového stupně, že si vymetený ferina, jenž drží národní prapor vysoko a do kasy sahá hluboko, dá v časopisech referovat i o tom, jak se kde ve zdraví napil, a to ne za své, ale za cizí; potom prý nemáme politického dorostu! Umlčování takových věcí nám ho rozmnoží ještě více. Ale konečně lze takové lidi přece omluviti. Hledali sami morálku, a žádné nenašli; a kdož za to může? Nikoli oni, ale ta společnost sama, ze které rostou. V této společnosti pak prohlásil zástupce vědy a první děkan filosofické fakulty české, že bible — toto magna charta libertatum všech utlačovaných a chudých — šla na pensi, a první básník (Vrchlický) prohlásil ústy Drogonovými, že pravda je z c í p l ý p e s. Lidé, kteří znají naše poměry, oba svrchu uvedené citáty ladně doplňují. Zejména pak jeden znalec a žurnalista, jenž stojí neustále u z k a l e n é h o proudu našeho veřejného mínění, tvrdil kdysi, že každý, kdo se u n á s o p o-

váží bojovati proti švindlu, toho tragický konec nemine. Vědátor, básník a žurnalista vypovídají nevědouce zcela souvislé věty. To jsou ovšem vyhlídky velice nedobré, ale jelikož věčného řádu změnit nelze, neměli by se slušní lidé odstrašovat od hájení pravdy tragickým koncem, ale spíše nesvědomitým by se mělo připomínat, že mu unikají ještě řídkěji. Kdybychom národnosti měli obětovati veřejnou mravnost, postavili bychom ji na špatnou půdu a neprospělo by jí, kdyby každý druhý člověk byl Calderonem anebo Lope de Vegou.“ — Tak o našich poměrech soudí muž, který ultramontanem není.

Podobně soudili o žurnalistice naší i tak zvaní realisté, dokud byli oposící — co jsou spojenci liberální strany, přestaly jejich stesky a kritiky na mrzkost a podlost žurnalistickou — ale žurnalistika zůstala stejnou jako bývala.

Tuším, s důstatek jsem osvětlil různé služby novinářské, jejich materialní směr i ideální. Jak těžké postavení katolického a konservativního tisku vůbec jest, leží na bíledni.

Však tyto obtíže nejsou jediné, které spravedlivý boj činí příliš namahavým a nerovným. Daleko ještě větší obtíže stojí pravdě a právu v cestě.

VIII. Tisk a kapitál.

Řemesla klesla v době nejnovější v podruží fabrikantů čili velkokapitanstův a nemohou s nimi udržeti krok, protože co může učiniti fabrikant ve velkém s velikými stroji, s mnoha pracovními silami, malý solidní mistr učiniti nemůže a jest potlačován.

Spisovatelství kleslo na pouhou živnost řemeslnou, která pracuje na veřejném mínění denně jako obuvník na botě, kterouž odvádí do modního skladu. Tak spisovatelství, najmě žurnalistika, klesla do podruží kapitálu, protože nemohla udržeti soutěž s kapitálem, a obyvatelstvo bez velkého vybirání bralo list, který mu skytal více papíru — anonnci a pikantnějších zpráv, nepřihlížejíc ku pravdivosti, směru a věcnosti listu. Nemůže se od každého čtenáře žádati tolik soudnosti, aby list rozbíral jako klassik rozbírá Virgila neb Demosthena. Věc se běře, jak jest — někdy se zevně pochybnost projeví, uvnitř však se za pravdu má, aneb aspoň za velmi pravdě podobnou domněnku, jak ji list přináší. Časopis poctivý nemůže uspokojiti čtenáře v každém odboru a rozsahu tak, jak to činí liberální listy, podléhajícím peněžitým vlivům. Na důkaz toho uvedu liberálního bojovníka N. Fr. Presse, list, který se pohříchu nazývá listem rakouské intelligence. Přejme mu tu radost a politujme intelligenci, která se podobnou duševní kuchyní spokojí.

N. Fr. Presse dle Winklera (který jako liberál — chválí N. Fr. Pr. velice) — dovolila nahlédnouti do svých administračních účtů, což žádný list tak lehounce nepovolí, není-li dosti jist ve svém sedle. Věc pro nás Rakušany jest velmi důležitá, proto budiž obsírněji podána. Vychází N. Fr. Pr. od 1. září 1865. 2krát denně. Při světové výstavě — (reklama) veřejně dovolovala prohlédnouti zevrubně svůj

vskutku velkolepý závod. Na vlastním časopise v r. 1873. pracovalo 40—50 spisovatelů — pod vrchním vedením Michaela Etienne a dr. Friedländera, který již zemřel. Vypočísti celou řadu rubrik, od tuzemska a cizozemska, od řemeslné až bursovní stati, divadelního a uměleckého referátu, sloupce věnované vědě národopisné a zeměpisné — bylo by zbytečno. Každý obor má svého čéfa. Celkem 20 vydavatelů při jednotlivých rubrikách přihlíží ku práci. Ku vydávání tak obsáhlého listu potřebuje sama velkou tiskárnu, která celý prostranný palác zaujímá — od sklepa až na horu. Kotelna spojena drahou s uhelným skladištěm, a žene všechny stroje a vytápí všechny místnosti. Hydraulický přístroj dodává sazbu do stereotypního oddělení, odtud pak do místnosti, kde se zasílka obstarává.

Administrace dělí se ve 2 části, z nichž jedna přijímá zprávy a jest ve spojení se společností Havas-Lafitte-Büllier. Druhé oddělení obstarává expedici a čítá 50 osob zaměstnaných, nebo 36.000 výtisků expedovati jest práce veliká.

Dnem i nocí jest v továrně veřejného mínění živo. Ve 2 hodiny v noci přichází ranní číslo do tisku a o 4 hodinách počíná vydávání. Pryčky v tu hodinu čekají v nádvoří, aby mínění odvezly ku dráhám a odtud do světa. Kolik lidí pracuje pérem a olovem na 22 stránkách liberálního listu? Projděmež personal:

vídeňských dopisovatelů má 150
venkovských pracovníků . . 200.

Mezi nimi jsou muži nejobratnějšího péra v různých oborech.

Pro román a povídku vždy se vyhledá muž požívající chvalné pověsti ku př.: Auerbach (žid), Spielhagen, Rodenberg atd. Práce jejich, které samostatně se mohou oddělit v ceně krámské, hradí roční předplatné.

Honorář ješť pro nynější poměry považován za velmi slušný a roční jeho obnos čítá se na 250.000 zl. r. č.

Na tisku pracuje 100—150 lidí mezi nimi 7 korektorů, 7 metteur en pages, 66 sazečů, 2 revisoři a faktori. Večerní číslo se hotoví od 11 hod. dopol. do 2 hod. odpol. Ranní od 5 hod. večer do 1. hod. v noci. Sazeči placeni od kusu, zvláštní kontrolní stroj udává čas, jak dlouho byl sazeč nechán bez rukopisu.

Sazeči u N. Fr. Pr. vydělají až 1500 zl. ročně, což mnohý spisovatel nevydělá. Nejnovější stroje (jako Natterslegský stroj, pomocí jehož sazeč v hodině 7—800 písmen vysadí, což dělá 150—160 řádek hustých) a podobné zařízení rychlost usnadňují. Sazba jediného čísla vyžaduje 7440 řádek, k čemuž třeba 240 centů liter.

Při stereotypii ve 20 minutách s nejnovějšími zařízeními jest věc hotova, ovšem vdýchání olověných výparů jest zdraví nebezpečno; ale duševní boj žádá rychlost bez průtahy, proto se na zdraví lidské nekouká, nýbrž několika zlatými se lidé přilákají do nové lidomorny.

Tisk se děje na strojích Marinonni (Paříž), hnanými parou 12 koní, spotřebou denní 200 věder vody a 5000 centy uhlí a koxu, a zhotoví v hodině 8000 dvojitéch archů po obou stranách tištěných, ale v r. 1872. vyslala N. Fr. Pr. do Ameriky a Anglie 2 inženýry, aby prozkoumali zařízení tiskáren světových. Výsledek cesty bylo nové zdokonalení stroje, který v hodině 10—12.000 velkých archů vytiskne.

Jen přesné rozdělení práce umožňuje správné vydávání. Přes 500 osob jest stále u podniku N. Fr. Pr. zaměstnáno.

Tento list měl při počátku 4000 odběratelů, což jest veliký výsledek zejména v r. 1865. Počet rychle stoupal, tak že v 8 letech tisklo se 35.000 čísel. Při výstavě světové mohl podnik dáti na výstavišti tisknouti a sepisovati: „Internationale Austellungs-Zeitung.“

Na daních platí ročně	241.500 zl.
na porto poštovní	10.500 „
tisk	120.500 „
papír	500.000 „

Mimo tato vydání třeba počítati činži — ostatní requisity. Dle účtu spotřebováno ročně 225 rysů psacího papíru, 800 rysů obalného papíru, 25.000 obálek, 1000 násadek, 12.000 ocelových per, 2000 tužek různobarevných.

Osvětlení dále se 200 plameny. Mimo to povozné fiakrům, má N. Fr. Pr. stále v nádvoří 2 povozy k dispozici, ač její budova jest téměř u samé stanice drožkářské. Zkrátka náklad roční na jedno číslo N. Fr. Pr. stojí dle jejího vlastního přiznání 30 zl., a jak znalci praví (Wuttke a jiní) 34 zl. ročně. V r. 1873. stálo předplatné toliko 18 zl. nyní stojí ve Vídni 21 zl. 60 kr., poštou 28 zl. Odkud se hradí deficit?

Desátý díl N. Fr. Pr. jde mimo Rakousko, skoro polovina udá se ve Vídni. Z 46% odběratelstva, při němž bylo lze udati stav, bylo :

hostinců	6 ⁰ / ₁₀	vojáků	5 ⁴ / ₅ ⁰ / ₁₀
řemeslníkův a kupců 17 ⁰ / ₁₀		inženýrů	2 ⁰ / ₁₀
úředníkův a právníků 12 ⁰ / ₁₀		lékařů	1 ³ / ₅ ⁰ / ₁₀
učitelů	1 ⁰ / ₁₀	duchovních	2 ⁰ / ₅ ⁰ / ₁₀

Tento závod lze nazvati velkoobchodem neb továrnou. Možno jednotlivci podnikati takový časopis?

To jest jediný liberální bojovník. Kdybychom jen roční váhu olova spotřebovaného čítali, měli bychom váhu větší, než některý regiment ve válce spotřeboval. Kolik olova spotřebováno na straně liberární, kolik na straně katolické? Taktika boje se změnila. Dříve se střílelo olovem přímo do lidí, čímž se pomalu myšlenka šířila; teď se střílí olovem do papíru a papírem do lidí, který způsob jest jemnějším a vede spíše k cíli.

Kapitalisti znají dobře význam tisku, proto zmocnili se ho a poskytují tisku peněžitých výhod, které se jim mají stonásobným způsobem vrátiti zpět. Odběratel jest ke kapitalistovi v podobném poměru jako jest překupník ke kupci o vánocích neb novém roce. Překupník dostane dárek a těší se z něho, ale zapomíná, že dárek není zadarmo, nýbrž napřed zaplacen a že jest v nadídem, k vůli němuž má ještě větší užitek dáti kupci.

Časopis liberální za laciný peníz lze dostati, ale ono smýšlení, které si odběratel v něm kupuje, vede ho ze škody do škody, a musí zaplatiti nejen, co list v skutku stojí, ale i daleko větší část kapitalistům, ať se to děje v podobě koupě losů, nebo třeba v podobě voleb a odhlasování výhod poskytnutých kapitalistům na úkor poplatnictva. Proto náklad spojený s vydáváním velikého denníku nikdy

nelze krýti pouhým předplatným ba ani ne pomocí slušných inserátů, nýbrž jinými způsoby.

K vůli vlivu na obecnostvo stali se velkokapitalisté buď zakladateli listů buď jejich hlavní oporou, ovšem aby ruka ruku myla.

Doubitz, v Berlíně, k vůli svému zdravotnímu likéru založil „Staatsbürgerzeitung“; Dr. Stroussberg k vůli železnicím založil „Post“. Akciová společnost zakoupila „Bazár“ v r. 1871., který jí vynášel 15% čistého. Schönheimerský bankovní spolek zakoupil v r. 1873 „Spenerische Zeitung“, který jest proto důležit, že císař jej čítá. Proto také kupní cena obnášela 173.000 dolarů. „Norddeutsche Allg. Zeitung“ stála ve službách společnosti hamburských peněžníků. V Drážďanech bankéř M. Schie (Eduard Meyer atd.) zakoupil „Dresdener Presse“, v Mnichově v r. 1873. „obchodní banka“ „Süddeutsche Presse“ zakoupila.

Ve Vídni společnost státních drah pořídila: Sonntags- u. Feiertags Courier. Bankéř Jakob Herzog založil: Montagsrevue.

Tak v Německu a ještě hůře u nás v Rakousku, zvláště ve Vídni, kde se skupily jednotlivé společnosti peněžní, aby koupí se tisku zmocnily. Jmenovaný chéf N. Fr. Pr. krátce před smrtí takové důležitosti N. Fr. Pr. dodal, že se 2 společnosti peněžní a sice „Anglicko-rakouská“ a „Union banka“ spojily, aby N. Fr. Pr. odkoupily za velikou sumu. Není zajisté k zaplacení denně 36.000 předplatitelů, kteří při nejmenším repraesentují 100.000 čtenářů, mluvit tak, jak si právě přejí, po předání, jak mi prospívá.

„Bodenkreditanstalt“ zjednal si „Presse“ za svůj majetek a za svou troubu hlásnou.

„Wiener Wechselbank“ získala si dva časopisy a sice: „Neues Wiener Tagblatt“ a „Konstitutionelle Vorstadt-Zeitung“ (kterou Wiesinger nazývá Vorstadtjüdin).

Industrie und Bodencredit-Gesellschaft zakoupila v r. 1872 Fremdenblatt za sumu 1,300.000 zl. r. č., jak se v zasvěcených kruzích najisto tvrdí. K vůli větší působnosti zakoupila táž společnost ještě „Tagespresse“ za 125.000 zl.

Ústav peněžní „Vorortebank“ zjednal si „Extrablatt.“ „Hypothekenbank“ pojistil si ve svůj prospěch „Morgenpost“ Později zakoupila Bodenkreditanstalt také tento list.

Je-li hostinec s mnohými strávníky velmi draze na prodej, tím dražší jest list s mnohými předplatiteli, který může předložit duševní stravu jakou právě chce, aby bylo v modě. Proto N. Fr. Pr. poprvé byla prodána za 1.250.000 zl., po krátké době prodána (12. března 1873) „Börsenbank“ dle jedné zprávy za 2 milliony, dle jiné zprávy za 3¼ mil. A když 10. června 1873. už už praskal švindl bursovní, tu bylo právě třeba řízného tlampače, který by mohutně hlásal, že není zle. Proto pan Alexandr Lippmann se 13 peněžníky upsal na zakoupení N. Fr. Pr. 15 millionů, které částečně měly býti kryty akciemi v ceně 80 zl., které by se do zástavy měly dáti. Bankéři Berlínští, zejména „Bleichröder“ je přijal. Tato perioda nepřestala. Wuttke, z něhož zprávy vzaty, praví: „Část státních věcí se týkající (v lib. listech zakoupených) dokud se nedotýká bursovních záležitostí jest jen fikovým listem. Podobným listům jsou poctivci spisovatelé obtížni; co potřebují jsou spisovatelé bez svědomí, kteří vše píší, co páni žádají.

„Ausland“ dle domnění z péra Helwaldova, přinesl následovně líceň listů: „velké „neodvísle“ listy jsou z pravidla majetkem bohatých společností a pracují proto ve prospěch velkého kapitálu. Tyto listy se vši ostrostí vystoupí proti všemu, co v něčem velkého kapitálu by škoditi mohlo, neb obtížným a nepohodlným bylo, nebo velký kapitál považuje sebe za výlučného, tón udávajícího faktora ve společnosti a jeho heslem jest noli me tangere (nedotýkej se mne). Že jest lehké a příjemné pod touto korouhví sloužiti, jest jasno; kdo s miliony zachází, nepřichází při tom zkrátka. Zachovati zásadu, když by měla škoditi zlatému pytlí, nikomu nenapadne . . . „Obchodník“ musí věděti, jaký užitek má, když se dá na stranu A neb na stranu B. Je-li přes noc prospěch opáčný, tedy list úlohu svou přes noc zamění. — — Proti takovým listům jest méně zámožným i při nejlepším právu s výsledkem odporovati aspoň těžko, bylo by však nejvš na čase, aby takřka bezměrným nárokům velkého kapitálu se učinila přítrž.“

Jakou důležitost kapitál přičítal tisku, vysvítá z výroku, který jeden ze švindlérských podnikatelů k svým úzkostlivým kolegům pronesl: „nemůže se nám nic státi, časopisy patří nám.“ Když velký krach nastal, vztasily se listy s heslem: „ať pomůže stát zlatému pytlí.“ „Veřejné mínění“ bylo proto, a „zlatému pytlí se pomohlo.“

Otevřeme-li malou knížku, které říkáme katechismus a čteme: kdo krádeže spoluvinen, kdo zloděje tají . . . zloději jakýmkoli způsobem napomáha. Tak veřejní zloději dělají veřejné mínění; nedivme se, když tupí vše křesťanské, které jest jim nepohodlné.

Boháči — velká knibkupectví, vůbec lidí velkým obchodem se zaměstnávající — vynaložili tisíce na tisk, tisíce jejich nepřišly na zmar, obyvatelstvo klam dobře zaplatilo. Katolické listy a poctivé konservativní časopisy nemohou s nimi držeti krok, protože zachovávají zásadu. Proto jest boj novinářský přetěžkým — a v nynějších poměrech téměř nemožným.

Ku vydávání listu, jenž by pravdě sloužil, nestačí ani genialní duch, ani zmužilost, čilost, bystrota pouhá, nepřistoupí-li zlatý pytel k němu. Obecenstvo neshledá na podobném listu příliš mnoho zajímavého, protože musí mnohá věc odpadnouti, která nemá nic společného s pravým prospěchem a pokrokem obcenstva. Smysl obětavosti, přispívati z vlastních kapes na boj pravdy proti liberární lži, není vyvinut a těžko se vyvíjí. Konečně mnohý se uspokojí pořekadlem: svět chce býti klamán, ať tedy jest oklamán. Časopisectvo liberální se nám musí jeviti na nízkém stupni, neboť po oblíbě obecnstva baží a jí si vydobývá svou vlastní špatností, jako komediant přízeň pánů kluků svých tatramanství.

Listy konservativní živoří a zmírají, nebo nikdo nemůže spravedlivě po někom žádati, aby ročně přispíval 20.000 zl. na konservativní list, z něhož mu nepyne žádný užitek. — Tento vrchol obětavosti jest chlum, který málo kdo má pod nohama.

Obecenstva chladnost a řeckně velká hloupost, nese vinu největší. Liberálové spílají nám katolíkům „hlupáci“, ale vším právem si mohou toto pojmenování ponechat sobě. Katolík aspoň od svého zloděje nenechá se kázati, jak činí liberální „intelligence“.

Jistý zámožný poctivec, jehož jméno nemám právo s veřejností

sdělit, bývalý továrník v Praze, nabízel v době švindlu 30.000 zl. ku záloze na list, který by proti švindlu bursovnímu bojoval. Nabídka jeho zůstala osamocena, list taký by nebyl časovým.

Poměry podobné utvořil liberalismus všude, kam vstoupil. Ve Francii měl kolébku, ve Francii také bouřil.

Francouzská „Presse“, založená šikovným žurnalistou Girardinem, měla veliký význam v životě bursovním. Na konci let padesátých prodal Girardin list za 800.000 franků bursovníku Millaudovi (židu), který ho používal s výsledkem pro své obchody. List byl však na dobu 2 měsíců potlačen, což mělo za následek, že se 45.000 odběratelů scvrklo na 20.000. Pak přecházel mnohýma rukama, až konečně se přědělal v letech 1867., 1868. na list konservativní.

Temp s založen v r. 1860. pomocí židovského bankovního domu Erlanger a několika protestantských fabrikantův elsaských, Comptoir d'escompte založila Avenir national, list hrubého liberálního zrna. List pomáhal vychvalovati staré papíry bez ceny, které na burse měly nalézt hloupého kupce. Tak odbyla mnoho mexikánských obligací, při nichž z každého kusu 34 fr. čistého dostala Comptoir, což při 500.000 kusech repraesentuje summu 17,000.000, Ze summy jmenované odvedli podílníkům ústavu 1,740.000, aby také něco měli; zasvěcenci Pinard, Fould (dřívější ministr) rozdělili si ostatní částku jako náhradu za těžkou práci. Oznámení, reklamy stály 2,300.000 fr., v čemž již podpora liberálního Avenir national jest sčítána. Když práce hanebná dokonána byla, z Mexika nekoužalo nic, pak se Avenir national po liberálním způsobu pustil do Mexika a potíral cisařství. Jiní však vykládají i oposici jeho za zdánlivou, aby tím spíše mohl za plat nepozorovaně sloužiti.

Jiný švindl téhož nota bene velmi liberálního listu!

Při prodeji španělských úpisů pozemkových „pagares“ dostával týž Comptoir, který plnil liberálním listům jesličky, z každého kusu 75—80 franků, což v celku činilo zisk 4½ mil. franků. Akcionáři dostali 240 tisíc. Papíry cenné, které liberální list podporoval — byly bez ceny. Tento lupič liberální zasedl na kazatelnu mravokárnou a chtěl poučovati církve a katolíky — právě jako Siecle. Mluvil o morálce, o majetku církve a kněží po způsobu jarmarečních zlodějů, kteří nejvíce běží za zlodějem dohnělým, aby skutečný upláchl. List Avenir jest apoštol pokroku, svobodomyšlnosti; zpátečnictví mu jest překonané stanovisko, rozuměj: křesťanství.

Ukázky uvedené dostačí na důkaz odvislosti denníků velkých od kapitálu. Plato tuším říkal, že velmi ctnostný člověk nemůže býti velmi bohatým. Mohli bychom jako důkaz Platonova výroku uvést časopisy a jich žurnalisty. Kdežto spravedlivý bojovník nouzí hyne a v mnohém musí strádati, dostává novinářský lhář honorář, o jakém se poctivci ani nezdá, ovšem musí zanechat svědomí, čest venku, kdo vchází do brány redakce liberálního listu. Kolik lidí má míti silu a odolati honoráři za liberální feuilleton 25—200 franků. Často se platí honorář dle řádky, která se čítá 25 centimů až 1 fr. 25 c. Toť přílišné soudnictví proklatého zla — když jen málokterý jest Achil aneb Herakles. Proto páni spisovatelé výteční psali řádky tak, aby měli hodně franků, čemuž udělali nakladatelé přítrž, že platili dle písmene 2—5 centimů. Některé feuilletony liberální placeny až 400—500 fr. Takovým zlatým cumlem uspávají se lepší stránky člo-

věka, aby slepěji tančil kolem zlatého telete. Kdo platí, tomu slouží jako nevěstka. Jsouť tací žurnalisté vzorky do Danteova Pekla, zpěvu XIII. — Na jejich čelo hodil by se nápis z Dantea:

Váš Bůh jsou věci stříbrné a zlaté,
k modlářům od vás velký skok již není,
ti jednoho, vy na sta bohů máte.

IX. Boj r. 1866.

Duševní boj předchází tělesný boj a velmi často, ne-li pravidelně, závisí výsledek tělesného boje od jakosti duševního. Tak soudil Napoleon Bonaparte, který více se bál 4 nepřátelských listů než 100.000 vojáků v otevřeném poli.

Tuto pravdu pochopilo v čas Prusko, a hledělo ji vykořistiti pro svůj prospěch a také ji veřejně doznalo. Po uzavření míru r. 1866. psala „Neue Preussische Zeitung“: duševní zápas na pokoření domu rakouského předcházet boj mečem, a výsledky moci sahají tam, kam pronikla příprava duševního boje; o poslední válce slova užitá mají ten význam, že jen proto musila válka na linii mohanské přestat, protože moderní myšlenky, které Prusko zastává, na jih ještě nepronikly.“

Řeč zajisté významná. Tam mělo Prusko přátele, kam se mu podařilo vpašovati své náhončí v podobě listu. Kde listy nestály ve službě vlády, tam nemělo Prusko přátele, nýbrž nepřátele.

Wuttke dokazuje, že všechny velké listy pruské byly ve službách Pruska, toliko listy malé, jichž význam byl podřízený, byly listy samostatnými a byly proti válce r. 1866.

Listy veliké mluvily o velikém zbrojení Rakouska, které veliké vojsko hromadí na hranicích. Ve skutečnosti ani Rakousko nezbrojilo a proto mohli Prusové přejíti hranice. V časopisech pruských stále bylo čísti, že Rakousko chce přepadnouti Prusko a podobné věci. Čtenáři pruských listův úplně věřili ve výbojnost Rakouska, protože tak v listech stálo. K těmto lidem patřila i tak zvaná intelligence. Wuttke vypráví ze svého života pěkný obrázek mámení listů. Přítel učený navštívil ho po válce r. 1866. — Při návštěvě mluvili o posledních událostech. Wuttke zmínil se o výbojnosti Pruska nespravedlivé, což bylo čtenáři pruských listův úplně neznámo. Nevěděl, že Rakousko bylo toliko v obraně spravedlivé a podotkl: „To slyším poprvé.“ Když tedy muž učený a stopující vývoj veřejného života, tak může býti zaveden, co můžeme očekávati od lidí, kteří čtou léta jeden list a berou vše za dobrou minci? Druhý důležitý bod v duševním boji byla závislost vídeňského tisku na pruském. Prusko novinářské své přátele podporovalo vším možným — a Rakousko své věrné žurnalis y nechalo bez podpor. Wuttke dává příklad na Bucherovi, kterého později Bismark získal pro sebe. Způsob boje podobný není nový, ale starý — velmi starý. Takovým způsobem získal Harpalus, vůdce Alexandrových vojsk, Demosthena, který byl velkou částí veřejného mínění athénských; krásný pohár, který se Demosthenovi líbil a 20 talentů ceny měl, změnil smýšlení řečníka ve smysl

Alexandrova vojevůdce. Demosthenes citě výčitky otrávil se; naši malí Demosthenové necítí výčitek a berou kdo co dá. V Německu bylo vůbec tajno a dodnes není známo, jak podlýh prostředků užívali Prusáci proti Rakušanům. Při počátku války pruskorakouské vojsko nevolky táhlo do boje a proklínalo Bismarka i Beusta, kteří je nutí bojovati proti bratřím, s kterými před nedávnem ve svornosti bojovali proti Šlésviku a Holštýnu. Tak sám praví poctivý Wuttke, že slyšel z úst prostých vojáků, kteří byli ze středu Pruska.

Jestě ani válka nepočala a „Breslauer Zeitung“ uveřejnila již „rozkaz Benedeka“, který byl zhotoven v Berlíně a ve Vratislavi uveřejněn, aby štvál proti Rakousku. Celý rozkaz a provolání Benedekovo bylo od začátku až do konce vyhlášeno, účel jeho byl, zoškliviti vojsku pruskému vojsko rakouské; v „provolání“ hanebně se mluví o vojsku pruském v takové míře, že jeden z pruských důstojníků, který jej svému mužstvu předčítal, sám se přiznal, že mu přišlo na mysl při předčítání, jestli opravdu tak urážlivé a ničemně rakouské provolání zní. Provolání rakouské bylo klidné a vážné, Němci si však k vůli „dělání veřejného mínění“ učinili své provolání a podstrčili je Rakousku.

Padoušství právě uvedené zůstalo během války i dobře zpraveným Rakušanům tajemstvím. neboť listy pruské nešly do Rakouska a jihoněmecké do Pruska. Celý podvržený štváčský list Benedekův jest otištěn ve „Geschichte des preussischen Feldzug's von 1866. C. v. Winterfeld Potsdam (I. Aufl.) S. 69. Po válce Rakušané se již málo o minulost starali, a tak hanebnost pruská v nevalnou vešla známost.

Vídeňské listy v r. 1866. posuzovaly věci právě tak, jak činily listy berlínské. Snad žily v domněnce, že samostatně soudí, ale viděly dle listů berlínských. Převaha literární byla významnou pro výsledek války. Koho berlínské listy chválily, toho vídeňské vebily, kdo byl povýšen na muže velikého v listech pruských, byl gigantem ve vídeňských. Koho Prusko zavrhovalo, byl ničemným člověkem i u vídeňských listů.

Teprve po r. 1866. se samostatnější duch ve vídeňských listech počal vzrůhati. Vídeňské listy pečovaly, aby obecnstvu znamenité lokálky předkládaly — ať se už staly neb ne, jen když obecnstvo bylo jimi ukojeno. V r. 1867. sultán turecký byl ve Vídni návštěvou, při čemž se vídeňskému listu přihodilo cosi novinářského. Wiener Zeitung přinesl zprávu, jak sultán turecký jel po Ringstrasse — Jägerzeille do Práteru jsa vítán obecnstvem atd. Zatím se zjistilo, že návštěva Práteru, která byla sice na programu, odpadla — a zpráva byla u dělána napřed. Podobně se činí veřejné mínění i v jiných věcech.

Po obsazení většího města r. 1866. ze strany pruské vždy došel všechny redakce přípis — v němž byly pravdivé zprávy z bojiště obsaženy, aby se dle nich redakce listů řídily. Zprávy byly vždy na bojišti zhotoveny a poslány do Berlína — jestli tak jsou „pravdivé zprávy“, načež byly dány do výkladní skříně veřejných listů.

Při zprávě o porážce u Trutnova psaly listy, že obyvatelstvo z domů na Prusáky střílelo a vrící vodu a olej na ně lilo. Jak velikou váhu pruská vláda na tisk a jeho zprávy kladla, vysvítá, že učinila ve všech státech, kam vkročila r. 1866., podmínkou míru vydání,

telegrafních závodů v ruce pruské. Sama telegramy čistila — přijímala a vydávala. Tak již v území pruském před válkou bylo jednáno; samému Wuttkemu odepřel telegrafní úřad zprávu drážďanskému listu, kterou chtěl z Frankfurtu zaslati, ještě před vypuknutím války; tak se stalo všem, kdo nebyli dosti přístupni vlivu pruskému.

Prusko mělo zařízeno již po roce 1848. tiskovou kancelář, která působila ve veřejné mínění pomocí 36—50.000 dol., kteráž summa také vstoupala. Nebo Prusko nemohlo býti bez ochrany proti tisku ciziny. Do tiskové kanceláře najati lidé za 15—30 dol. měsíčně se závazkem spracovati danou látku v určitém smyslu. Tito lidé plnili sloupce listův a nápadná byla shoda v nazývání jednotlivých věcí. „Ale kolik jest pozorných čtenářů mezi millionem?“ ptá se Wuttke. Tak se vpašovaly náhledy do čtenářstva postupem času, nevědomky.

Oni posluhové „veřejného mínění“ brali dvojí bídný plat. Úplatek od tiskové kanceláře a „honorář“ od listu, do kterého po způsobu kukaček vkládali „mínění“, aby je jiný vyseděl. Tiskové kanceláři pruské sloužily Hamburger Nachrichten, Hamburger Börsenhalle, Weserzeitung, Hanoversche Zeitung, Reichszeitung in Braunschweig, Frankfurter Journal, Intelligenzblatt der freien Stadt Frankfurt, a mnoho jiných.

Časopisům, které nebyly ve všem volny, kladeny různé překážky v cestu; Augsburgers Allg. Zeit. — měla do Pruska odbyt zapovězený, až se polepšila a inspirace poslouchala.

Tak bylo jednáno i ve šlesvig-holštýnské válce.

Kdežto Prusko válčilo na celé čáře pérem, Rakousko zůstalo chladno počítajíc na právo a spravedlnost. Jen několik spisovatelů ve Frankfurtě a v Lipsku chtělo proud novinářský zastaviti. Teprve v roce 1860. počaly se činiti kroky ku zmocnění se veřejného mínění, které již bylo obsazeno.

Budapeštský Scharf za roční podporu 10 000 zl. vydával „österreichische Corr.“, která nenašla velkého odbytu u novinářstva a netěšila se veliké oblibě. V r. 1862. vydávána lithografovaná „General-correspondenz aus Österreich“, která od té doby pracovala ve smyslu rakouském. Přinašela mimo zprávy rakouské též zprávy z hlavních měst říšských, Londýna, Paříže, Říma, Petrohradu, Madridu a jiných. Nijak však nebyl vliv rak tisku tak vyvinut jako pruského — a proto veřejné mínění zavedeno na stranu pruskou.

Vliv Pruska na tisk bylo znáti i na tisku francouzském. Wuttke se o tom nezmiňuje, jednak, že píše hlavně o německém tisku, jednak nebyl tak zasvěcen ve všechny rejdy — zejména zahraničné.

Časopis „Liberté“ nejčítanější list v letech šedesátých ve Francii, byl založen Karlem Müllerem a měl z počátku drobet katolický nátěr, který však nešel k duhu; sotva několik tisíc odběratelů měl. List zakoupil Girardin a počal psáti proti vládě, které vypověděl boj na život a na smrt. „Liberté“ získala 25.000 odběratelův! Girardin postaral se o důkladnou reklamu, tehdy ještě neobvyklou. „Liberté“ v r. 1866. psala pro Prusko, což všeobecně překvapilo, ale „Liberté“ obdržela dle zprávy zasvěceného Francouze 250.000 franků. List stál v dobrém poměru k Itálii, ale ku zbrklým kouskům proti papežství se přece strhnouti nedal.

Liberální „Avenir“, obhajce moderních zásad v r. 1866., psal ve prospěch Pruska a obdržel za svou práci uznání v podobě 100.000 fr. Jednání podobné není proti jeho svědomí, které mohlo plnými ústy schvalovati násilnosti Garibaldiho a ostatní lidičky vlády italské jako bodré poctivce ličiti. List tento dostal méně od Pruska; nebo měl tehdy toliko 7000 věřících, nicméně nouzi netrpěli činitelé veřejného mínění v ničem.

Podivem mohlo spíše naplniti, kterak může list o 7—8000 odběratelích živiti mnoho redaktorův stkvěle! Zde jest tajemství odhaleno. Něco dá předplatné, něco inserty — hodně vlády italská a pruská a nejvíce banka d'Escompte.

Journal des Débats, list rovněž liberální, psal ve prospěch Pruska. Zprávy, které vláda pruská zasýlala, uveřejňoval, a ovšem že uznání došel. O „Journal des Débats“ praví Francouz, z něhož zprávy vzaty: „list píše pro každého, kdo platí. Nejvíce korespondenci zasýlala vláda Victora Emanuela, které se jednalo, aby bezpráví vypadalo jako právo. Proto nemohla šetřiti zlata — a zlatem se i dřevo pozlatí. Nestranné a věcné zprávy původní ve Francii neměly leč listy katolické.“

Listy liberální v letech šedesátých ztrácely odběratelstvo, jednak, že jich bylo mnoho, jednak, že nekalé řemeslo soudným lidem bylo už příliš okaté. Katolickým listům v téže době přibývalo něco čtenářstva, ale daleko ne v poměru k obětem, které přinášely. Liberální listy stály všechny v zoldu některého peněžního ústavu a mimo to ještě jedné neb více vlád.

Prusko v roce 1866. pět největších liberálních listů pařížských s několika méně významnými odnožemi *podplatilo 2,000,000 franků!!* Podplacené listy hájily zle a zle právo a spravedlnost pruskou po 6 měsíců, některé dokonce 8 měsíců, ač před tím než přišla jmenovaná summa na rozdělenou, byly nepřátely pruskými a po 8 měsících byly jimi zase jako před tím. Tato bezkarakternost liberálního tisku má mu býti všude držena před očima a obecnstvu na ni má býti poukazováno.

Již okolnost, že jest možno zapřítí směr dlouholetý (jaký byl ku př. ve Francii před r. 1866 — proti Prusku) a psáti po 6—8 měsíců docela v jiném směru a to zuřivém, po 8 měsících psáti zase jinak o téže věci — jest známkou, že politická zralost čtenářstva liberálních listů jest pod nullou. Liberální listy ovšem vystavují svým čtenářům vždy vysvědčení zralosti politické, ale podobně se dají klamati a za nos voditi, přece nebudeme my katolíci považovat nikdy za politickou vyspělost.

Ku podplaceným osvícencům a přátelům svobody a rovnosti náležel i list „Siècle“, který svou bezkarakterností tak daleko věc připravil, že v jeho redakci byly zastoupeny řady všech zemí: rakouské a pruské, papežské a vlašské, turecké a ruské, belgické a španělské, brasílské a dánské i švédské. Tyto řady snad dokonale ukazují pevnost zásad, které hlásá „Siècle“? Jednou jsou členové jeho demokraté, podruhé jdou v krátkých protidemokratických kalhotkách na dvůr prince Napoleona. Samozřejmě jest, že žijí všichni velmi dobře, nebo list má 35.000—50.000 odběratelů, zejména když nějaká kůstka padne, které by se dalo použití za vnadidlo pro obyvatelstvo. Mimo předplatné má list 650.000 fr. za annonce. V bursovních

obchodech se vyzná — jak bylo již krásnými fakty v minulé kapitole dokázáno a v politice jest vždy na straně — kdo platí!

„Siècle“ byl zuřivým nepřítelem Průšáků, národním křiklounem. V r. 1866., kdy celá Francie sympatisovala s Rakouskem (vyjma nejradikálnější liberály) mohl býti velmi nepohodlným Prusku. Prusko však znalo dobře nemoc rozeznati a Achillovu patu naléztí. Proto 600 000 franků zapalo svobodomyšlnému „Sièclu“ ústa a psal o Prusku, že dělá dobře — jen zapomněl doložiti: zda ten úplatek či bezpráví proti Rakousku. Německo se obávalo, aby Francie nepřestala býti neutrálním divákem a nepletla se Německu do jeho řemesla.

Liberální „Siècle“ dovedl dobře jako šikovný eskamotér krýti svůj ústup. Pustil v téže době hrubou střelbu do kněží, do církve a jejich řádů. Knězožroutství mělo jeho padouštví ukryti. Vítězství Pruska oslavováno jako pád posledního „kněžourského státu“.

Spolupracovník „Sièclu“ Vilbort odebral se do tábora pruského a psal hymny na vojsko pruské. Psal také, jak důvěrně obcuje s důstojníky, jak mu princové pruští klepají na rameno, bývá pozván k hostinám a Bismark jak mu tiskl ruce. Tyto všecky pocty přecházely také na čtenářstvo „Sièclu“ a bylo mu dáno svědectví, že — jest hloupé dost.

Po vítězství, „Siècle“ pustil první zprávu do světa, že Prusko levý břeh Rýnu Francii postoupí. Poněvadž mezi řečí liberálního listu a skutečností bývá veliká distanc — a tentokráte „Siècle“ vodil čtenářstvo za nos příliš nestydatě — musil se „Siècle“ nějak ospravedlniti a to také plnou měrou dovedl. Právě si byl „Siècle“ vzpomněl, že Voltaire, tento apoštol snášlivosti, jemuž zlé kněžstvo tolik ubližuje a na jeho život nestydatě ukazuje, dosud nemá v Paříži důstojného pomníku, který by hlásal vděčnost liberální Francie, proto uloženo v „Sièclu“ každému liberálnímu Francouzovi za povinnost zaplatiti 25 centimů na pomník Voltairův — ne více, protože by byly peníze brzy shledány a šumot by přestal a lidé by si mohli vzpomenouti na bidácké jednání „Sièclu“ v pruské záležitosti, proto vyvolána nová palčivá národní otázka, aby pozornost obyvatelstva neobrátila se tam, kam by měla.

Když už dle lidského výpočtu paměť normálního čtenáře liberálního listu zapomněla, co se psalo před 5 měsíci — pak zase týž pán Vilbort, z počátku roku 1867. psal v „Sièclu“, že Bismark (týž, který mu tiskl ruce před několika měsíci) jest člověk beze všech zásad, tyran, který neuznává žádného zákona atd.

Katolický „Monde“ laskavě upozornil syna svobody, že sedával u stolu Bismarkova do nedávna a z jeho rukou jídal. Ale vznešený „Siècle“ neuznal „klerikární Monde“ za hodna odpovědi. Podotýkám, že mluvím o „Sièclu“, aby snad čtenář nemyslel na některý list český.

Po čase však se vlny hněvu utišily, a týž liberální pán obdržel řád červeného orla. Smýšlení francouzského lidu bylo již proti Prusku tak napjaté, že uznal majitel „Sièclu“ za obezřetné, toto vysoké vyznámenání pracovníka „Sièclu“ se čtenáři nesdělití.

Podobně si počínal týž zuřivý liberál při rozdávání kříže čestné legie. Spolupracovník Leon Plée byl také čestným důstojníkem jmenován. „Siècle“ však byl vždy radikálem od kosti a z řemesla, proto by mu uveřejnění oné pocty, členu jeho redakce, vzdané na demokratické pověsti škodilo. Proto se jméno Leon Plée škrtlo v „Sièclu“ v se-

znamu jmenovaných důstojníků čestné legie a byla věc docela v pořádku.

Statečný bojovník „Siécle“ vede tak smělou řeč, že zrak a sluch zachází nad jeho rázností, s kterou hájí svobodu přesvědčení. Dle uvedeného víme, že tak musí činiti. Co by dělal, kdyby měl jen jedno přesvědčení? Umí rozechvěti vášně lidu. Má nejčetnější redakci — ale nové myšlenky nepřináší. Jest však takový povstalec na poli duševního bojiště velmi nebezpečným — protože slušný boj s ním nelze vésti.

Podplacení duševní bojovníci připravovali půdu pro pruskou vojnu r. 1866, a vidíme, že právě liberální listy to byly, které se daly ku vši hanebnosti proti přesvědčení najmouti, že měly nicméně vliv na obecné mínění, či lépe řečeno, že veřejné mínění na 6—8 měsíců paděly — což stálo 2 miliony franků ve Francii toliko.

Podobné bylo jednání žurnalistiky ve válce francouzsko-pruské. Úplaty a překrucováním zpráv hledělo se činiti veřejné mínění a také se dobře zdařilo ve prospěch Pruska.

Wuttke praví, že N. Fr. Pr. v r. 1870. odněkud podplacena byla a že ve Vídni ve spisovatelských kruzích se pře o výši sumy; jedni praví, že bylo 100.000 doll., jiný 200.000 doll. — a jeden muž ujišťoval Wuttkea, že úplatek nebyl o mnoho menší millionu.

X. Z dílny veřejného mínění.

Dílen veřejného mínění jest velmi mnoho, ale v jednom se všechny téměř srovnávají, totiž, že veřejné mínění netlumočí. Mnohá dílna veřejného mínění má toliko 2 osoby: hastroše k vůli zavření a běhouna, který nosí různé výstřižky z Korrespondencí lithografovaných a jiných zpráv, novinám společných, do tiskárny.

I největší listy podléhají klamu, anebo samy jiné klamou. Způsob novinářství sebou přináší, že poctivý list může jen živořiti. List musí spolehnouti na zprávy od jinud, musí však zprávy míti pokud možná laciné, aby mohl laciné prodávati. Dodávání zpráv časopisům stalo se částí obchodu a vznikly lithografované korrespondence, které se za drahé peníze redakcím jednou neb dvakrát denně dodávaly a z nichž si vybíraly zprávy pro svůj denník, byť k nim daly vlastní omáčku.

Lithografované korrespondence byly již v r. 1832. velice rozšířeny, ale v poslednějších dobách staly se nezbytnou částí denníku. Börstein (žid) založil lithografovanou korrespondenci v Paříži, která za 600 franků redakci byla doručena, a obsahovala nejnovější zprávy, kterých novináři používali. Král Ludvík Filip se zmocnil této Korrespondence a pomocí její vévodil všemu tisku francouzskému, který dostával již zprávu tak přistříženou, jak se hodilo Correspondenci do krámu.

Pro německé listy v r. 1832. vydávána byla též po německu a přidávány byly psané lístky, které se v r. 1841. proměnily pod Börsteinem v „Corr. Allemande“.

Tato korrespondence dodnes jest pode jménem „Havas-Büllier“ za 600 franků. Tatáž společnost převzala i dodávání anoncí francouz-

skému tisku. Společnost vydržovala si v hlavnějších městech sama zpravodaje a jeho zprávy lithografované prodávala redakcím. Listům se ušetřil náklad, ale veřejné mínění tím nezískalo.

V Berlíně počal podobný obchod Wolf; zejména přinášel zprávy z bursy, k němuž jako nádavkem ještě přidával zprávy politické. Wolfova kancelář prodávala zprávy velmi draze, za 20 dollarů měsíčně. Událo-li se něco důležitého vydána byla korespondence lithografovaná. Stávalo se ovšem, že zprávy byly velmi překrucovány, což nám katolíkům velmi často se dalo. Tak při generálních sjezdech katolických objevovaly se v listech zprávy o řečech a usneseních docela překroucené. Aby se zlu předešlo, usnesli se katolíci na sjezdu v Trevíru čelnější listům zaslati lithografované zprávy k uveřejnění, aby se předešlo překrucování.

Katolíci na jednom sjezdu chtěli působiti ku založení katolické korespondence, což se však nechalo padnouti. Pro boj katolický byla by katolická korespondence velmi cennou zbraní, a pravda by vzájemnou konkurencí jen získala, kdežto takto dělají veřejné mínění o světových záležitostech jen některé firmy, vydávající korespondence.

Vídeň také měla svou korespondenci rakouskou, která zejména přinášela zprávy rakouské a z jihovýchodních zemí. V r. 1861. byly ve Vídni 3 korespondence: „Parlamentarische Korrespondenz“ (Pollak za 15 zl. měsíčně) „Constitutionelle Korrespondenz“ (35 zl. měsíčně) a tištěné „Wiener Briefe von Tuvora“ (10—15 zl. měs.)

Podobné korespondence byly vydávány a dílem jsou: v Turíně, Stuttgartě, Stockholmě, Švýcarsku atd.

Peníze se zmocnily tohoto prostředku dělání veřejného mínění a korespondence se staly časopisem pro časopisy. Takto se dělají původní zprávy zahraničné. Časopis dostane je již hotové lithografované neb někdy tištěné a vybere z nich jak se mu vidí. Mnohdy jen vystřihne.

Pročítání mnohých časopisů jest velmi pracné, stojí již předplácení mnoho peněz, a pak se musí všechno přeložiti; redakce s lithografovanými korespondencemi velmi lacině pochodí a dělá ještě pářádu před obecnstvem.

Záleží-li některé straně na zprávě více, vydá sama lithografovanou korespondenci a rozešle ji listům, které ji použijí, byť ne všechny, aspoň některé.

Největší část časopisectva bere zprávy z několika korespondencí a tak vlastně celé veřejné mínění nestojí za „fajfku tabáku“. Vždy jeden a týž názor se rozširuje, a často pravý názor věci nepřijde až po letech na povrch. Přílišná zvědavost čtenářstva, která se stejně chce interessovati o zprávy o průplavu suezském, jako o některého čingischána na Tibetu a o poslední volbu v některém městě, musí si dát líbiti, když se upokojí lží aneb překrouceninou. Za málo peněz všeho základ věděti z blízka i z dálky nejde. Svět chce býti klamán, proto se mu zprávy fabrikují a svět jest spokojen a věčně po nových lačen.

Wuttke dává příklad na processu Bazainově. Všem listům německým zaslány korespondence, které je otiskly. Vlastního zpravodaje měla jen Kölnische Zeitung a La Presse de Vienne, které referoval p. Kohn z redakce Siéclu.

Všechny zprávy na jedno kopyto. Veřejnost nemůže posouditi lithografované korespondence, protože jsou jen redakcím denních listů prodávány.

Zpravodajství o světových událostech jest koncentrováno v několika rukou a dle něho se řídí ostatní veřejné mínění. Tisk se jeví jako odřikávání jednoho po druhém bez zvláštního zřetele ku pravdě.

Jak se má věc s lithografovanými korespondencemi tak se má i s telegrafickými kanceláři, které listům dodávají zprávy.

První telegram přinesla z něm. listů „Köln. Zeitung“. Dokud nebylo přímého telegrafického spojení dávali si poštou došlé telegramy z Bruselu zasýlati. Toť byla velká výhoda před ostatními listy, které telegramy neměly a bylo jim teď se starati, aby si také telegramy opatřily. Mnohdy se udál kapitální švindl.

Ku př.: „Leipziger Zeitung“ přinesl trůnní řeč královu celou jako telegram. V r. 1850 byla to věc neobyčejná. Ukázalo se však, že byla věc příliš jednoduchá. Prof. Marbach obdržel z ministeria řeč psanou a nosil ji v kapse až do okamžiku, kdy král trůnní řeč měl — načež ji dal do tisku.

Vlastní telegramy časopisům přichází příliš vysoko. Musily by míti vlastního zasvěceného zpravodaje na místě, odkud zprávy telegrafické míti chť, což stojí příliš mnoho peněz, zejména, když obyvatelstvo chce míti zprávy ze všech koutů světa. Co jednotlivým časopisům jest skoro nemožné, jest možno více časopisům společně. Povstaly za podobným účelem podobné podniky, které dodávaly redakcím zprávy telegrafické dle přání, buď dle většího neb dle menšího platu v příslušném množství a „směru“ časopisu.

Podniky telegrafické většinou splynuly s podniky lithografických korespondencí. Tak „Havas-Büllier“ v Paříži prodává telegramy redakcím. Kdo srovnával — praví Wuttke — telegramy zasýlané do Němce a telegramy v Pařížských listech, poznal, jaká hra s obecnstvem a s redakcemi se děje. „Havas-Büllier“ mohl ještě před vyjitím vládního listu Moniteuru v Paříži obsah jeho telegrafovati listům německým.

Pro obchodní zájmy — na jichž častém oznámení lze mnoho peněz vydělat i ztratit — zřídil s velkým nákladem peněz telegrafickou zaslací kancelář Reuter v Cáchách, které byly spojeny s Berlínem toliko. Paříž spojena s Brusselem. Aby z obou stran Reuter telegramy v čas dostával, zařídil si holubí poštu mezi Brusselem a Cáchami. Bývaly po 3 holubech zároveň zprávy zasýlaný. Později přesídlil se Reuter do Berlína a všem listům zasýlal zprávy telegrafické v té řeči, ve které vycházely; soukromníkům zpráv neprodával. Reuterova kancelář stala se velmocí — mozkem všech větších listů.

V Rakousku zařídil kancelář telegrafickou Scharf, která se netěšila valné přízni (r. 1863.)

Velice důležité telegrafické bureau zařídil Wolf (žid) v Berlíně, který býval členem úřední tiskové kanceláře, majitel „Bank-, Börsen-, Handels-Zeitung.“ Lithografickou kancelář již měl — spojil s ní telegrafickou. Hlavně se obíral telegramy bursovními. Prodával buď celou zásobu buď jen výtah z došlých telegramů. Přesnost v zasýlání byla veliká. Aby zprávy řádně došly — posílal mimo telegram ještě ve psaní došlé telegramy.

Podezřelým ovšem jest, že v Berlíně musí jeho zprávy býti před zprávami všech soukromníků přijaty. Cenné privilegium pro podnik telegrafický! Wolf prodal celý telegrafický závod svůj za 350.000 doll. — bankovní společnosti, v jejíž čele stál bankér „von Oppenfeld“ (židé) a Bleichröder a jiní. Rozšířil podnik ještě více a první léta měli čistého 10%. Bankéři měli ještě jiný užitek z kanceláře telegrafické; dostávali zprávy bursovní dříve než všechny ostatní podniky, což se nedá v bursovním životě slušnými penězi zaplatiti.

V Itálii v Turině zařídila se společnost telegrafická „Agentia Stefani“, která pracovala velmi lacině (ročně 200 lir) ale práce odpovídala platu. Stála úplně v podruží italské vlády, jejíž prospěch fedrovala a když potřeba žádala, neostýchala se zprávu úplně převrátiti a říci ne, kde měla telegrafovat ano a naopak. Stala se takto pověstnou. V Paříži otiskovali telegramy „Agence Stefani“ věrně a odtud se šířily lživé zprávy i po Německu.

Podobné ústavy vznikly: v Londýně, Brussele a jinde. V Americe učinili telegrafickou kancelář praktičtější. Všechny časopisy se spojily a zařídily si samy pro sebe telegrafickou kancelář a jsou jejími pány.

Ústavy pro zprávy telegrafické mezi sebou nekonkurují, naopak drží jeden druhému ruku. Srovnávají se velmi dobře a mají mezi sebou smlouvy ku př.: „Havas Bülier“ — Wolf a Reuter. —

Ústavy telegrafické jsou rovněž zkalené prameny zpráv. Má-li ústav zpráv hojnost podávat, musí míti spojení s ministeriemi a vládnoucími kruhy. Zadarmo se mu podobných zpráv nedostane, aneb musí také býti ochoten v čas potřeby posloužiti zase opáčně.

Některé časopisy mají své telegrafické dráty jako N. Fr. Pr. Times — a jiné velké listy — ale ty mají sice své zprávy, však celý podnik není svůj, nýbrž se opírá o kapitál, a tak duchovní dílna veřejného mínění podobá se dílně sklářské, kde se barevná sklička do brejlí hotoví.

Mnohdy list větší zapoví menšímu listu konkurenčnímu dodávati telegrafické depeše. Zajímavý průběh uvádí Wuttke.

„Köln. Zeitung“ měla v podezření „Köln. Blätter“, že otiskuje z ní telegramy. Učinili zkoušku. Zfalsifikoval majitel „Köln. Zeit.“ telegram a nechal umřít v telegramu jinou osobu, než skutečné telegram zněl. „Köln. Bl.“ otiskly celou falsifikovanou zprávu a tak se chytly. Tu však vystoupily „Köln. Bl.“ s těžkou obžalobou proti „Köln. Zeit.“, že jim zakázala podávati telegramy. Bureau telegrafické jim oznámilo, že jim (Wagnerovská kancelář) nemůže dodávati telegramy proti vůli „Wolfovy kanceláře“. Obrátily se na Wolfa, který jim po krátké době telegramy také odepřel. Chtěly míti tedy své vlastní telegramy, ale úřad telegrafický nepřijal jejich zpravodaje, až po „Wolfovi“, a tak zprávy jejich nemohly dojíti v čas.

Že v telegramech vládne strannictví, úplatek a nespolehlivost veliká, jest zajisté po vyličení našem zřejmo. Mnohý list i když by pravdivým chtěl býti, musí vzít zprávu tak, jak se mu upeče.

Dojem první zprávy jest nejdůležitější. Oprava pozdější nevyvolá tak silný dojem u všech jako první zpráva. Dle praveného jest zřejmo, že telegrafické kanceláře stojí ve službě velkého kapitálu a tím jest řečeno dosti. Co mohou katolické listy činiti proti tomuto stavu věci?

Mimo tyto zkalené prameny pracují ještě „bureau vládní“, z nichž nejzřetlivěji pracovalo berlínské bureau, které mělo k dispozici tak zvaný „Reptilienfond“, který obnášel neméně než 17,000.000 dollarů, které pruská vláda uloupila králi Hanoveránskému pod Bismarkem. Podobně se nakládalo se jméním kurfiršta Hessenského, jehož roční výnos se pácí na 400.000 dollarů. Všecky tyto peníze byly vynaloženy, aby se ospravedlnil skutek násilný a bezprávný. Za peníze najati jsou bezčetní lidé bez zásad, tak že o nich Bismark sám říkal v důvěrných kruzích „Sauhirten“ — „sviňáci“. Když byl tázán proč tak bezcharakterní lidi běře do služby, odpověděl: „pořádné jen zřídka dostanu“ — lépe by byl řekl: n e d o s t a n u. Toto „pressbureau“ uspokojilo se toliko, že plní časopisy oficiální, polooficiální, inspirované atd. Ono posílá svým spisovatelům (Sauhirten) denně pokyny, ve kterém smyslu mají o jaké věci psáti; tak se dostanou do časopisů zprávy tajným způsobem, aniž by listy věděly, odkud vítr věje. Podobným způsobem jednají i peněžné velmoci, kterým na udržení veřejného mínění mnoho záleží.

Tak velký počet per slouží zlatu, lži a bezpráví — a kalí veřejné mínění. Na druhé straně pak bojuje každý na svou pěst, bez dorozumění a bez rozdělení práce a také bez vycvičení úplného, protože z těžka může tisk konservativní, najmé katolický, vydržovati velký počet spisovatelů ze řemesla a nemůže je tak platiti, jako může činiti úplný tisk, s mnoha stran podporovaný. Nerovný boj. Na jedné straně bojují povstalci (všeho schopní) dobře placení, jimž se stalo řemeslem spisovatelské válčení, na druhé několik dobrovolníků, kteří jsou ochotni brániti pravdy a práva.

XI. Inseráty a úplatky.

Původně bývaly zvláštní listy věnované toliko insertům. Když listy politické obě úlohy mohly spojití, staly se listy annonční zbytečnými. Čtenář chtěl jedním listem krýti celou duševní spotřebu Časopisům otevřen nový pramen zlata, dána jim metla do ruky a nový a nový způsob vydírání. Inserty nevynáší všem listům stejně. List stojící mimo švindl ani mnoho insertů dostati nemůže. Kdo jest v insertech vybíravý — nedostane velkou jich zásylku.

Inserty jsou zlatým dolem časopisům. Povážíme-li, kolik vynáší jen jedna strana insertní rozšířeným listům každý nám přisvědčí, že jest inserování časopisům zlatodolem. Dle výpočtu Karla Roschera vynáší 1 strana insertů časopisům následovně:

Fliegende Blätter	70 doll.
Daheim	100 „
Illustr. Zeitung .	130 „
Kladderadatsch .	170 „
Gartenlaube. . .	210 „
Ueber Land u. Meer	230 „

Výnos časopisů z insertů řídí se jejich rozšířením. Časopisy rozšířenější mají větší taxu celkem a jsou hledanější.

„Gartenlaube“, která z počátku šetřila mravu, nabývala tak velikého rozšíření, že každým rokem jí 10.000 odběratelů přibýlo.

V r. 1860. měla 86.000, v r. 1861. 100.600, v r. 1863. 160.000, v r. 1873. 460.000! odběratelů. Táž Gartenlaube zvrhla se v list zcela protikřesťanský a to takovým způsobem, že jed krytě podává. Krub čtenářstva jejího se stále šíří. Takový list ovšem inserty vytěží více než list o několika tisících odběratelích.

Výnosy insertů listů, které mají pověst listů čtených v kruzích občanských, převyšují daleko předplatné. Tak ku př. již v r. 1857. vynášely inserty „Dresdner Anzeiger“

r. 1857.	čistý výnos	18.654	doll.
r. 1871.	„	30.000	„
r. 1872.	„	40.479	„

Že každý majitel listu hledí získati annonce, jest patrnó! Tak časopisy zjednaly sobě sběrače insertů, aby měly vždy zásobu annoncí, které by podnik podpíraly. Že mnohdy použito způsobu nekalého, dá se mysliti. Ostatně jest řemeslo podobné dosti známo. Hrubý způsob vydírání insertů postaven dávno na pranýř, ale jeuné — řekl bych — studované vydírání dává znáti velikou obratnosť žurnalistů. Ku př. časopis nedostal od firmy inserty; zaslal firmě přípís v následovném neb podobném znění: „Opomenutí velectené firmy nám annonce zaslati nás překvapilo, vyložili jsme je v poubě nedopatření a proto jsmeannonci otiskli a níže přiložen účet.“

Však i annoncí obchod se zmocnil. Zařizeny ústavy oznamovací, které zprostředkovaly objednávku insertů mezi firmou a časopisem. Časopisy daly firmám lacinější inserty, aby jich více od dotyčné firmy obdržely, firma hledala kancelář oznamovací, která ušetřila jí dopisování a nemlé smlouvání s administracemi listů, insertní kancelář brala $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ ano i $\frac{1}{2}$ obnosu zaplaceného pro sebe, což jí znamenitý výtěžek poskytovalo. V letech padesátých se rozmohly firmy sprostředkovací značné, tak: V Lipsku, v Altoně, v Berlíně, ve Vídni a jinde. Firmy obstaraly i znění insertův a po případě i reklamu za zvláštní příplatek.

Ceny insertů řídí se dle jakosti a jsou v různých městech rozličné. Nízká sazba jest pro řemesla a dělnictvo, vyšší sazba pro tajné prostředky, ještě vyšší pro pojišťovací ústavy. Zvláštní tarif měly reklamy železničním podnikům. Lotterní oznamení platívají 1 zl. za řádku, lékařské reklamy 3 zl., půjčovny 5 zl. za řádku. Zangova „Presse“ brala za reklamu 1 zl. 5 kr. Neue Fr. Presse učinila věc laciněji a dopřála „dobrodiní“ širším kruhům, berouc za řádku reklamnou toliko 1 zl. Chce-li kdo zvláštní službu míti prokázanu, musí platit zvláště. Tak japonský pavillon na světové výstavě musil N. Fr. Pr. zaplatit 100 zl. za podotknutí ve zprávách, že jej navštívil král Württemberský a dal uznání své na jevo. Celá zprávička obnášela 5 rádek.

Mainzer Zeitung měla určitou taxu, a sice za reklamu dvojnásobnou; jako za jednoduchou annonci. Při příležitosti řeči o annoncích musím vzpomenouti anglického Dickense, který byl žádán za velikou summu peněz učiniti ve svém románu některém zmínku o jistém zboží — ale Dickens nabídku odmítl.

Ústavy insertními povstala nová překážka veřejnému mínění. Listu nemohlo býti lhostejno, kam firmy dávají své annonce, a proto se daly dobrovolně ve službu insertních ústavů. Ústav mohl mnoho listu peněžité prospěti i uškoditi. Mnozí inserující byli nedosti známí v listech, kde by ohlášky uveřejnili. Zprostředkovatel mohl upozorniti a vychváliti některé, zhaněti jiné. Mnohdy cizozemec inserující v tuzemských časopisech přenechá dobrozdání zprostředkovatele výbor časopisů, v nichž jeho annonce mají býti uveřejněny. Toho časopisy dbaly velmi a zaprodaly rády pravdu a mrav za okamžitý zlatý prospěch.

Mosse v Berlíně k vůli insertům svým založil „Berliner Tagblatt“, který z počátku měl 10.000 odběratelů, ale k vůli inserátům zaslala firma 10.000 otisků větším obchodům, železnicím a podobným zdarma. Teď čítá přes 30.000 odběratelů, a jest inspirátorem našeho českého veřejného mínění, které vychází v „Nár. Listech“. Tak vyčetl „Čas“ před několika lety témuž listu, že v jeho redakci nastane zmatek, když se „Berliner Tagblatt“ opozdí. Rudolf Mosse, majitel insertní kanceláře v Berlíně, stal se pomocí annoncí velkým boháčem. Ze vybíravým není, dá se předpokládati. Ve Francii inserty jsou jinak prodávány, o čemž níže.

Nesvědomité annonční firmy inserují nejhrubší a nejsprostější věci, aniž by se úřady nad tím pozastavily a poškození mravnosti shledaly. Berlínské firmy vynikají inseráty jako: „rada a pomoc“ aneb „v z d ě l a n ý m a z á m o ž n ý m osobám se poradí diskretně“ a podobné věci nejsou zvláštností. Aneb: „Doctor in absentia wird mit Discretion vermittelt“ a pod. věci projdou censurou bez pozastávky. Když však v r. 1872. papež Pius IX. vánoční allokuci měl, dána byla listům výstraha, aby jí nepřinesly, poněvadž by propadly konfiskaci. Pruské listy uposlechly, až na „Germanii“, která allokuci přinesla, konfiskaci propadla a měla soud; jiný list otiskl allokuci, než mu úřední výstraha doručena byla; vydavatel použil prostředku ruských censorův a černí přetiskl místa, kde byla zlá allokuce papežská uveřejněna. Když se katoličtí poslanci sbíhali po příčině varování, obdrželi odpověď, že vláda listy d o b r o m y s l n ě c h t ě l a poučiti. Jaká péče o nezkaženost veřejného mínění!

Ano v duševním bojišti není neobyčejno, že některé věci ani za peníze v novinách nenaleznou místa v insertech a ve sloupcích časopiseckých, poněvadž by se list dal v nebezpečí býti materiálně poškozen. Stává se také, že se platí za neuvěřnění některé annonce aneb zprávy. Vše se prodá: chvála draho, hana dráž (spojeno s nebezpečím) mlčení nejdráž (nejvíce prospívá). Jako zloděj psu hází suchou kůrku, aby ho nechal klidně krásť, tak se umlčuje veřejné mínění časopisecké penězi, dle velikosti listu. Na důkaz tvrzení uvádím známé faktum, že „Oesterreichische finanzielle Revue“ nabízel se před soudem dosvědčiti následující úplatky „Anglobanky“ při prodeji švindlérských „tureckých losů.“

Wiener Tagblatt obdržel	32.000 zl.
Presse (Alte)	25.000 „
N. Fr. Presse	25.000 „
Vorstadtzeitung . . . „	16.000 „
Fremdenblatt	12 000 „
Tagespresse	10.000 „
Deutsche Zeitung . . „	800 „ toliko !
	<hr/> 120.800 zl.

Nad to vydáno ještě as 70.000 menším listům, o nichž se neví. Za tyto 200.000 zl. zaplacených za chválu a zamlčení při koupi tureckých losů, vyzískal prý baron **Hirsch** — **200,000.000** franků.

Bez těchto úplatků nemohl by ani velký liberální tisk tak vycházeti a tak honorovati, jako honoruje. Jest pravda, že velkou část příjmu činí inserty, však počítají-li se i inserty v příjem, jest vydání daleko ještě větší. Toho důkazem jest i N. Fr. Presse, která v r. 1872. při 30 000 odběratelích nemohla krýti vydání spojená s listem. V roce 1868. měla N. Fr. Pr. při pravidelných příjmech z předplatného a insertů 73.000 zl. Účet ovšem dopadl jinak, když se v položku příjmů vpočetly reklamy a jiné tajné pomoci. Prameny posledně jmenované jako čarovný prut změnily deficit ve prospěch taký, že 3 majitelé továrny veřejného mínění brali 30—40.000 zl. pro svůj dům a mohli ještě vystaviti palác na Ringstrasse. Časopisy, které nemají zručnosti N. Fr. Pr., nemohou tak prospívati. Poněvadž dáta podobného kalibru (jako jsou úplatky liberálních) listů nelze dosti opakovati a rozšiřovati, uvádím z minulosti ještě podrobnější účet z processu Plachtova v době švindlu. Liberální listy na zostouzení katolíkům občas vymýšlí nové a nové kachny ve svých listech — i jest na nás, abychom ne lží, ale pravdou charakterisovali pisatele hanopisů a vymyšlených povídek o katolících a církvi a křesťanství vůbec (Viz číslo Kath. Vereinsblattu 22 — a vůbec stati Wiesingerovy a Scheicherovy) častým uveřejňováním jich špinavého jednání. Při processu Plachtově soudně zjištěno, že v r. 1871. toliko vydal na úplatky časopisecké 155.000 zl. buď majitelům listů, buď spisovatelům. Obržely:

Presse, N. Fr. Presse, Tagblatt po	2500 zl.
Fremdenblatt	1500 „
4 značnější listy po	1200 „
Neues Fremdenblatt	700 „
Floh, Ungarische Lloyd, Ung Actionär po	400 „
Humoristické listy	50—500 „

Nikdy nesmíme spustiti s mysli, že ne všechny šmejdny na jevo přijdou, o podobných věcech lze těžko listu psáti bez velikého nebezpečí propadnutí při soudě „sensačním“, kdy veřejné mínění je proti „pomluvačům“.

Stane se ovšem také že i konservativní list poklesne sveden snad leskem zlata, poněvadž pracuje téměř stále se škodou. Rozdíl jest činiti mezi řemeslem a jedinkým úplatkem. Jeví se často docela zřejmé vůle — kupčiti s veřejným míněním. Ku př. „Volkstaat“ r. 1872 přinesl zprávu, že Dr. Pavel Waldstein, muž úplně nezámožný, s ročním příjmem 800 doll. odebral se do Pešti, aby hájil zájmy tisku německého tamtéž. Týž muž zakoupil 4 časopisy: „Ung. Lloyd“, „Pester Journal“, „Neues Pest. Journal“ a „Pester Tagblatt“ — z čehož by je mohl zakoupiti?

Nekaždý jest v postavení, aby mohl jen z lásky ku věci psáti neb v oboru svém pracovati. Od pouhého studia žiti člověk nemůže. Obdivovati se musíme veleduchům, kteří, jako Michal Angelo povolán jsa ku řízení stavby svatopetrského chrámu, podmínkou si učinili, aby jim nebyl plat dáván žádný, aby jen „pro lásku k Bohu“ mohli pracovati. Takovým charakterům třeba vzdáti čest.

Rovněž ctihodným musíme nazvati mužem spisovatele jako Goldsmitha (autora vikáře Wakelfieldského), který zápase celý život s bídou a nouzí, nepropůjčil péro své špinavému novinářství, které ubíjelo pravdu a za to odměňováno bylo hojným platem ročním, který v celku pro podobné spisovatele ročně obnášel 50.000 l. št., které Sir Robert Walpole za tajné služby vyplácel. Ač mu nabízeno bylo ze zasvěcených kruhů zaprodati péro, neučinil toho.

Tak veřejně prohlásil kaplan Miarka, vydavatel Katolika, že mu z jedné strany nabízeno bylo (po dobu voleb) 7500 dolarů, jen aby mírněji psal a agitace se zdržel. Statečný kaplan cenil právo výše než dolary.

Tím není nijak řečeno, že pracovník beroucí honorář, zaprodává péro. Kdo pravdě slouží, má také právo od pravdy žíti. Aspoň mnozí se zachrání, že neupadnou v pokušení zaprodati schopnosti ducha ve službu špatnosti. „Times“ svým výtečným honorářem koncentruje kolem sebe nejobratnější muže, nebo se ví, že „Times“ každou práci, ať pochází od kohokoliv, odmění několika librami šterlingů, je-li jen věcná a řádná.

Hanebné jest psáti lži za peníze. I polští šlechtici platili časopisům (jak veřejně v r. 1870. v Gazetě Torunské prohlásili), aby veřejné mínění jejich svaté věci získali, ale jejich peníze nepřinesly žádaného ovoce. Není chyba v mužích, kteří chtěli práva svá i penězi zachrániti, ale v mužích, kteří šlapou práva — a zaprodáním péra bezpráví.

I král hanoveránský Jiří. a jiní musili platiti žurnalistice za hájení; smutné však jest, že při všem platu za hájení práva — přece zvítězí bezpráví, protože více se vydělá tropením bezpráví než hájením pravdy. Chyba neleží v jednotlivcích tou měrou, jako v celé společnosti, která jest takoruka bez vlastního soudu.

Francie není s časopisy svými v lepším stavu ohledně inserátů a úplatků. Některé ze znamenitějších a důležitějších úplatků jsme již v minulých kapitolách vypsali, zbývá zmíniti se ještě o inserování, které ve Francii do let sedmdesátých bylo velmi drahé a ovšem také výnosné. Ve Francii novinářský kolek byl o mnoho vyšší, proto i sazba insertní se dle této okolnosti řídila. Ve Francii se inserty na celý rok a vlastně na dobu 10—15 let pronajímají a smluví se roční cena. Agentury sbírají annonce, z nichž mají užitek 20—30%; sběratelé 5—15%. Agentura dá annunci na jednu stránku nejméně, dá-li více, má větší sražku. Při některých listech obnáší annonce toliko 5—10.000 fr. měsíčně, při jiných často více než 50.000 fr. měsíčně. Katolické listy jsou opět na škodě v duševním bojišti. Dle smlouvy, které katolické listy s agenturami uzavírají, vyhrazují se zamítnouti některé inserty, které se s křesťanským přesvědčením nesrovnávají. Liberální listy podobných podmínek nemají, berou insertů tolik, kolik jim agentura zašle a mají o mnoho větší materiální prospěch než katolické listy, které se svou poctivostí musí živořiti. Tak se jeví hned v následujícím obrázku nerovná zbraň v duševním boji.

Měsíčně měly insertů následovní listy v r. 1868.

Monde a Univers za . . .	8.000 fr.
lib. Siècle za	55.000 „
Contitutionel za	35.000 „
Pays za	20.000 „

Následkem uzavřených smluv v minulých letech bral časopis *Constitutionnel* stále ročně 400.000 fr. za inserty, poněvadž v době, kdy byla smlouva uzavřena, měl 24—26000 odběratelů. V r. 1868. klesl počet čtenářstva na 8.000 odb., ale obnos za inserty zůstal nezmenšen. Po švindlérském krachu vstřízlivělo obecenstvo a katolické listy získaly pro svou poctivost několik tisíc odběratelstva, ale obnos za inserty zůstal — následkem smlouvy — nezvětšen. Rovněž tak bylo při časopisu „Pays“, jehož 16000 odb. se scvrklo na 2000, ale roční výnos z insertů zůstal 250.000 fr. ročně. Nerovná zbraň!

Inserty dělí se ve Francii na 3 třídy: annonce, reklamy, zmínky ve směsi. Plat jest dle tříd. První třída annonci rádek platila 75 cent. až 2 fr., II. třída 2½ fr. až 6 fr., III. třída 3½ fr. až 9 fr.

Drobné inserty, jako služby, práce se zřídka inserovaly dříve, nebo Francouz do uzavřeného kruhu své rodiny nevezme jen tak služku z novin, ač jest lehkomyšlný dosti, aby na reklamu novinářskou vsadil celý svůj majetek. Proto většina insertů jsou peněžnické firmy, které ročně vydávají 2—400.000 fr. na reklamu novinářskou.

Tisk podobá se obchodu a řemeslu, dle toho, s jakého stanoviska na něj patříme. Jeden řeže, druhý orá, třetí „píše“ z řemesla, jeden obchoduje peřím, druhý plátnem a třetí časopisy.

Poněvadž liberální časopisectvo nevěří, že jest vázáno zákony spravedlnosti, jeví se ve výhodě; však musíme přece doufati, že konečný výsledek vždy bude na straně práva, kdykoli se počne soustavně o ně bojovati. Na čas může se liberalismus zmocniti veřejného mínění, jako nějaká duševní modní nemoc, ale přece vždycky vstřízlivění, byť po delší řadě let, následuje.

Tak ani my katolíci nemusíme při nerovné zbrani peněžité, při nerovné taktice a ostatních výhodách, jimiž se tisk liberální chlubití může (ku př., že má přímé zprávy z kabinetů, že jest zasvěcen v parlamentární akce a bursovní machinace atd. atd.) mysli ztrácti, ale povzbuzení příkladem vytrvati; doufejme, že po mračné přijde jasno. Tak krásný máme příklad na Francii, kde nyní má katolický list „la Croix“ 350.000 odběratelů, což zajisté v době prvního trvání *Universu* málo kdo by si troufal mysliti. Máme příklad na katolících v Německu, kde stav katolického uvědomění v letech šedesátých byl právě takový, jako jest v přítomnosti u nás; a po 20 letech změna taková byla vyvolána několi k a musíme říci geniemi, jimž se přidružila hrstka harcovníků. Ku povzbuzení stůž zde, jak bylo psáno v r. 1867. o katolickém vědomí, kdy se zdálo, že bojuje proti „duchu času“. „pokroku“ bez prostředků peněžních, bez lidové strany, bez mužů živého přesvědčení bez viditelného výsledku všeho namáhání a materiálních obětí, kterých někteří Nathanaelové katol. přinášeti neustávali. Psal Lukas o poměrech katolických takto: „*Mezi vzdělanci sáhnou po katolických listech jen ti, kdož s úplným vědomím na Bohu a církvi lpí. Tyto sečtete brzy. Mezi šlechtou jest to několik rodin, v nichž náboženství ještě k inventáři domovnímu náleží. Aby se studující „en masse“ brutálně necvířícími stali, o to pečuje zdivočená univerzitního života. Mezi občanstvem jsou oni horlivými, u nichž duchovní páni své knihy vázati dávají, pak své kalhoty, boty a psací potřeby kupují, ti, u nichž naše semináře a ústavy rýží a sago odebírají, anebo, kterým jiné materiální výhody důvodem jsou. Nemylne*

se o počtu našinců. Leckterý šosák ostýchá se Nejsvětější doprovázeti. sotra desátý měšťanský žaludek může snést postní jídla, a co se přijímání sv. srátosti týče, zavládá pozvolna nálada, kterou jednou bezbožný sedlák následovně vyjádřil: „Naše podučí jest nesnesitelné, v zimě jest příliš studeno, v létě vedro: o velkonočních by bylo zrovna tak, ale tu má č. . . t zpověď zrovna.“ Ano pohleďte na naše katolíky, čítejte údy jednot Piových, našich bratrstev, konferencí vincencienských, čítejte je v kostele. Máme zajisté ctihodné výjimky, přesvědčení a odhodlanosti — ale to jsou právě předplatitelé našich listů!!“

Tak v r. 1867. strážlivě soudil bystrý muž o katolickém životě. Po 20 letech za krutého kulturního boje jaká změna! Jest tedy třeba mysli ztraceti?

XII. Co přispívá k rozšíření listů?

V boji tělesném důležito jest stejnou zbraní s nepřítelem se potkati. Ve stejné zbraní leží naděje vítězství. Předovkami válčiti proti zadovkám nemůže vésti ku vítězství. Proti lehké jízdě vysílati těžkou, byla by snad stejná chyba. Jak nepřítel se pohybuje — tak se i hledí odbočnými pohyby přítel brániti.

Zmínili jsme se již, jak v Anglicku snížení poštovního časopisů a p. na polovici mělo za následek ohromné vstoupání odbytu. Láce táhla, zjednala přístup do širších kruhů, což jest při duševním boji věci nejdůležitější. Bylo-li v Anglicku celém v r. 1870. při zvýšeném portu toliko 113 mill. výtisků odbyto vstouplo

v r. 1871. číslo zaslaných listů na 202 mill

v r. 1879. „ „ „ „ 345 „

Jedinkým snížením porta takové vzpružení! Podobný úkaz nám se jeví při snížení cen — či při založení velmi laciného listu pro lid, tím větší spotřeba, čím lacinější jest a populárnější.

Věc sama sebou jest tak důležitou, že podrobnější probrání musí býti katolické věci na velký prospěch a že zbude uvažovati, jakým způsobem bychom si mohli tyto dvě důležité vlastnosti osvojiti.

Rok 1848. se svým bouřlivým životem vzbudil zájem nejširších vrstev na udalostech státních. Ve Vídni hemžily se ulice prodavači novin, které byly velmi laciné, objemu malého, ale velikého odbytu. Za jednu třetinu papírové zlatky mohl dostávati denně, celý měsíc do svého bytu časopis. Oznámení novinářská neměla významu, ovšem také kolku a kaucí nebylo. Časopisy zábavné a poučné ztrácely půdu a postupovaly ji „novinám“ v pravém slova smyslu. Postup u malých laciných listů byl daleko rychlejší než u velkých.

Bývalý důstojník pruský Held zpozoroval v kavárně a čítárnách vůbec, jakým způsobem noviny jsou čteny. Největší část přeskakuje přední strany, aby přelétla stranu poslední nejnovějšími k lepy vyplněnou a položila list stranou a více se jím neobírala. Proto moudře soudil, že vynecháním neoblíbených částí listů dal by se poříditi za laciný peníz malý list, který by vyhovoval chuti čtenářstva modního. Založil tedy v r. 1842. malý lístek „Locomotiv“, který měl jen drobné

zprávy i s politickými notickami, a velmi lacino prodáván: stál list čtvrtletně toliko 7½ groše. Pravdivost pozorování páně Heldova dotvrzuje odbyt jeho listu. Byl to první německý list, který nabyl velkého odbytu. Nepokračoval jako kdysi N. Fr. Pr. od 5.000 do 15.000—20.000. ale hned po vyjití v krátkém čase nabyl čtenářstva a odběratelstva na 40.000—50.000. Číslo zajisté v r. 1842. neobvyklé, které dává dobrý pokyn. Pan Held by se pomocí listu byl lebbe stal boháčem, kdyby saská vláda hned v r. 1843. byla neučinila zákazem konec

Po způsobu Heldově jednali mnozí nakladatelé, a tak se hemžily listy laciné adressované lidu. Mezi nimi povstala již jmenovaná „Gartenlaube“, která toliko francouzským listem byla překonána. Laciné listy pro lid nabyly odběratelstva 30.000—50.000. Obsah jejich nebyl nijak krásný, nebo zakladatelé neměli na zřeteli povznesení literatury, ale obchod, který by je obohatil. Listy byly psány pro lid, až i pro jeho vášně, nicméně láce jejich zůstane hlavní příčinou rozšíření. Po Gartenlaube co do počtu čtenářstva následují: Chronik der Zeit, která počala ve válečném roce 1870. jako válečná kronika a dostoupila nákladu 200.000. Modewelt 165.000, „Ueber Land und Meer“ 180.000. Daheim 80.000, Kladderadatsch (nemravný) 50.000; „Omnibus“ (Hanoveránský) 48.000. Ovšem na kolportáž nebylo zapomenuto a agenti je roznášeli do nejodlehlejších koutů, nádraží a nohy činily svou povinnost.

Katolické listy, ač měly malý kruh čtenářstva, přece platily mnoho, nebo jak Wuttke praví, poněvadž jejich pevně přesvědčení vedlo slovo. Tak Germania, Bonner Reichszeitung, die Kölner Volkzeitung a jiné padaly svým přesvědčením na váhu více než obchodní list s velkou reklamou. Dlouho trvala ospalost v Německu. Ač papež a biskupové budili ku činnosti, přece nastal červánek denní. Jest to pro nás potěšující zjev! Katolický tisk německý se vzpružil — vzpružil by se ještě více, kdyby návrh Birle-ův na založení katolické tiskové kanceláře, který byl r. 1865 v Treviru učiněn — se uskutečnil. Tisková kancelář by obstarala jednodušší velení.

Ve Francii se ukazuje vliv ceny na rozšíření listů ještě více. Tam vládní list Moniteur měl 25.000—30.000 odběratelů hned při počátku svém, proto, že byl o mnoho lacinějším než ostatní listy a byl velmi doibre redigován. Nemusil s honorářem šetřiti a mohl panu Theofilovi Gautierovi ročně 36.000 fr. platiti, za něž měsíčně 3—4 články o výtvarném umění psával. Lacinost Moniteura 40 fr. ročně, proti jiným 60—80 franků, zjednala mu i při jeho zjevné službě vládní široké kruhy čtenářstva.

Ještě větší obrat nastal zavedením malých listů vládních. Vydáván „Moniteur universel du soir“, který byl polovládní, formátu malého, třísloupcového a za 5 centimů byl v každé ulici na prodej a docházel na všechna nádraží do Belgie, Švýcarska a Anglie. Obecní radové, duchovenstvo, učitelstvo bylo zpraveno, že může malého „Moniteura“ laciněji dostati. List jest redigován pro lid! Mimo něco úředních zpráv má feuilleton a bohatou směs se zprávami z ciziny. Odbyt tohoto listu kolísá dle času od 90.000—150.000! a vypuzuje mnohé listy z domácnosti. Tak píše o něm Francouz. Nelze

ovšem listu dáti výhody, jaké může dáti vláda zbavením poplatků — doručením zpráv a pokyny, ale co možno v tom ohledu vykonati nelze zanedbati — bez viny. List by se dal přirovnati našemu deníčku.

Ostatní francouzské drobné listy hrají daleko horší úlohu než vládní malý Moniteur. Malé listy všecken kal zpráv přinášejí a na dráždění smyslů vypočteny jsou. Jejich láce a smyslůst otevírají jim širší vrstvy, než mohou velké a snad také slušnější poněkud listy nabyti. Odbyt drobných listů zvrhlé tendence ukazuje klesání niveau mravnosti i vzdělanosti.

Začal vycházeti v r. 1865. Journal pour tous týdně o 2 arších, přinášel „normální“ románovou futráž. V několika týdnech nalezl 120.000 odběratelů. Jednotlivá čísla po 10 cent. Zdar tohoto listu nedal jiným podnikatelům spáti. „Journal du Dimanche“, který byl jen poloviční velikosti, ale také poloviční ceny — dostoupil 100.000 čísel. Laciněji pracovati již nešlo. Každým měsícem povstávaly nové listy — z nichž se chtěl každý věnovati zvláštnímu směru, barvotisku, ocelorytině a pod., aby lákal více než jiný.

Katolíci také podnikli podobnou práci, ale ne se stejným zdarem, ač ne bez výsledku. Založili „l Ouvrier“, který přes 300.000 odběratelů získal, a „Messenger de la Semaine“, který mu skoro držel krok.

Nejpádnějším důkazem mého tvrzení, že odbyt a láce jsou v přímém poměru k sobě, jest francouzský lístek „Petit Journal“, který v r. 1862. byl založen. Vychází denně, cena obnáší 5 centimů, obsah nahradí politický větší denník. Zakladatelem jeho bankéř Millaud (žid), který ustanovil redaktorem Leo Losges-a, který v listě psal pod pseudonymem Timothea Trimma. Jeho články docházely veliké obliby a jsou příčinou rozšíření listu. Číslo stálo jen 5 centimů. Články jeho jsou psány ze všech oborů tak populárním slohem, že čtenáře lákají. Úvodníky byly psány od jmenovaného Trimma, který za jednotlivý úvodníček dostal 100 franků. Po úvodníku následují rubriky nejrozmanitější z denních zpráv, novin, anekdot, ze všech zemí a časů, články o okrase měst, nové věci o řemeslech, nálezy a změny, po nich zprávy z divadla a soudní síně, na které pařížské obyvatelstvo jest tak lačno, že proto neběře katolické listy, že jich nepřinášejí. Feuilleton románový předchází feuilletonu přírodovědeckému, který jest psán formou, při níž věda přestává a začíná pouhá zábava. Bursa má v malém lístku také místo, protože čtenáři malých listů také se o ni interessují. Petit Journal nabrahuje velký list docela; vše jest vypočteno na vkus množství. Jak dobrým znatelem chuti ředitel listu byl, svědčí odbyt 250 000 ex. v r. 1868., který v posledních letech vstoupil. Při veliké láci list, ještě zakladatele obohatil; byl list prodán akciové společnosti za 2 miliony franků. Nelze říci, jdi a dělej také tak, chuť čtenářstva zde jest rozhodujícím momentem. Katolíci francouzští hodlali napodobovati „Petit journal“ — a založili „Petites Nouvelles“, které se nezdařily.

Velmi rozšířeným listem francouzským jest „Courrier français“, který stopuje „Proudhon-ův“ směr. List jest velmi laciný a měl 20.000 ex. již v r. 1868. Pěstuje škandalní historii a vše, co by mohlo na něj pozornost obrátiti. V mnohém ohledu bojoval statečně proti korrupci, ale ne z povzneseného stanoviska křesťanského, nýbrž materialistického. Hoví všem vášním, a hlásá, že proti katolíkům

jest každý prostředek dovolen, a že společnosti prospívá, kdo je pronásleduje. Zpravodaj o francouzských listech s takovou přesností soudil, že jeho výrok roku 1868. pronesený věrně se vyplnil. Psal totiž o Courrier fr.: „že list právě v nynější době počal vycházeti a s prospěchem se potkal, jest povážlivým znamením doby. Stojíme před novým r. 1789.? — musíme se tázati. Zdá se, že vzduch jest zkázou přesycen“. Tak psal anonymně Francouz r. 1868. dnes můžeme poznati, že byl bystrého zraku. Týž Francouz o katolických listech střízlivě soudil a chyby jeho dobře vytýká. Katolické listy přinášely velmi mnoho theologických zpráv jako: pastýřských listů, korespondencí z Říma, které široce dalece rozepisovaly se o různých ceremoniích. při nichž nebyvala vždy přesná volba slova, což mnohým vyzilcům dávalo příležitost k potupným poznámkám. Francouz u večer hledá rozptýlení, ano on hledá lehtání smyslů svých, proto mnohý katolický Francouz dává přednost liberálnímu listu, ač jej před svou rodinou pečlivě schová. Redakce katolických listů „Monde“ i „Univers“ lepší a neodvislejší jest než liberálních, ale chuť zkažená nehledá jídlo dle potřeby, nýbrž dle rozmaru.

Důležitým listem francouzským jest „Figaro“, který jest snad jediný list svého druhu. Býval původně listem nepolitickým a teprve později se proměnil v politický. Jest velmi čten, protože jest psán v pravém slohu francouzském. Kde nová fráze vznikla, byla vždy nejprve ve Figaru. Všecky novinky jsou nejprve ve „Figaru“ a při vážných předmětech dovede býti zábavným. Byl velmi neodvislým a nepatřil žádné straně; při tom dovede vtípkovati na všechny strany. Nestopuje jeden směr věrně, ale přináší článek brzy v tom, brzy v onom smyslu, ale oblibu nalezá vždy; to jest jeho přednost i slabá stránka. Svědectví Francouzům příliš lichotné se tím nevydává. Jeví se tak lehká mysl francouzská v pravém smyslu. Konečně Francouzi jsme v jistém smyslu mnozí. Hledáme raději něco veselejšího — než vážného. Právě jsem měl příležitost pozorovati čtenáře kalendáře, který celý obsah přehlédl, ale u humoristického článku zůstal stát a a četl. Tak forma „redendo dicere vera“ zůstává jakýmsi kamenem mudrců žurnalistických. Tak můžeme také vysvětliti si vzrůst čtení humoristického.

Listy humoristické mají v duchovním boji velikou důležitost, proto strany ze všech sil se přičiňovaly, získati je pro svůj směr. Francouzský humoristický list „Charivari“ byl svého času uplacen od Italie a od Pruska, ano od Italie bral dlouho ještě podpory. Ač jest to list více sprostý než vtípový, má přece význam na bojišti duchovním. Katolíci francouzští neučinili pokusu založiti satyrický list: pro sebe zajisté podobných listů nepotřebují, ale vtíp má význam pro širší vrstvy a je-li zdařilý nahradí dlouhou polemiku.

Mimo listy laciné denní velkého odbytu našly listy krajinské ve svém okolí. Význam jejich jest toliko lokální, ale tím vlastně vyhovují úkolu. Mnohé z oněch listů nemají mnoho odběratelův, ale nejsou přece bez významu. Toho si byla dobře vědoma vláda pruská i francouzská a proto nabízela listům krajinským, že jim zašle již vytištěné číslo bez záhlaví a s prázdnou čtvrtou neb několika posledními stranami. Redakce neměla jinou práci než dáti vytisknouti název s obvyklými poznámkami a vyplniti poslední stránku místními klepy. Přední rubriky přišly již vytištěné zdarma (aneb za mírný po-

platek). Již v pouhém faktu uvedeném znamenám důležitost lokálních listů. Myšlenka není právě hloupá. Náklad při velkém počtu výtisků klesá a vypracované veřejné mínění donese se pravidelně až na „ultima Thule“.

Přes všechny přednosti katolického tisku zůstává jedna veliká závada v boji, totiž: nehověti proudu, nýbrž pravdě. Katolický tisk zůstane vždy v jakési nevýhodě nebo nemůže používatí nečestých zbraní jako: revolverní pozvání ku předplacení, banditství pérem, přikrývání špatnosti z řemesla, vymyšlení špinavého pradla, úplatky od bank a inserujících. Důležitý boj katolického tisku vyžaduje hluboké přesvědčení od obránců směru, které nelze koupiti, nýbrž míti — tenkrát vane onen duch rádkami a dobývá srdce — byť ne všech — aspoň dobrých a poctivých.

XIII. Duševní boj ve světě.

Povrch zeměkoule čítá na 12.000.000 ozbrojených mužů, hotových chrliti olovo, aby dopomohli silou ku vítězství té neb oné strany. Velké zajisté číslo, přičteme-li k němu celou policii, hlídače státní a pod. Duševní bojiště vykazuje cifry hroznější a tím hroznější když povážíme, že armáda spásy pravdy se podobá sotva vojsku Leonidovu v Thermopylách. Vše co vytištěno sledovati vyžaduje sílu několika kancelářů. Podíváme-li se na řadu duševního vojska světového, přechází zrak. Listů časopiseckých (čísel) bylo

v Evropě	r. 1878. :	1.308	mill.	r. 1880. :	1.363	mill.
v Americe	r. 1879. :	762	"			
v Australii	r. 1878. :	35	"			
v Asii	r. 1878. :	24	"			
v Africe	r. 1879. :	0.06	"			
				<hr/>		
				2.129.06		mill.

Toť armáda jakou si mysl lidská představití nemůže. Kolik padne pro ni ocele na stroje a péra, olova na tisk a ostatní potřeby! Číslo miliard od r. 1879. zajisté dostoupilo třetího miliardy. V armádě rakouských časopisů shledali jsme posíci katolické posádky v postavení podobném, v jakém byl Mikuláš Zrinský na Szigetu bez pomoci proti přesile vojska tureckého, a musíme vyznati, že i nepřítel katolické žurnalistice nemůže upříti poctivost a šlechtetnost v boji.

Podobný stav jsme shledali ve Francii do roku 1868., kde percentuální rozpočet by naše procento nepřevyšoval. Od té doby, co církev ve Francii jest tištěna, stala se dokladem pro pravdu slov: Ecclesia pressa, ecclesia victrix. Časopisectvo jest daleko rozšířenějším a lepším než bývalo.

Německo, které dle uvedeného citátu bylo jakýmsi obrazem našich poměrů, od doby „kulturního boje“ stalo se uvědoměným a listy katol. jsou rozšířené a působí v lid, tak že i Francouzové uznávají přednost německého katolického tisku před francouzským, zejména v Elzasu a Porýní.

V Německu a ve Francii velkého významu nabyly listy církevní které byly lokálními listy dioecesaními a zastupují jaksi listy ordinariátní

neprodávají se toliko poštou, ale i u dveří chrámových. Odbyt jejich jest různý, od 500 až 12 000 odběratelů vykazují, což odpovídá dílem velikosti diecese, dílem době trvání a ovšem i redakci. Francie měla v r. 1868. podobných listů na 60 a vzrůst jejich nepřestával, což svědčilo o probuzení. Strassburg měl list diecesní: „Volksfreund“, který jsa výborně redigován na 9000 abonentů se vzmohl do r. 1868.

Listy protestantské byly rovněž velmi čilé, zejména ve Francii, kde nechyběly v žádné kavárně, kam byly zdarma dodávány.

Katolické listy v přítomné době drží skoro rovnováhu s listy liberálními, uvážíme-li menší počet katolíků německých naproti přesile protestantské.

V Anglii jsou katolíci roztroušeni, ale mají přece svůj tisk značně vyvinutý. Chceme-li spočísti bojovníky stínu v Anglii, lví podíl připadne straně liberální, která ve všem není totožná s naší stranou liberální. Dle May-e vycházelo ve Velké Británii r. 1881. 2076 časopisů, z nichž v samém Londýně bylo 549. Jednotlivým stranám sloužilo:

liberální	594 časop.
konservativní	369 „
liberálně konservativní	66 „
„neutrální“	1074 „

Čísla ovšem skoro stále kolísají. Vzrůst však jest vždy patrný jakož i úbytek theologického odboru. V r. 1864. měla Velká Británie 77·38 mill. čísel časopiseckých denních a týdenních 117·68 mill. dohromady 195 mill. čísel. Týdenní listy byly velkou většinou novelistické a sice

neillustrovaných	1.149 tisíc čísel
illustrovaných	510 „ „
vzdělavacích nábožen.	184 „ „

Úbytek theologických knih jest nepatrný a snad i tím vysvětlitelný, že se čísla knih znova vydaných čítají zvlášť. V Anglii by procento katolické dopadlo velmi dobře. V Anglii katolíci postarali se o protřibění literatury a založili „spolek sv. Anselma“, který hotoví ročně seznam knih, které by se hodily pro různé třídy publika. Nepojímá v úvahu knihy pouze katolické, ale i knihy světské, které jsou dle toho, aby jich čtení přineslo opravdový užitek. Na první pohled se zdá býti podobná práce zbytečná, však důležitost její vyniká, když povážíme, že ve spoustě knih vybratí knihy zrna a druhu nejlepšího, není každému člověku možno, a že mnoho času se zmaří pročítáním knih bezcenných, kdežto knihy vzácné zůstanou nepovšimnuty po mnoho let a teprve po čase, když pleva zmizela z obchodu, jich jména nabývají zvuku. Tak se děje v každé literatuře a proto jest v každé zemi třeba podobného zařízení, které by dle zásluhy knihy oceňovalo. U nás si „Hlídkka literární“ statně vede. V Německu se tak děje i ve vědeckých odborech a na valnou škodu pokroku vědeckého; tím více v literatuře románové, kde literární kroužky (namnoze židovské) činí jen svým přívržencům reklamu.

„Church Library Association“ jsou podniky knihovnické církevní, v nichž lze si vypůjčiti volně knihu směru katolického (v Anglii zejména směru náboženského). Ač několik teprve let knihovnická

společnost trvá, přece se vzmohla značně, tak že dle zprávy biskupa Salfordského (v brožurce A manual of catholic politics) bylo vypůjčena 19 351 svazků v diecesi Salfordské v roce a toliko 5 svazků chybí. Život to zajisté čilý — neboť číslo se týká toliko diecese Salfordské, kde teprve při hlavnějších chrámech bibliothéky zařízení jsou. V britské musejní bibliothéce byl počet návštěvníků v čítárně

r. 1874. : 104.727

r. 1880. : 133.842

číslo vypůjčených knih „Church-Library“ jest zajisté i v porovnání s čísly posledními slušné.

Mimo tyto spolky pracuje v Anglii v duševním boji: „Catholic Truth Society“ (společnost pravdy), která se snaží vyvracet bludy a lži o katolících šířené. Jaká čilost jest v kruzích katolických, lze znamenati v tom, že biskupové nerozpakují se vydávati brožurky malinké po 1. neb 2. penny — jako jmenovaný již biskup Salfordský.

V Belgii vstoupil počet listův z r. 1850. do 1878. z 874 mill. na 6847 mill. čísel novin. Katolíci mají tam dobrý tisk a neustávají jej zdokonalovati. V Itálii rostl počet časopisectví úžasně, neboť záleželo liberální vládě na padělání veřejného mínění. Nově založené listy se množily jako houby po dešti. Tak bylo nově založeno listův

v r. 1875. . . . 46

v r. 1876. . . . 91

v r. 1877. . . . 162

v r. 1878. . . . 227

v r. 1879. . . . 240

v r. 1880. . . . 246

Dobře přirovnává Öttingen tento vzrůst lavině!

Ve veliké spouště spisů neдрží stejný krok spisy katolické všude. Ono významné znamení doby — dle výroku Winklerova — ubývání procenta určujícího literaturu vzdělávací — shledáváme i v Německé literatuře, ač „kulturní boj“ od roku 1875. prospěl jí značně. Nechci zde klásti celé sáhodlouhé tabulky, ale jen nejhlavnější výtah o literatuře německé, pokud se týče děl celistvých, vydaných v Německu. Na sto spisů připadalo

	r 1850.	r. 1875.	r. 1881.
1. Theologie a vzdělávací	17·2	8·6	9·6
2. Státní právnické	11·5	9·4	9·6
3. Přírodní a lékařské	11·8	13·3	12·6
4. Paedagogika a spisy pro mládež	15·4	17·3	20·1
5. Děje- a zeměpis	8·2	9·9	9·5
6. Průmysl a orba	6·6	11·2	10·5
7. Zábavné	12·3	12·3	12·0
8. jiné	17·0	18·0	16·1

Do roku 1875. tedy lze znamenati veliké klesání v oboru theologie, které po roce onom přestalo. V Rakousku konstatoval Schimmer tentýž úkaz; Francie vykazuje v oboru právě jmenovaném 8·8%, kdežto románová a krásná literatura 23%, čítá V Anglii nekleslo procento takovou měrou a vykazovalo vždy kolem 15·8—16·2%.

V duševním životě lze znamenati jakousi skleslost v ohledu ideálním a lze znamenati účinek ten i v životě skutečném — v klesnutí mravnosti. Vliv „moderního ducha“ materiálního, který se vyhýbá zdaleka idealu, lze znamenati i ve vzrůstu zábav jistého druhu.

Divadla směru vážného vskutku vzdělávacího ukazují úbytek, cirkus a podobné podniky přebytek. Pařížská metropole předchází příkladem napřed:

	v r. 1875.	v r. 1878.	
opéra national lyrique	1·528	1·084	(mill. franků brutto)
comédie française	1·537	2·389	" " "
variétés	0·912	1·712	" " "
cirques et hippodrome	1·345	3·803	" " "

Opera ztratila, cirkus získal. Kam se kloní proud? Kdo jej způsobil, ne-li časopisectvo samo?

Podobný obraz jeví se nám ve Vídni, kde produkce zpěváků

r. 1876.	r. 1879.
10.304	dostoupily 12.838

Na zpěvácích ovšem nebylo dosti, nebo o zušlechtění mysle a povýšení niveau vzdělanosti pečovalo ještě „Orpheum a Elisium“, kteréž v r. 1878. způsobilo 1539 představení, mimo to bavilo Vídeň 1438 akrobatů, 556 eskamotérů. O zábavu a poučení lidu se postará taneční zábava, která ročně přesahuje 10.000 „muzik“. Vzdělanému světu skytají plesy a soiré duševní povznesení. Bylo jich odbýváno:

r. 1876.	r. 1877.	r. 1878.	r. 1879.
10.304	11.868	12.838	13.803

Pak dáváno 36 plesů „dobročinných“. Připadá mi výrok Manningův, který zakázal dávat podobné zábavy k dobročinným účelům a odůvodňoval věc tím, že třeba křesťanský skutek činiti v duchu Kristově! Sv. Vincenc soudil taktéž.

O pathologii mravní v Praze, přinesl články dosti dobré „Čas“ — dokud byl „realistický“, tuším v r. 1888.

V zábavě vidíme směr. Tentýž směr se jevil v žurnalistice a vlastně žurnalistika jest matkou směru. Duch, který převládá literaturou zavládne životem. Literatura jest obrazem života národů.

K vůli úplnosti přehledu z duševního bojiště podávám ještě obrazec z Öttingena, určující počet listů na jednoho obyvatele v jednotlivých zemích:

	v r. 1878.	v r. 1880.
Švýcarský	24·4	23·3
Belgie	17·0	19·0
Francie	12·8	15·4
Dánsko	12·9	13·8
Německo	12·6	12·8
Nizozemí	10·9	12·1
Velká Británie, Irsko	9·6	11·0
Itálie	5·2	6·1
Norvéžsko	5·1	5·8
Švédsko	5·6	5·2
Rakousko	4·8	4·9

	v r. 1878.	v r. 1880.
Uhry	2·7	2·6
Španělsko	2·7	2·8
Portugalsko	2·1	2·0
Rusko	1·1	1·1
Řecko	1·1	0·4
Turecko	0·1	0·1
v Evropě průměrem . . .	6·9	7·2

Španělsko dle jiných má výhodnější postavení, jakož i Rakousko ohledně knih a bibliothék zaujímá nejpřednější místo v Evropě.

XIV. O našich poměrech.

Když jsem rukopis „duševního bojiště“ některým ze svých přátel ukázal, svorně mi poukázali, že málo jednáme o našich poměrech. Měli věru pravdu a já měl důvody, proč jsem tak učinil. Duševní naše bojiště zasluhovalo by skoro tak obšírné brožury, jako jest spis Wuttkeův o tisku německém a zajisté by látky nebyl nedostatek. Psáti o našem duševním bojišti, v době novější bylo by psáti stať z polovice politickou, a příspěvek můj jest jen drobtlem literárně statistickým, který hledí dokázati číslem mravní pravdu; „jaký pán, takový krám“ přeloženo v morálně statistickou dikci: tisk působí veřejné mínění. Psáti pak zejména o bojišti katolickém jest — přímo nebezpečno; proč, každý uhadne. Přece však vyhovím přání projevenému a promluvim o bojišti a bojovnících u nás, jakož i poněkud o způsobu boje. Osoby jsou mi věci úplně vedlejší a věc hlavní. Proto v některé části vynechám jména úplně ano vynechám i jména listu a vyjmu jen některá data charakteristická z doby novější, ale ne doby nejnovější, poněvadž by stať byla politickou polemikou.

Štítání „duševních bojovníků“ českých, úředně z doby nové uveřejněno nebylo, a jest nám spokojiti se pouhými zprávami insertní kanceláře. Každý list hledí v katalogu insertní kanceláře svou firmu vyzdobiti a proto vychvaluje prospěšnost inserování v něm. Zde lze použití slova: „omnis homo mendax“; všechna čísla udaného nákladu jsou lživá, přehnaná a můžeme směle říci, že pravdě se blížíme jen tehdy, když u některých polovinu u jiných dvě třetiny udaného nákladu odečteme. Některé listy něchtěly podobný humbuk tropiti a proto neudaly počet výtisků, ale toliko podmínky insertů. Projdeme tedy řady bojovníkův a uvedeme čísla, která udávají sami o sobě a podle uvedeného klíče pravdy dle soukromého — (a ovšem také neúplně spolehlivého) odhadu, udáme číslo „pravdě podobné“ či pravdě se poněkud blížící. Napřed sečteme posádku pražskou, pak venkovskou zálohu v rozedraných šatech.

Moravu a také Slezsko k naší vlasti čítáme.

Praha sama sebou jest sídlo generálního štábu v Čechách a má největší počet časopisů.

Praha a předměstí	Udaný náklad	Pravděpodobný	Poznámka
Hlas Národa	15000	6000	
Nár. Listy	18000	7—8000	výminečně až
Nár. Politika	22—26000	20000	95.000, což jest
Politik	10800	5000	přehráno asi.
Čech	3300	1700	
Pražský Denník	59000	40000	ubyla zavede-
Prager Abendblatt	50000	-	ním drobných
Bohemia	12000	?	listů.
Pr. Tagbl.	11500	4000	
Več. Nov.	—	1200	
Čas	1500	1000	
Vyšehrad	—	800	
Vinohradské listy	3500??	—	liber
Předměstské listy	2000?	—	
Hlas z Předměstí			
Břítva	—	1500	
Humoristické listy	5800	?	
Šípy	6500?	?	
Hlas (Brno)	4500	2000	
Mor. Orlice	3500	1200	
Mír	1600	1600	
Opavský Týdenník	2000	1000	

To by byli as hlavnější bojovníci. Není třeba dělit je dle barvy, poněkud sečtělý čtenář ví, kdo se ku kterému praporu zná. Strana běžného liberalismu má lví podíl a má nejrozšířenější časopisy, což upříti aneb zneuznati nelze.

Strana konservativní číselně pokulhává za liberální.

Popelkou jest tisk katolický v každém ohledu. Konservativní tisk náš na mnoze jest více dle jména konservativní než dle zásad. V kardinálních konservativních požadavcích jsou si listy obou táborů sobě velmi podobné, v některých shodné.

Již tedy číslo bojovníků jest úplně nepoměrné; ještě větší nepoměr se ukáže, podíváme-li se na zbraň a na způsob boje.

Ten sám charakterisovati se neodvážím, ale uvedu ukázky posudků věcných, jak se kdysi objevily v jednom listě, jehož jméno z počátku zatajím.

Že lidé mají krátkou paměť, jest příčinou, že mnohý list vycházení může, nebo kdyby lidé si pamatovali, co o téže věci některý list psal před týdnem neb 14 dny, poznali by, že jsou klamáni.

Největším a nejrozšířenějším žurnálem jsou Národní Listy; zdali nám tato okolnost jest ku zvláštní cti, musel by někdo mimo zájem český stojící rozsouditi.

Stůjtež zde některé ukázky, jak soudil jeden list vynikajícího nyní politika o Nár. L. před 4 lety.

„Jako v č. 16. „N. L.“ tak i dnes jen nahodile zase nasbírali

jsme doklady k tomu, co dávno o Nár. L. hlásáme, jak totiž metají politické kotrmelce, nemají pevného názoru o žádné otázce, jak z němčiny překládají, jak sprostý ton šíří v naší společnosti, jak neznají českého venkova, neřku Moravy, ale jak při tom hrůzovládou fráse omamují krátkozraké nebo nezkušené čtenářstvo.

— Nár. L. skoro výlučně redigovány jsou na základě německých novin. I tam, kde by na př. „Otevřený list“ polského kněze biskupu Strossmayerovi mohly čísti o 2 dni dříve v „Czasu“, počkají, až mohou po dvou dnech učiniti nesprávný výtah listu toho z „Neue Fr. Pr.“ Německý jazyk ovšem dere se v nich na povrch pod českými slovy. Dne 11 září (1888) na př. český čtenář mohl si lamati hlavu, co je to „gilda naturalismu“ a co znamená v našem mateřském jazyku „sáhati pod páži literární revoluci“. Kdo neumí dobře německy, neví, že Gilde je po česku cech, a fráse: „Unter die Arme greifen“, že po česku znamená prostě pomáhati.

Vedle těchto měli bychom stohy nových dokladů na jich husitský sloh; prozatím však stůj zde ukázka zvláštní jejich nabubřelé hantýrky z úvodního článku 8. září. Úvodník začíná větou: „Toté všechna útěcha pravdy, že lež zauotá se vždy dříve později slabýma nohama svýma v rasochoy a chumel vlastní plevele, až klopýtanouc bídne prozradí se.“ Hned na to: „Avšak krátké 3 dni (od ohlášení staročeského sjezdu) a již se lež zapletla nazadrhmo v chumel vlastního koukole.“ „Nár. L.“ dvakrát uveřejnily ukázky zmateného a směšného slohu z venkovských listů; jak patrno, mají vděčnou příležitost z vlastního listu hojně tuto rubriku obohacovati.

— Na Žofíně 7. září mluvil Dr. Jul. Grégr o straně staročeské: „Chceme prý zničit stranu staročeskou. I to je nepravda. Z nás nikomu nenapadá, chtít strauu tuto z veřejného života vytlačiti! Vždyť každý rozumný politik uznati musí potřebu strany konservativní v národě z té příčiny, aby udržovala spojení s vládou a s ostatními konservativními stranami. Však nechceme připustiti, aby strana ta byla pokládána za representanta národa, za tlumočnicka přání a potřeb jeho.“

18. září úvodní článek stranu tu odsuzuje k smrti. „Mohlo se přece očekávati, že strana, která po taková léta řídila osudy národa našeho, sebere a napne všechnu svou duševní a mravní sílu, aby, když již neuměla důstojně žíti, alespoň dovedla důstojně umirati.“

21. září pan Eim musil poučiti svůj žurnál z Vídně: „Dříve nebude klidného politického rozvoje, utěšené politické práce a zdárné taktiky, dokud v celém národě neuzná se oprávněnost stran.“ Pan Dr. E. Grégr 13. října ve Vys. Mýtě docela prohlásil prý to za neštěstí, kdyby se strana mladočeská dostala k většině. Viz „Hl. N.“ ze dne 17. října . . .

— Dle telegramu 11. září ze Líbíně „s napjetím sledují se v kruzích rumunských události v Čechách (— bylo to před staroč. sjezdem —) těžiště situace politické . . . Mužný odpor českého lidu, soudí se, byl by již dávno zvítězil, kdyby Staročeši nebyli oblékli uniformu vládní a kdyby nebyli se smířili s dualismem a hegemonií německo-maďarskou. Také balkánská politika Rakouska musila by býti jinou atd.“ Přiznáváme se, že jsme na konec telegramu již již čekali, že staročeská politika mohla změnití sluneční soustavu.

— Co se v Rumunsku děje, N. L. stopují, co se děje v Brně

nebo v Olomouci o tom mluvívají jak o Číně. Tak dne 10. října přinesly zprávu: Porážka česká v Olomouci. Z Olomouce dochází zprava, že při volbách do obecního zastupitelstva propadli tam čeští kandidáti i ve 3. sboru. Kdybychom chtěli býti zlomyslnými a kdyby tu nešlo o vážnou věc národa, mohli bychom říci, že páni, již stojí v čele národního ruchu v zemi sesterské, měli by především hájiti posice, jež tam máme, a dobývati ostatní, jež jsme tam už dávno mítí měli. Byla by to práce záslušnější, než pořádati sjezdy na pomoc pánům Staročechům v království.“ Dle zprávy té čtenář by soudil, že jsme snad v Olomouci ztratili třetí sbor. Ale neztratili jsme ho, protože jsme ho nikdy neměli a strana národní se voleb vůbec nesúčastnila.

— Stanovisko N. L. vůči konservativní šlechtě, jak se jevílo za měsíc září, velice přispěje k politickému vzdělání jejich čtenářstva: „Dne 7. září p. Julius Grégr pravil v klubu novoměstském: „Veliká většina té tak zv. české šlechty potřebám našim nerozumí a nechce jim rozumět... Nám ani nenapadá odpuzovat šlechtu od strany konservativní. Ať si ji má...“ Dne 9. září Dr. Grégr docela se touto šlechtou chlubil před prof. Lamanským, jak je bohatá, desetkrát bohatší než německá. Ale 10. října rázem jí zapověděl, aby se do českých věcí míchala: „Ejhle v tu chvíli opovází se přijíti takový člověk (Ledebour), Němec, který co živ neprokázal národu našemu ani toho nejmenšího dobrodiní a osobuje si právo míchat se drze do našich domácích sporů —.“ Po řeči Thunové i Ledebourově vůči důležitosti okamžiku, kdy proneseny byly, taktičtí strana byla by nepatrné narážky v obou řečích pominula mlčením. Ale Nár. L. patrně záleželo na tom, ukázati světu na veliký rozdíl, jaký je mezi kavalíry a kavalieristy.

— „Vy připisujete státotvornou sílu interessům — píše J. Grégr Lamanskému — kterej této síly zde (na západě) již dávno nemají, stavě v Němcích působivost náboženských zájmů nad samu sílu moderní myšlénky narodnostní. Nedopouštíte se tu velikého kulturně historického omylu? A dále: „Tak aspoň nebývá v kulturním rozvoji lidstva, aby novější mocnější idea ustupovala myšlénce starší, méně působivé (29. září). Toť osobní názor páně Grégrův o náboženství. Při tom jeho listu nic nevádí, dvacetkrát do roka volati s Balbinem: „Svatý Václave nedej zahynouti nám ni budoucím.“ Podivno je, že usudek svůj o myšlénkách zastaralých proti moderním nevztahuje se také na historické právo proti myšlénce narodnostní. Či jest historické právo silnější nežli náboženství národa? Co se náboženské politiky N. L. vůbec týká, o tom přítel listu našeho nám píše následovně: „Velectěná redakce! V čísle 18. t. l. podáváte výtečnou rozmluvu Havlíčkovu se šotkem *) na objasnění toho, jaký má pseudoliberalis-

*) Havlíček: Oho! jsi-li pak k takové práci schopen?

Šotek: (S hrdým hlasem). Já jsem demokrat! —

H.: Milý příteli, demokratů je teď mnoho a jsou rozličného druhu. Někteří jsou také nesmírně hloupí, a ačkoliv v tomto ohledu na tebe nemám podezření, přece nemohu ještě vědět, jak to s tvým demokratstvím vypadá. Víš-li pak, chlapi, co to jest demokracie?

Š.: (s pathosem) Demokracie je lid a lid je demokracií!

H.: Hahaha! Tos pochytíl od p. Sabíny, ale víš-li pak, že jsi tím napálen, vždyť to nic neznamená.

mus „program“. Promiňte však, když vám do jisté míry odporuji; tak příliš jednoduchý program ten ve všech případech není; v otázkách náboženských na př.: tvoří duchaplnou soustavu, kterou jeho obecnstvo již neprohlédne. Je to následující formule: vznikne-li spor mezi katolíkem a protestantem, stůj k protestantu a řež katolíka; vznikne-li spor mezi křesťanem a židem, stůj k židu a řež křesťana; vznikne-li spor mezi theistou a atheistou, stůj k atheistovi a řež theistu.“ Osvědčený recept, a Nár. L. výborně se vyplatil; tak alespoň vidí každý na 1000 kroků, že jsou liberálními. Doklady naleznete v každém téměř čísle Ovšem je-li Bůh pravdou, nedivíme se N. L., že jsou atheisty.

— Silnou stránkou N. L. je překrucování a falšování. Zamlčí-li někdo část pravdy falšuje zrovna tak, jakoby k faktům přidával. To N. L. učinily při řeči hraběte Thuna i Ledeboura; přímého falšování pak dopustily se tím, že na zostouzení Hl. N. vymyslíly si citát: Citujet se 9. října 1888 jakoby Hl. N. —: „Končil zcela po jidášsku: „ale pakli se dáte na pokání (učitelstvo) pakli nebudete mařit snahy našich poslanců staročeských chce vám vaše strana odpustit a časem přilepšit; může to spíše než mladočeská! „Pravda je, že si N. L. tento citát vymyslíly.

— Nadávají-li N. L.? 18. září: „Byli bychom se musili ohraditi proti výtce té (Vackové, že žurnalistika česka nadává) pokud se týče našeho listu, v němž místa nalezne sice posudek třeba sebe ostřejší, nikdy však nadávka neb útok na osobu.“ 9. října 1888 N. L. psaly proti hraběti Thunovi slohem, v němž se hemží slova a fráse: pochopské stanovisko, hraběcí utrhač, — tážeme se, viděl kdy svět po dlejší sprostoty a ošumělosti ničemné na kterémkoliv jarmarku? velkopanská milost, jakou nám tento kavalírek nabízí groš — hrabátko — 10. října píše o Ledebourské infamii. —

— Z jiných zajímavých pozorování uvedeme, že 4. října 1888 Dr. Jul. Grégr pro sebe citoval, doslovný výrok staročeského předáka, proti němuž před volbou na Boleslavsku, v několika článcích zuřil: „Moudrý politik řídí se ve svých úsudcích a ve svém jednání skutečnými poměry.“

Tak onen pramen, který jsem slíbil později citovati. Kdo jest tento nemilosrdný, ale spravedlivý soudce? — „Čas“ realistův! (1888 str. 332).

Š.: Co? Nic neznamená? To znamená, že je demokracie lid a lid demokracie.

H.: Ano, ano. Phaenomenon je střevíc a střevíc je phaenomenon. Máš! Ale nehádejme se o takových radikálních věcech. Chceš-li být opravdu spolupracovníkem se mnou, musíš mi oznámit své politické smýšlení. Ne aby to bylo pak jako „Const. Blatt aus Böhmen“, kde jeden pracovník táhne hot a druhý celý, u nás musí být celé noviny z jednoho kamene a proto musí být všichni spolupracovníci stejného smýšlení. Jaké tedy máš?

Š.: Já jsem demokrat.

H.: To už víme. Tedy dál.

Š.: Já jsem radikální demokrat.

H.: To je všechno jedno. Jen dál.

Š.: Já jsem sociální, radikální demokrat.

H.: I ke všem všudy! Neplejtej pořád takovými slovy a řekni mi raději, kterak smýšlíš strany zřízení zemského, daní, sněmu, ministerstva, úřadu atd. at přeče zvim, co jsi.

Š.: Strany techto věcí, to já beru všechno hrozně ostře a co možná nejradikálněji.

Tedy není to žádný katolík ani klerikál, který takto píše o předním našem žurnálu. Má tedy zajisté pravdu přední básník náš, který již tuším v l. 1875—80 psal o N. L., že jest to list, v němž není pro vzdělaného člověka ničeho.

Mohl bych mnohými ještě posudky nejblavnějšího listu českého posloužiti, ale vyberu jen některé, bychom poznali prvního zápasníka na kolbišti duševním a mohli posouditi s jakým výsledkem lze bojovati.

— Pravda se neběře na vážky — je chameleon — jen když osobní prospěch se daří. Na Adámka — když byl Staročechem obořili se někteří skuteční obchodníci následujícím přípisem v N. L.: „Slušela by Vám spíše hodnost nějakého finančního inspektora, neboť novým a novým vynalezáním daní a přírázek schopnosti takové na jevo dáváte, aby každé do sporé sousto tomu chudému lidu zdraženo bylo; či nynější zdražení lihovin není též zároveň prací Vaší? Čeho jste tím dokázati chtěl? Či máme považovat Vaš ciferní výpočet ve Vaší brožurce o zemském hospodářství na str. 29. za výsledek Vašeho zkoumání, kde pravíte: „Co by dělník ušetřil, kdyby nepil a nekouřil! — Nejedn, snad Jste opomenul, aneb úmyslně vynechal? Probůh, co má ten lid pít při výdělku 20—30 kr. denně, když se nepostaráte, aby pivo aneb víno bylo levnějším? Napište statistiku, co by se národu ušetřilo, kdyby tak mnohý poslanec své diěty, které obnášejí více než 4 kr. denně, věnoval ve prospěch těch obětí ne kořalečních, ale palmarův a soudních procedur jistých na venkově pánů; do lázní jezdit, koně a služebnictvo vydržovat, tučné pense brat, to vše je dovoleno, jenom ne kořalku pít a kouřiti.“ Taková řeč svědčí znamenitě o politickém vzdělání. Nedivme se, že hostinští na venkově takové věci píší, ale úžasno je, že náš mladočeský moniteur takové věci otiskuje (12. září). Divíme se jen, že nepřidal ještě nějakou floskuli o národě Husově a Komenského.“ Tak píše Čas 1882. Str. 303.

Vidíme zde lichocením N. L. massám i vášním. To postačí charakterisovati způsob boje.

Překrucování (řeč Bráfova), vymýšlení zpráv lživých, nadávky a nestálost v názorech netřeba dokazovati více. Na ně se hodí opravdu satira Josefa Martina (April 1862 vyd.) Pan Martin líčil redakci N. L. podie redaktorů. Mezi jiným vypravuje, jak u jednoho stolu se zdvihne redaktor a hledá slovník Franty Šumavského. — Šumavského, — Šumavského? Co s ním? táže se chef redakce. I chci se podívati, je-li to „zeman“ etymologicky a lexikálně totožné se slovy: rolník a sedlák. — Zeman — zeman? Na mou duši, tohle je klassické slovo: Ohneweiters, jenom zeman, a od nynějška se nebude žádného jiného výrazu užívat! Das Wort kann ziehen. Ti chrapouni se radostí zblázněj, že z nich děláme barony. Začnou si hned povídati o Soběslavu a Přemyslu oráči — studenti nás zas vykřičej za demokraty — inu o nějaké sto abonentů máme na každý pád víc.“ Doznáváme, že byl „Čas“ velmi šťasten ve své kritice. Pohřichu však musíme zvolati: Fueramus Pergama quondam. — Bývali — bývali — ale už jsou přátelé Herodes a Pilát. Nebo tentýž list, jenž tak nemilosrdným byl v kritice všech listů bez výjimky, se svým štábem přilnul v duševním bojišti ku straně a listu tak proskribovanému.

Tento bojovník, který v r. 1888. bouřil velmi zdatně proti našemu pomníkárství, které dle Sv. Čecha hrozí dělati konkurenci zalesňování holých strání, který právem na str. 300 psal o „Husitství z alkoholu“ a který citoval „Hlasy ze Siona“ 1888, karající „tento moderní švindl“ jaký se děje na Žižkově a jinde, který citoval s pochvalou „Jednotu“ řkoucí: „Porozumění Husa není, a proto když hlučně se památka jeho slavila v Husinci, a nyní, když se matně slaví, jest to vždy jedno a totéž — pouhé nalhávání si, že duch Husův v národě českém žije“, — tentýž v r. 1889 počal ohlašovati sbírku napřed na vydání spisů Husových a pak i na pomník. „Vypisuje se konkurs na charaktery“ znělo v témž listě jedno záhloví.

Že způsob, směr psaní N. L. se nezměnil — netřeba dokazovati, a že se spojili tito úhlavní nepřátelé jest fakt několika let. Čemu patil onen boj?

Tím chci ukončiti črtu o nejhlavnějším našem žurnalu. Nemluvil jsem sám, dal jsem jen mluvití realistům.

Přikročím ku druhým listům tak zv. konservativním, které snad mají toho a onoho pohlavára konservatince, ale list ku katolické věci má stejně lásky jako liberální — snad méně toliko nenávnstí. Nebudu mluvití sám, ale dám těmž přísnému kritiku slovo — byt bych se vším nesouhlasil, pravítť týž list „Čas“: „My od tak zv. staročeské žurnalistiky mnoho nečekáme, my pokládáme ji skoro za bezvýznamnou. Již mnohokrát jsme na to ukazovali, kterak v žurnalistice všechno zlo pochází z „Národních Listů“. Vždyť staročeská žurnalistika pravidelně nic jiného nedělá, nežli co Nár. L. začaly. Při tom snaživají se tyto listy „vlastenčíci policii“ přetrumfnouti. Staročeská žurnalistika jest úplně ve vleku Nár. L. a proto míváme na hlavu a nikoliv na ocas. (Dnes tento Jiří nesvatý skočil draku na ocas sám a jede na něm). Staročeské listy neumějí si získati inteligenci, neznají naklonití si studentstvo, ony nemají skoro žádného vlivu na obecnstvo.“ Str. 95.

Tedy křesťanská věc má v nich sice menší nepřátely, ale ne větší přátely. Tato neurčitost v duševním boji byla straně konservativní osudnou, neboť rozdíl ve věci byl takorčka nepatrný — a proto se vrhlo obecnstvo na stranu, kde bylo více určitosti. Bylo tedy voliti mezi 2 odstíny téže barvy a ne mezi dvěma barvami různými; — obecnstvo rozhodlo pro odstín křiklavější.

Třetí druh časopisů jsou listy katolické. Chváliti katol. žurnalistiku neprospívá, haněti jest lehké, pracovati hůře. Každý list katol. má své výhody a své stíny a také své poklesky, toliko s tím rozdílem, že se mu ani menší poklesek tak lehce nepromine, jako se promine jiným listům. Přísně posuzují přátelé i nepřátelé.

O výzbroji listů katolických netřeba psáti. V daných poměrech jest výzbroj nedostatečná a nemůže býti lepší při stávajících poměrech.

Zdali mohou 2—3 redaktoři vydávati denní list aneb 3krát do téhodne, jest rozluštěnou otázkou.

Proto chtěli někteří z přívrženců katolické věci založiti tak zvanou ligu na duševní a hmotnou podporu katol. tisku, aby se jednak práce usnadnila, jednak nové síly se vycvičily, nebo toliko cvik vede k mistrovství. Zdali možno i jiným smrtelníkům mimo

Prahu státi se žurnalisty — vysvitne z pozorování žurnalistů samých, kteréž o něco nížeji položím.

Začátek i u ligy byl těžký a nebyl výsledek její hned uspokojivým, nebo věc potřebovala důkladné organisace a přesného plánu a vědomého rozdělení práce a při tom z počátku „drobet hodně“ trpělivosti na obou stranách. Že myšlenka není a nebyla špatnou, dokazují ihned zmínky o ní v nepřátelském táboře; sám Masaryk na ni upozorňoval. Myšlenka prvních členů byla: rozdělit hlavní listy odporne mezi jednotlivce, kteří by byli ochotni pracovati tím směrem a hájiti v onom oboru katolickou půdu a zásobovati krátkými zprávami katolické listy. Mimo to rozdělit nejhlavnější listy katol. cizojazyčné některým členům, aby z nich brali zprávy pro naše listy původní. Odpor se ukázal tam, kde nejméně dal se čekati.

Netoliko, že se nedostalo žádného povzbuzení, ale i přímo se proti ní pracovalo různým způsobem. Někdy se zdály příspěvky nevhodné, což nelze upříti; jindy některé redakci ostré, zejména když se dotýkaly literárních podniků, s nimiž byl redaktor v nějakém zakulisním spojení. Někde se značky umlčovaly, zejména na Moravě a co bylo značkou opatřeno, nespatriťo světa Božího. Tak mi sdělili někteří ze zasvěcených ligistů. Jest jisto, že třeba ku zdárnému vedení duševního boje také častější válečné porady, kterou tak lehce s rozptýlenými pracovníky provésti nelze, ale vycvičiti si v nejhorším případě 100 dopisovatelů z kraje stojí také za námahu. Chyba snad byla také v tom, že „Vlast“ byla centrem ligy a ne nějaké jiné politické centrum, ovládající všemi katolickými listy, a dávající ton a heslo v boji. Tak se dobrovolníci rozdělili po různých regimentech a přenechání vlastní pěsti.

Přehledneme-li osoby bojující onen duševní boj, jehož středem jest přece vždy základ vsí pravdy — Kristus, poněvadž každá otázka politická také má vztah nějaký ku mravu a životu, vidíme málo podobnosti s katolickými laiky žurnalisty: Veuillotem, Trabertem, Vogelsangem a jinými. Vůbec celý duševní boj provádí v žurnalistice lidé ceny velmi pochybné: sofisté najmutí, chameleonsky proměnliví, lidé, kteří dovedou 2 pánům úplně si odporujícím zároveň sloužiti. Také osoby jsou zaměstnány u velkých žurnálů českých a ještě větší kleslost uvidíme u lístků venkovských. Charakterů jest jen několik dle Času 1888. Str. 198: „Slušní žurnalisté čeští — a je jich bohu díky ještě několik! — měli by o této (skleslosti žurnalistiky) věci uvažovati a zabrániti, aby se tak zv. veřejné mínění tak nezlehčovalo, jak se to v šílené umíněnosti některých žurnálních velkoobchodníků napařád stává...“ — Týž list charakterisoval prvního žurnalistu N. L. (Tůmu) jako rytíře z Hubáčova — a podobně i prvního pracovníka Č. P. (Touzimského). Osobě redaktora Času se také mnoho vytýkalo; o katolických spolupracovnících prosím, abych směl jednati dle Martiala, tacere liceat.

Gedeon zvítězil pomocí Boží se 300 mužů nadšených, Bohu věrných! Jinak bojuje péro, které vedle přesvědčení, jinak které se jinými pohnutkami namnoze výlučně vésti dává. Nedostatečným počtem sil nedá se ubrániti mnohým hrubým omylům, které katolické listy diskreditují. Zde hrubý poklesek v překladu z němčiny, zde doporučení oplzlého kusu v divadle; tu doporučení knihy spisovatele neb spisovatelky, kterou za týden musí vyvracetí některý ligista; tu

i zprávy z kruhů duchovenských běrou se z listů liberálních, které nejsou správný, onde se počne polemika s listem kat. se strany laika v redakci. kterou musí chef omlouvat i a podobně. Ať ničeho nedím o osobních zájmech, které někdy v literatuře oznamují spisy a časopisy, proti kterým dosti často sloupce téhož časopisu bojovaly ku př. spisy Nerudovy — Zlatá Praha a pod.

Nemůže býti žádnému katolíku uvědomělému vhod, aby člen redakce katolického listu byl přispívatelem listů liberálních třeba v rubrice sebe nevinnější. Zaráží katolíka slyšeti biografie některých žurnalistů, kteří by mohli míti patronem báječného Prothea.

Nebudu dávatí anonymní životopisy ze skutečnosti, poněvadž to není účelem článku. Dosti jest upozorniti na fakta uvedená, aby uvědomělý katolík přemýšlel i pracoval o nápravě.

Jsou-li vojáci prvních regimentů duševních tak otrhaní mravně a duševně, jací budou oni bojovníci, kteří sobě zvolili za působiště venkov, kde moc tisku jest citlivější než ve velkém městě? Věru, kdo četl úsudek Albana Stolze o žurnalistech, které on ve své drastické řeči — Zeitungsschreiber nazývá, — byl jeho drsností překvapen, jako pisatel sám. Nebo kdo nebude za příliš přísný posudek míti stať Stolzovu ve spisu: Wachholder Geist gegen die Grundübel der Welt: Dummheit, Sünde und Elend, kde píše str. 72. Znam dějiny více písařů časopiseckých. Především v Rakousku jsou to židé s vepřovým masem, kteří nemají žádného náboženství, jen tak malý ocásek od židovství, totiž, že zavile nenávidí křesťanství. Jiným druhem často ještě nebezpečnějším, jsou písaři časopisů, bývalí nezvedení studenti, kteří křesťanstvím podobně povrhli jako časopisecký žid věrou Mojžíšovou. Také mnozí vysoce postavení jedovatě píší proti všemu duchovnímu a to ze spekulace a patolizalství. Jest jich nemálo mezi písaři, kteří psovsky se plíží před světským panstvem, zuří prudce proti katolické církvi, a kteří zcela v pravdě daleko horší jsou než ubozí obyvatelé káznice. Oni loupí a vraždí duši, s úmyslem a vytrvalostí takorča ďábelskou.

Chtěl bych raději na onom světě sdíleti osud kteréhokoliv kárance, než nesevdomitého šibala časopiseckého, který svůj jed v městě a po venkové vestřikuje. Poněvadž svůj papír na mouchy sami vyplniti nemohou, mají na různých místech písálky článků. Tito tovaryši bývají právě tak rozšafní jako jich mistr Belzebub. Mnozí jsou pýchou nadutí učitelé němečtí a latinští; omrzeli nádeníci při kalamáři, kteří místo lopatou pérem se ohánějí; domýšliví radní radní písařové, advokáti a doktoři, jichž obchod zaniká, sem a tam zadlužený lékárník a vůbec lidé, kteří v ohledu náboženském učinili krach.“ Stolzovská to díkce, ale pravdu vyjadřuje. Wuttke tak soudí byť tak ostře nepsal. Však Stolz měl na paměti německé žurnalisty a proto se jeho úsudek českých mocnářů netýká. Ve jmenovaném listě Času, vycházely články z „morální pathologie“ našeho života. Jedna kapitola věnována naší žurnalistice najmé venkovské. Pisatel onoho článku zdá se býti táž osoba, která byla inspirátorem „Času“. Je-li Stolzův posudek nespravedlivý, ať soudí se dle úsudku v onom článku uveřejněného. Článek onen není stár (1888) a pravdy v něm hlásané mají pohřichu dodnes živé ilustrace. Bylo to právě po několika žurnalistických procesech, když onen článek vyšel. „Posluchač i čtenář žasl nad neslychanými projevy neurvalosti a surovosti lidí,

tláčících se a usazených v popředí života našeho. Zajisté nejtrapněji dojmalo, byly-li osoby obžalovaných, kteří se měly zodpovídati ze skutků v pravdě nejnečestnějších, z olupování bližních svých o česť. Byliť obžalovanými lidé, příkládající si pyšně název žurnalistů... lidé nepovolání, lidé nemravní, nevychovaní a nevzdělaní, bez zásad a bez ušlechtilého... porušují tak znenáhla celou společnost národní...

Kdo se stává žurnalistou na venkově českém?

Dobrá polovice žurnalistů venkovských rekrutuje se z Prahy. Spisovatelé, kteří přenechali knihkupeckou reklamu, některý JUC, MUC, PhC, jenž nedostudoval, protože vůbec chodil do Národní kavárny a ne na universitu; úředník, jenž byl pro neporádnost a pro neschopnost průpuštěn, i zatimný podučitel, jemuž se nechtělo do zkoušek, herec bez talentů, kupec, jenž psal a neprodával — ti a takoví kandidáti existence, když se oclli na holičkách a neměli už kam hlavy položit, vydali se na náš milý venkov, založili si tam žurnál a stali se — žurnalisty. Jsou však při venkovských novinách i existence, které ani domácí gymnasium nemohli dostudovati, neschopní sazeči, knihkupečtí pomocníci, diurnisté a všelící výstřední mladíci, kteří utekli z poručnictví otcovské metly a stali se „strážci veřejných zájmův a hlasateli národních potřeb.“ Jest úsudek Stolzův správný?

Žurnalista jeden umínil si vydávati list ve městě, o němž ani nevěděl, kudy se tam jede a jen tolik mu bylo známo, že má 10000 obyv., ale žádný dosud časopis. — Taký pán najde také pomocníky; nejprve se prý k němu přidá nějaký mladý advokát snaživec, jenž chce hráti velikou roli v městě aneb smýšlí na poslanectví. Není-li to advokát, bývá to okresní neb městský tajemník, předseda nějaké opoziční besedy a p. List se stane listem strany, která má pak za povinnost předpláceti a inserovati.

Potom redaktor uvažuje, které tak zvané politické straně by se nejvýhodněji pověsil na krk. Rozhodnutí neřídí se přesvědčením, nýbrž okolnostmi chlebařskými. Jsou krajinští redaktoři, kteří aspoň rok co rok jako hadi svlékali kůži a oblékali novou... Venkovský Mladočeť je papežštější nežli papež, a naši době zůstaveno jest býti svědkem zvláštního divadla, totiž f a n a t i k ů bez p ř e s v ě d ě n í.

Působení v ě d o m o s t n í je nepatrné. Pan JUC. neb sazeč nebo herec stal se žurnalistou jen proto, že se k ničemu pořádnému nehodil, nic neuměl a žebrati se styděl... Valná část redaktorů, které známe, nezná pravopisu a neumí napsati drobné zprávičky o požáru. Ale za to fráse: husitskými cepy článek začíná, prostředek zabývá se pobělohorským spánkem, konec tvrdí Havlíček a zase Havlíček a zase Havlíček! (Píše, prosím, Čas r. 1888.) Mravní působení redaktora jest ještě menší než rozumové... Nanejvýše pěstuje klepy a skandál. List jeho stává se ovšem postrachem a redaktor opravdu ovládá město nebo okres.

Venkovský redaktor ničí pokoj rodin dvojsmyslnými narážkami, tyranisuje úředně postavené osoby vynášením jich soukromých křehkostí a staví slovy surovými nepohodlné osoby na pranýř vymyšlených zločinů, které v nejbližším čísle buď odvolá aneb zasedá na lavici obžalovaných před porotou.

Některé příklady na dotvrzení této pravdy jsou tak frapantními, že zasluhují největšího rozšíření, aby zhoubnost ničemného tisku se

jimi ničila. Ku př. starosta města vrátí redaktoru list. Brzy na to starostova služka odbyla opilého žebráka. V novinách zjeví se lokálka: Boháč a žebrák. Starosta jde sady a dětem hrajícím dá po krejcaru. V novinách objeví se lokálka: „Neporozuměná humanita“, v níž redaktor ukazuje, jak se mládež svádí k mlsání a marnotratnictví. Nikdo by nevěřil, že naše drahá řeč schopná takové sprostoty, do jaké strhne ji venkovský žurnalista à la Toužil.

Pan B. v Nár. L. (tuším týž, který nazval pravdu chameleonem) píše: Redaktor souzený pro nízkost smýšlení a surovost výrazu. Jak převrácený svět! Toť jako kněz, dopadený při skutku násilném, jako šlechtic, usvědčený z podvodu. Kdo byli první redaktori? Básníci, nadšenci, lidé s velikými myšlenkami a zlatým srdcem...“ Tehdy obecnstvo jim pořádalo dojemné ovace. Dnes redaktori plní žaláře pro sprosté zločiny a přečiny, a obecnstvo oddechne si, když za některým dvěře žalární zapadnou.

Kopal o podobném psaní napsal kulturní list, kde líčí, jak se posuzuje skutek šlechtice aneb kněze ať dobročinný neb jiný, ale šablona „velkého žurnálu“ zdála se býti typem malého.

A působení jich vlastenecké. Toť právě smutný příznak času, že dáváme přednost daremnému vlasteneckému křiklounu před pořádným člověkem. Kolik ničem ů již bylo pardonováno v naší společnosti, protože byli velikými „vlastenci“... Nedoukové takoví hledí při tom pravidelně „národu“ a „lidu“ lichotiti a přece lichotiti massám jest zrovna tak nízké zaměstnání, jako lichotiti knížatům...

Při takovémto stavu věci, jak líčí jej realní list, jest možno, aby katolická žurnalistika mohla v přízni soutěžit?

Však to není ještě nejsmutnější část obrazu. Známo prý jest, že i vysoce postavené osoby — jako člen výboru zemského — obchází také redaktory, že národní „výtečníci“ rozesílají prý lokálky o svých zásluhách. Jsou vynikající mužové, kteří se úsudku venkovské žurnalistiky bojí. A přece prý jest to úsudek lidí, z nichž většina n p o v r h u j e m e ! Obrazy žurnalistů líčených v Berlínské žurnalistise mají u nás své protiobrazy. V Berlíně dostane žurnalista klobouk, u nás dostane boty a sice tím způsobem, že je neplatí a dá mu za ně inserty.

Redaktor velkého listu prodává zprávy — redaktor českého listu, když obdržel výpověď z redakce *x* zadržoval dopisy, aby jimi mohl hroziti a byl přijat do redakce *y* s otevřenou prý náručí. Winkler o našem tisku vídeňském pravi, že se zasílaly kartáčové otisky jednotlivcům na místě výhrůžných psaní a o našich žurnalistech českých se tvrdí, že posílají výhrůžná psaní, když pozorují na některé osobě nějakou slabost, aby dostali peníze. Ve velkých žurnálech kupčí se s tisíci, v malých s desítkami — 50—200 zl. — na místě výpalného, které se dávalo lotříkům v bouřlivých válečných letech. Rozhodně se mi však zdá toto lupičství cti a majetku pomoci malých a velkých žurnálů horším, než výpalné válečné. Válka konečně skončila třeba po 30 letech, zde však se učinilo literární vypalování řemeslem, kteréž se stává mistrovstvím ano i virtuositou! Zde není instance odvolávací — leč soud, jenž jest problematickým dosti učiněním. O řádění této chasy takto dí jeden dopisovatel z venkova: „Což náš lid zapomněl čísti? Ach nikoli — čte — ale co? Po našem ven-

kově rozseto na sta plátků (doleji podám obrazec) nejhrubšího zrna — censura, která nepustí slovo kritiky o posledním písařiku okr. hejtmantství, volně otevírá bránu uprchlým nedoukům, sběhlým agentům, litografům bez zaměstnání, kteří na našem venkově vládnu revolverem a kyjem! Lidé počestní — *bez rozdílu stran!* — jsou materialem, jež spracovávají tito žurnalisté... Dávejte žaludku, zkaženému tímto kaviarem, nakládáným ve vitriol, čistou mělničinu — položte do této ruky, která se třese po pikantnosti surového vtipu, knihu ušlechtilého zrna — kam s tím! (Dejte pak do ní knihu a list katolický! kam s tím?!) „Máme zde redaktora, který by zasluhoval buď blázinec aneb galeje, ... spolurediguje občanské zvěsti ... salátu sestrojeného z oplzlosti, surovosti, kalu a pravopisných i stylistických kotrmelců, udá se u nás na 400 výtisků a při tom vychází „bodry souseď“, „vzájemnost“ a „pochodeň“, krom toho zasílá se nám 150 výtisků Nár. L. a 200 výtisků „Politický“.

Těchto 400 plátků... nám otravuje mládež a opíjí starší (podobný salát předkládá se i jinde, ano i v Praze na velké malované míse). Předplatní lístek na „Obc. Zv.“ jest pojistkou cti! ... nechceš? Dobrá! tvá rodina, čest dceřina, ženina, pověst tvého obchodu, tvého jména nemá více ceny ani trojníku — dokud neabonuješ. — Příklady — Náš farař — píše dopisovatel — je člověk, který má četné snad chyby, ale v jedné otázce nemohl by mu na svědomí ani nejčernější ďábel. To jest: Hospodyně jeho má dávno kanonické stáří, a jest z jeho příbuzenstva. Pan Bidlo napíše však pikantní lokálku, že děkan objímá svoji kuchařku za vraty; chaza, která dobrovolně odebirá jeho list, se chechtá. Lichvář, nedbalý úředník, úplatný strážce zákona, podezřelý advokát — všichni abonují a mají pokoj.

Jednou obecní zastupitelstvo chtělo na tohoto žurnalistu vyzráti a dali mu své opovržení na jevo. Chuděrkové! V nejbližším čísle byla vyjmenována osoba za osobou z obecního zastupitelstva a pikantně vypravováno, že šli v páru do neznámějšího Z...ského „tichého ústavu“, tam popsána zábava jednoho konšela po druhém a konečně vylíčeno, jak jeden za druhým šel tančit se slečnou Rozou neb Írmou... Nebylo to řečeno snad všeobecně, ne! O každém zvláště a náhodné jméno nebo tělesná dispoice vsady novým vítaným motivem pro vtíp! Potrhati se mohli u nás a jak pochodil při tom Bidlův žurnál! Moudřejší šli a — abonovali. Učitel neabonuje — jest jeho obětí. Dr. Ch. nepůjčí peníze — v příštím čísle jest jeho kancelář prohlášena za loupežnou peleš. — Jinou ženu líčí, že měla tajné schůze s řeholníkem. Když synovec hrozil ho zbíti — pohrozil svobodomyšlný žurnalista, že bude psáti o zemřelém otci!

Ano, do Prahy přijde venkovan a vejde do redakce a klepá panu redaktorovi na rameno a žmolí pětku v ruce: „Pane redaktore, prosím jich, ať mne to něco stojí, vynadají to:nu X. nebo Y.“ — Takového názoru nabył venkovan o žurnalistice.

„Nekdo může namítati: jaký pak venkovští žurnalisté mají vzor v Praze, jaký tam panuje ton a mravnost? — V tom případě nemůžeme se ujímati našich velikých žurnálů.“ — To jest již zdrcující obraz z duševního bojiště v Čechách.

A to se tyká všech našich velikých žurnálů... Na straně mladočeské championat drží dr. Jul. Grégr, na straně staročeské Josef J. Toužimský, chef „České Politiky“. (Tuším, že byl dříve v redakci

N. L., a kdo by chtěl poznati jeho smýšlení ohledně katolické církve. ať si přečte jeho nesprávný popis Prácheňska v „Čechách“).

Jako bengálský oheň k této škandální historii stůj zde výron Nár. L. z 31. května: „Nevíme, je-li kde v celém světě žurnalistiky druhé, jež by ve slepé vášni stranické zostouzela muže bezúhonného a co do povahy naprosto neporušeného, jen z té příčiny, že v jiném politickém nalézá se táboru a že činným je v životě veřejném o snahu má zjednati v něm platnost zásadám svým a své strany. Jiná věc jest v zápasu politickém kárati stoupence strany druhé z toho, co byli učinili, a jiná věc jest politické protivníky skandalisovati. Žel však, že u nás k chorobné nedůtklivosti, kdy jde o vlastní kůži, druží se — užíjmež slova mírného — ona krajní bezohlednost v útoku, onen naprostý nedostatek noblessy, který z á p a s náš v o č í c h nepřítel a ciziny zlehčuje a jenž se vysvětliti dá jen maloučkými poměry, v nichž žijeme a politickou i společenskou nevyspělostí. Kdo nekloní šiji před nesmyslným diktátem delegovaných nájemců veřejného života u nás, oněch nájemců, kteří přes všechny neúspěchy s nepochopitelnou houževnatostí drží se zlámaného žezla, musí buď veřejného působení se vzdáti, aneb býti na to připraven, že při nejbližší příležitosti vyvečen bude na pianýř potupy. To jsou poměry smutné, velice smutné, však za škodu, kteráž vzniká tím národní věci naší, zodpovědni jsou ti, kteří patronisují ve své žurnalistice směr, jenž důvody nahraditi chce útoky osobními a neurvalostí.“ Tak mluvil Saul mezi proroky, dne 31. května 1888. v N. L.

Ohledně náboženství, které jest hlavním bodem konservativního programu a bez něhož konservatismus jest boudou z karet — naše oba tábory jsou si velmi podobné, ač v konservativním táboře nelze tak bojovati proti náboženství, jak se činí na straně liberální. Jaké vnitřní přesvědčení náboženské mají jednotliví žurnalisté i konservativní, naznačoval posměšek orgánů realistů, když kritisoval oznámení překladu románu Ohnetova „Doktor neznaboh“ a napsal noticku: „Důvěra v Boha — a Redakce Hlasu“. Nedíme, že všichni tací jsou, ale, že mnozí se podobají v náboženském ohledu úplně liberálům a tedy vlastně konservativci nejsou. Také nám katolíkům třeba uvarovati se omylu při slově „konservatismus“, aby snad veřejnost nebyla uvedena v blud, že snaha strany katolické jest touha poměry stávající konservovati či zachovati. Ve stávajících poměrech jest katolický program zejména v ohledu socialním, — opozičním.

Naše katolické poměry jsou tuším krásně objasněny výrokem onoho katolického bojovníka v Německu, který jsem uvedl z předu. Nám schází katolíků laiků, jako scházelo v Německu; uvědomění, jako scházelo tam, ale že obé není nemožno, dokazuje přítomné centrum německé! V Německu vydatně působily listy lokální. Hammerstein ve spisu „Soziale Wirken der Kirche“ praví, že v době kulturního boje týdeníky nahrazovaly kazatelnu, a že byly prvními harcovníky v boji katolickém. O významu venkovských listů jsem několik myšlének napsal ve Vlasti. Pozorujeme-li však vojsko venkovské žurnalistiky, vidíme, že zde strana katolická nemá téměř nižádného zastance. Listy venkovskými pohrdáme, snad zasloužené, přihlížíme-li ku řádění některých zvrhlíků s pérem novinářským, ale význam a důležitost jejich podceňovati nelze. Množství malých listů dobře vedených, svorných v boji, beroucích se za týmž cílem, nahraditi mohou i velký list, který velkých vyžaduje nákladů.

Když v boji proti Turkům, při dobývání Stoličního Bělehradu, nemohli křesťané s přesilou tureckou ničeho poříditi, vzali několik úlů včel a vrhli je mezi obléhající. Co nezmohla děla, zmohlo veliké množství ma-línských pilných včel. Podobná historie se vypráví o tažení Götzově 1637 do Erfurtu. Poučení jest na snadě, zejména vidíme-li dle této metody jednati socialisty, kteří mnoho malých listů vydávají, jež nalezájí své čte-náře i v odlehlé vesnici, kde by nikdo podobného listu nečekal. Boj o národnost v krátce utichne i u nás a bude nahrazen bojem socialismu a komunismu proti stávajícímu řádu a proti křesťanskému řádu. Pomýšleti v čas na opatření hojných drobných bojovníků, jest povinností rozumu.

Jaký nepoměr v listech krajinských s tendencí konservativní ku liberálním listům jest, ukáže tabulka, která není sice ani úplnou ani přesnou, ale toliko přibližným udáním síly bojovné.

Ohledně udání čísla nákladu dlužno uvaděti na pravou míru dle klíče $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{3}$. Kdyby strana katolická byla zorganizovaná, bylo by možno zcela jednoduše zhotoviti soukromou cestou statistiku místních listů, spolehlivější než dle insertní kanceláře. Jednotlivci nelze do všech míst dopisovati, aby se zpráv spolehlivých dovolal, a tak jeden nedostatek jiného nedostatku jest otec.

Podám tedy obraz listů krajinských, který jsem slíbil shora. Německé listy venkovské nemají pro naši stať důležitosti. Pořádek budíž dle abecedy míst, v nichž listy vycházejí.

Místo	Název	Náklad	Vychází	Poznámka
Benešov	Hlasy od Blánika	550	2×més.	as 200 odb. lib.
Boleslav	Boleslavan	500	2×týd.	konserv.
Mladá	Mladoboleslavan	750	1×týd.	lib.
	Jizeran	1000	2×týd.	
	Modní Svět	3500	2×més	
	Hospodářské nár. nov.	2000(?)	2×més.	
Česk. Bu- dějovice	Budivoj směr nár.	700	2×týd.	konserv.
Bydžov N. Čáslav *)	Budějovické listy	—	—	lib.
	Hlas od Cydliny	883	1×més.	lib.
	Pravda	700	1×týd.	hospod. list.
	Naše hlasy	—	2×més.	liber.
Č. Brod	Českoobr. l.	400	2×més.	liber.
	Naše hlasy /	—	2×més.	konserv.
	listy \ doplňují se	—	2×més.	liber.
Domažlice	Posel od Čerchova	900	1×týd.	konserv.
	Dom. listy	—	1×týd.	liber.
Hora Kutná	Kutnoh. listy	600	1×týd.	liber.
	Vesna Kutnohorská	—	2×més.	
	Volné slovo	—	2×més.	
Hradec	Ohlas od Nežárky	500	1×týd.	
Jindřichův	Hospodář	—	2×més.	
Hradec	Ratibor	1200	1×týd.	
Králové	Slovan	820	1×týd.	
Chrudim	Čes. Východ /	1300	6. za m.	mírně kons.!
	Chrud. Listy \			
	Hospodářský list	4500(?)	3×més.	konserv.

*) V Čáslavi a okolí vycházejí ještě listy evangeliků, jimž tolikráté musíš na paty stoupnouti a přes prsty tlouci Brynych.

Místo	Název	Náklad	vychází	Poznámka
Jaroměř	Jar. listy	1000	2×měs.	
	Jitřenka	1500	2×měs.	
	Právnícký obzor	800	1×měs.	
	Samosprávné listy	2300	1×měs.	
	Sborník Hospod.	1400	1×měs.	
Jičín	Jičínský Obzor a Ohlas	800	1×měs.	
	Krakonoš	800	3×měs.	
	Přem sl	680	1×měs.	
Karlín	Jevišťe	600	1×měs.	
Klatovy	Kl. Listy	980(?)	1×týd.	
	Šumavan	800	1×týd.	
	Č Hasič	1200	2×měs.	
Kolín	Polaban	1200	2×týd.	liber.
Louny	Lučan. a Loun. l. stříd.	780	2×měs.	liber.
Mělník	Mělničan	400	2×měs.	
	Pšován			
Nymburk	Obč. listy	500	2×měs.	
	Obč. noviny			
Pardubice	Pernštýn	940	2×měs.	liber.
	Hlasy ze Siona	1000	2×měs.	
	Pard. listy	—	2×měs.	
	" noviny	—	1×týd.	
	" Ohlas	800	1×týd.	
Písek	Ůtavan	600	1×týd.	
	Poutník od Ot.	428	3×měs.	
Plzeň	Pl. listy	1520	3×týd.	
	Pl. Hosp. Nov.	800	2×měs.	
	(mimo něm. listy)			
Poděbrady	Hl. Poděbr.	1000	2×měs.	
Příbram	Horymír	—	1+týd.	
	Př. listy	—	—	
Roudnice	Podřipan	770	1×týd.	liber.
	Roudn. l.	500	2×měs.	konserv.
Rychnov n.	Posel z Podhoří	—	1×měs.	—
	Kn. Světlo	800	2×měs.	liber.
Slané	Svob. Obč.	800	2×měs.	liber.
	Svornost	750	1×měs.	konserv.
	Hosp. Polužnický	—	2×měs.	
Strakonice *)	Straž na Šum.	—	—	liber.
	Str. listy	—	2+měs	
Sušice	Posel ze Suš.	870(?)	1×týd.	liber.
Tábor	Č. Jih	500	1×týd.	konserv.
	Tábor	500	1×týd.	liber.
	Selské listy	—	1×týd.	liber.
Terezín	Č. Sever	—	1×týd.	
Turnov	Listy Pojizer.	—	—	
	Hlasy "			

*) V Strakoniciích vycházely též 2 listy kons., které měly daleko více odběratelů než liberální a přece zahynuly. Proč? Pouhé předplatné nemohlo list udržeti, protože se velmi nepořádně scházelo a podpory materiální konserv. listy neměly — jako dostávají liberální.

Místo	Název	Náklad	vychází	Poznámka
Vinohrady	Č. Zájmy		2×més.	
	Č. listy		1×més.	
	Studentské listy pro stř. šk.		1×més	
	Vychod čas. pro kultur- ní sblížení Slovanstva.	1000	2×més.	
Vosečany	Roln. listy	1540(?)	2×més.	
Zďar a	Máj	700		zdá se býti ve spojení s me- thodisty.
Polná	Lověna	—	1×més.	
Žižkov	Rybářské l.	1000		
	Předm. listy (střídavě Hlas s Předm.)	2000	2×més.	

Prohlédneme-li sílu bojovníků, sledáváme skoro týž výjev počtu odběratelstva. Zdá se, že mají listy liberální vždy skoro po pravidlu větší číslo odběratelstva. Zdá se, že zde jest také moda ve floru. Nebo nejsou zjevy neobyčejné, že lidé ryze konservativního ba katolického smýšlení, přece jsou stálými odběrateli liberálního listu ze zvyku, mody a ne přesvědčení, ač nelze omluviti, aby rozhodný konservativce neb katolík byl odběratelem listu liberálního. Nemůžeme schvalovati v boji, aby bojovníci z jednoho tábora podporovali bojovníky v táboře druhém, toť by bylo zradou; taktéž nám jest souditi o bojišti duševním.

Morava skytá obrazec konservativnímu tisku příznivější. Tam jaksi vévodí dosud tisk konservativní nad liberálním. To jest viděti při Hlase a Orlici a podobný skoro poměr jest i u listů ostatních. K vůli úplnosti stůjtez zde uvedeny některé číslice.

Místo	Listu název	Náklad	Vychází	Poznámka
Brno	Hlas kons.	4500?	6× týdně	Náklad také třeba zmenšiti
	Mor listy	2600	2× "	
	Mor. Noviny	15000	6× k	úřední
	Mor. Orlice	3500?	6× "	konserv.
	Obecné Noviny	7800	2×	měsíčně
Dělník				
	Besídka			
Hradiště Uh.	Slovácké Nov.	2000	2× "	
Kroměříž	Velehrad	1500	2× "	
Olomouc	D. mácí hospod.	1970	2× "	
	Našinec	2900	3× týdně	autonom.
	Mír	1600	1× "	kat.
	Pozor	2000	2× "	kons. křesť.
	Selské listy	2381	2× "	
Prostějov	Hlasy z Hané	...	2× "	
Prerov	Hlasy z Přer.	...		
	Hospod. Mor.	800	2×	měsíčně
Telč	Orel	800	2×	"
Val. Meziříčí	Val. Hlasy	800	1× týdně	
Vel. Meziříčí	Vesna	...	2×	měsíčně

Slezsko má jedinký týdenník, který byl dán v poslední době do národní svobodomyšlné klatby a krom něho vychází ve Slezsku jen 2 polské listy. Bojiště ve Slezsku jest pro nás v národním a katolickém ohledu velmi důležité. Lid slezský jest katolický, zbožný a slovanský. Poměry národnostní jsou takofka nepochopitelné. Jdeme li po ulicích města Slezského, vidíte samá jména slovanská na firmách a slyšíte hlasy německé; každý skoro umí německy a „wasserpolsky“, ale touto řečí Slezáci nemluví než mezi sebou. Konverzačním jazykem jest němčina. V městech jest školství skoro výhradně německé na venkově dvoj- i trojjazyčné. Veškerý průmysl spočívá v rukou německého kapitálu. Sociální demokracie rozprostírá své sítě v průmyslové zemičce koruny české. Lid žije dosud z bohatého fondu bývalého křesťanského přesvědčení, však jak dlouho bude voněti tato duševní růže jerišská, nebude-li vštěpována mateřským způsobem! Města slezská jsou takofka poněmčena, hlavně školstvím.

Německá intelligence přijala evangelium liberálního židovského tisku; Silesia a Fr. Sch. Presse a jiné jsou filiálkami liberálních listů. Zde v této zemi jest ještě pevnost konservativní a křesťanské minulosti a jest lid slovanský neodrodilým. Na oboje se počíná útočiti; nebudou li tyto posice chráněny, nezbude leč jich porážka úplná v katolickém i národním ohledu.

Jak na tomto bojišti odpovídá výsledek volební duševní moci tisku, ukazují čísla poslanců volených do rady říšské (Slezsko).

Něm. lib.	něm. nacionálů	kř. social.	polský kons.
7	1	1	1.

Při venkovských volbách ve Slezskuúčastnilo se ze 22.368 voličů
toľiko 8034 „

a zvolilo 1033 volitelů, kteří se rozložili v následující 3 odstíny:

něm. lib.	kř. soc.	Polští kon.	česká konst. strana stř.
294	275	299	141

Nad venkovskými obcemi zoufati tedy netřeba při důsledné práci. Horší boj jest v městech, kde volili se 4 poslanci, a odevzdáno při tomto zápasu duševním hlasů strany —

něm. lib.	něm. nac.	křesť. konserv.
4312	578	688.

Strany národní zůstaly velmi pozadu, neboť odevzdáno hlasů —

staroč.	mladoč.	polští konserv.
74	0	299

Sociální demokracie měla v městech slezských 288 hlasů, značný to obnos pro malé Slezsko. Dle procenta odevzdaných hlasů lze souditi že Slezsko s Terstem jest zemí, v níž sociální demokracie do-dělá se největších úspěchů ze zemí rakouských. Odevzdáno bylo soc. demokratických lístků:

	v absol. číslech	procentech
v Dol. Rak.	578	0·7
v Hor. Rak.	—	—
Solnohrady	—	—
Štýrsko	—	—
Korutany	64	2·1
Krajina	—	—
Terst Ok.	510	15·3
Gorice Grad.	—	—
Prímoří	—	—
Tyrolsko	39	0·4
Vorarlberg	—	—
Čechy	1.921	2·8
Morava	210	0·6
Slezsko	288	4·0
Halič	238	0·5
Bukovina	—	—
Dalmacie	—	—

V tomto ohledu lze jasně pozorovati, že naše země percentuálně stojí v popředí socialního ruchu a sice Slezsko na druhém a Čechy již na třetím místě ze zemí rakouských.

Odloučil jsem se poněkud od předmětu této kapitoly, jednájící o našich poměrech tiskových, ale snad není ani odloučením od věci, upozorní-li se čtenář na vzrůst socialní demokracie, zejména v naší zemi, protože se socialní otázka týká všech lidí. O rozvětvení tisku socialního *) a jeho vzrůstu pojednal odborný znalec, strojník Tom. J. Jiroušek ve „Vlasti“, proto ku článku onomu zde poukazuji.

* * *

Jiným bojovníkem duševním jsou u nás listy zábavné a obrázkové — vůbec tak zvaná druhdy literatura „krásná“. První doby naší literatury v tomto století jsou doby křesťanské literatury a „děd“ českých časopisů „Musejník“ přinášel z péra laiků články, které jsme dnes uvykli čítati toliko v listech věnovaných kněžstvu výhradně. Jediný pohled do starých ročníků nás o tom přesvědčí. Nepravím, že by tento stav byl nutným a neb vrcholem dokonalosti, ale chci tím poukázati na nevinost literatury naší. Nikde žádného útoku a podtývání náboženství spíše naopak. Za to můžeme teď vypsati cenu na

*) Dle soukromého výpočtu, při němž jest za základ položeno udání zasvěcené osoby v tisk socialní, vychází v Čechách a na Moravě 22 listů periodických, jichž průměrný obdyt se čítá 1000 ex. Některé listy jako „Bič“ mají někdy výminku až 16—2000 ex. jiné jako „Mlynář“ a pod. 5—600 ex. To však na jich působnost nemá tak velkého vlivu, protože cíl oběh jich vynahradí pateronásobný počet odběratelstva

Při sjezdu socialní demokracie ve Vídni mohl Hauser o sobě tvrditi, že na 1½ milionu socialně-demokratických spisků sám rozšířil. Nechceme bráti 1½ doslovné, ale můžeme říci, že i polovina uvedeného čísla by dosvědčovala zimníčnou činnost. Při téměř sjezdu delegát ze Slezska tvrdil, že u nich kupují socialní listy i lidé, kteří se ani suchého chleba nenají. Pracující dají své poslední, aby bratrům bez práce potraviny získali. (Monatschrift für chr. Social Ref. 1892. II. 6.)

časopisy české, v nichž po jejich dobu vycházení by se neshledal útok na náboženství, a můžeme býti přesvědčeni, že ani jeden z listů (katol vyjmaje) cenu neobdrží. Jsou některé velmi opatrnými v útoky, ale stejnými v obraně křesťanské pravdy, totiž při nejmenším — lhostejnými.

Literatura zábavná činí jedinou takořka „vědeckou“ stravu naší „intelligence“ a pak chtějte od nich nějakou rozhodnost křesťanskou. Intelligentní osoba přečetla několik historických povídek, a zná dosti již „dějiny“, aby „objektivně“ soudila; z filosofie zná mnoho co přináší časopisy drobným tiskem ve „Směsi“ a jest o sobě přesvědčena, že co jí její rozum dá, že jest „pravda“, čili věří v „neomylnost svého rozumu“ a jest kritickým znalcem každé spasné otázky, nebo přijala článek v některém listě za článek své víry, bez dlouhých rozpaků. Ze přírodovědy by mohla naše intelligentní osoba dělati od hodiny doktorát, nebo přečetla Starého přírodopisné obrázky a spisy Kodymovy; neví, co by jí ještě mohlo scházeti v dokonalém pochopení věci. Dokonce přeletli-li některý český jedinec „trest ze spisů Darwinových“, pak má již politující úsměv pro ostatní, kdo ještě nepili z pramene onoho, aneb snad mají ještě cosi na sobě křesťanského.

Otevřete některou knihu českou a shledáte, že jest jich pramálo, které by aspoň v poznámce neměly nějaký útok proti křesťanství. Z našich spisovatelů mohou mnozí míti ve svých vědeckých pracích za vzor nevědeckého pověstného Haeckla, který aby své tvrzení aspoň drobet pravdě podobným učinil, dopustil i se falsifikování; a v posledním svém „vědeckém díle“ „Anthropogenie“ (1891 vyd.) ve své evoluční horečce, nemohl pominouti, aby nemluvil o Neposkrvněném Početí Blahoslavené Panny na str. 48 a 132, v čemž dokázal úplnou svou nevědomost, jako mnohý jiný doktor a professor, když počne mluvit o křesťanství, zejména katolické církvi, — a na str. 199 a 852 dokonce tento „vědec“ mluvě o Anthropogonii mluví o rouchu Páně v Trevíru, ovšem že po haecklovsku. Podobně se děje i u nás.

Zde jeden vydává výtečný spis Jesuity ze 17. století a při tom má samou výtečnou příležitost činiti výpady pytlácké; onde druhý líčí Jensteina v románě historickém, dle své fantasie, a čtenář věří, že Jenstein takovým byl (Mezi proudy). Šmilovský v jedné povídce vypráví klep o kříži s pohyblivou hlavou, a jeho čtenářstvo by na to přisáhalo, že jest vše slovo do slova pravda, jako posluchači Leona Taxila o mučedlici, kterou byl sám zhotovil a tvrdil, že na ní byl mučen Galilei. Není třeba, aby celý román nesl se tendencí protikatolickou; stačí, když v množství různých obrátů slovesných a myšlenkových spisovatel udělí jeden jediný šleh katolicismu, tím spíše se cíle nemine.

I v nejlepšího zboží prvních literatur nalézáme šlehy, co můžeme čekati od zboží prostředního a co od kramářského, které jest vypočteno jen na lehtání obyvatelstva?

Práce zábavné objevují se nejdříve v časopisech a teprve později vyjdou jich samostatné otisky. Srovnajme sílu listů zábavných a zábavně-poučných dle jich stanoviska, jaké zaujaly ku křesťanství vůbec. Dle seznamu insertní kanceláře mají jednotlivé zábavné listy následující odběratelstvo.

Blahověst	1000	odb (?)
Květy	3000	
Humor. L.	5800	
Lumír	neudal	málo rozšířen
Nové Mody	10.000	s přílohou.
Nový Paleček	2800	
Obrana víry	900	
Osvěta	2800	
Světlem	5000?	
Světozor	neudává,	utrpěl Zl. Prahou.
Šípy	6500	
Zábavné listy	8000?	
Zlatá Praha	10.800	
Ženské listy	—	
Studentské listy	—	(pro střední školy.)
Vlast	3800	
Růže Dominikánská	1600	(dle soukromého dohadu.)
Obzor (Brno)	2000?	

Zde lze lehce sečíti listy, ve kterých nenajdeme čtení závadného. *) I dobrý list mezi mnohými pěknými statěmi přinese perfidní článek aneb poznámku aspoň. Mezi listy obrázkovými, ohledně nepřátelství k církvi, primát drží Zl. Pr, která při vši své tendenčnosti neostýchá se zasílati velikonoční a vánoční číslo na všechny katolické fary, aby lovila abonenty. Dokazovati její nepřátelství netřeba, poněvadž z denních listů katolických bylo lehce poznati ducha, jakým se nese. Nad Zl. Prahu vyniká a vědomě neuráží (neb aspoň nezdá se, že by úmyslně urážel) Světozor, který i dle Času nad Zl. Pr. vyniká.

K tomuto nepoměrně velikém číslu, listů lhostejných aneb i nepřátelských, přičtemež ještě různé bibliotéky, jichž vychází jako hub po dešti a proti nim postavme několik katolických sbírek, jako Več. Zábavy — Záb. Bibliotéka, Hlasy tiskové — a nebudeme se diviti, že ovzduší české nemá ducha ani Václavova ani Karlova. Co nyní nasleduje jest vyňato z Maningova spisu „The four great evils of the Day“, (Str. 24 a u.) kdež mluví také o literatuře ovšem anglické, ale tak, že lze úsudek jeho přijati i o českých poměrech. „Celá literatura této země jest psaná od lidí, kteří vědomky aneb nevědomky pojali jakési nepřátelství k církvi. Dím, že někteří nevědomky jsou nepřátely, protože se zrodili v poměrech, v nichž ani nepoznali, že ustali za dědictví falešné zásady a falešné historie ohledně církve Boží. Aniž by věděli, stotožňují sebe s tím, co píší; tak že větší část naší literatury, kterou skoro všichni v rukou máme obsahuje ustavičné odpírání tomu, čemu my věříme. Noviny, které plní celou zemi, denně protivným duchem prosáknuty jsou, a jsou naplněny podrobnostmi, povídkami, korespondencemi — a odpusťte mi když řeknu — bajkami, stvůrami, výmysly a hloupostmi a vůbec vším,

*) Všechny listy katolické mají sotva tolik, co jeden rozšířenější liberální. Takové listy jsou stravou tak zvané intelligence; odkud by se v ní bralo křesťanské přesvědčení?

co jen drobet může hověti zvrhlé chuti této, aby vyhledávaly se škandály o ústavech církve, katolických kněžích a řeholnicích. Ob den takorůžka čteme útoky proti některým řeholnicím pařížským, které pro svou očividnou zfalšovanost, byly by hodny komise Jindřicha VIII. Kterak je možno, aby katolíci denně tyto věci četli, a jejich oči nebyly omámeny přeludem a srdce zůstalo necitelné a neposkvrnilo se jimi? Kterí chodí na slunci, musí býti opálení. Vy chodíte v této literatuře, v těchto denních pomluvách, vdychujete atmosféru lži přesycenou — kterak byste nebyli jí nasyceni? Neslyšíme často katolíky říkati: „Mám tomu věřiti?“ „Mohu vyvrátiti?“ „Neodpírali se tomu, musí něco na tom býti pravdy.“ Pomalounku přechází zápach duševní i v mysl katolíkovu: „myslím, že nelze to zapřít“ „kde není ohně není kouře“ a tak si lež dobývá místo dále.

Buď se očerňování nikdy neodpíralo, aneb odpor nebyl uveřejněn, aneb jestli uveřejněn, sotva přišel na oči. Utrhačí vykonali své dílo a skvrna: zůstane. Žijeme v zemi, kde jest katolíků málo, kde ti, kteří nejsou katolíky jsou většinou (U nás to platí o katolickém uvědomění); my jsme s nimi sloučení přátelstvím, příbuzenstvím, zaměstnáním, povinnostmi, společností. Jest nemožno, abychom s nimi nežili, nepůsobili a přátelství s nimi neměli. Láska nás váže s nimi mluvíti a slyšíme zajisté mnoho, co víry naší neutvrzuje... a dále na stránce 123. Jsem tím jist, že převládající duch mezi lidstvem jest tajné nepřátelství k životu, který jest nad jich život povýšen, a proto slyšíme tyto povídačky, bajky, útržky, výmysly o řeholnicích, a že máme knihy, jako *La Religieuse* a *Le Maudit* (obdobné spisy v české literatuře nebudu ani uvádět, aby se jim nedělala reklama zbytečně, jest jich dosti a jsou ukryty bohužel ve sklepích kláštera jednoho, aby v pravý čas v nových deskách kazily české obecenstvo); aneb smýšlenky o ex Benediktinkách v Neapoli a podobně; aneb historie o Marii Mouk (u nás Ubryková!), ač stokrát dokázáno, že jest to blbá smýšlenka. Nicméně tyto obludy se opět a opět tisknou, prodávají a kupují, poněvadž se v nich hoví zvrhlé chuti a nadávám, co nepohodlné. Tak praví Manning o anglické literatuře; protože božský křesťanský jest světovým, vidíme, že duch temnoty týchž prostředků užívá na všech stranách. Tento duch psaní protikatolického zahubí se i v listech vládních, ku př. jeden čas i v samém *Pr. Denníku*; občas vždy můžeme čísti starou lež v novém kabátě ku př. historie o *Bytešském klášteře*, který tam nebyl nikdy; list *generala Jesuitů* a pod. Lze odpomoci této tísní?

O důležitosti bibliothék, které musí býti posádkou v každém ohroženém místě a vlastně i v neohroženém, mluvíti nebudu. Ale o organizaci v tomto křížovém tažení proti Ancikristu chci zde projevit svůj náhled, který mně mnozí schválili, ale k jehož provedení vyšší mocnosti jest třeba.

Kdyby se zhotovila přibližná statistika časopisův a knih, které odebírají ryze katolické kruby — což pomocí katolických spolků a zejména duchovenstva lehce by se pořídilo — viděli bychom, že skoro každý kryptoliberal — aneb přímo nepřátelský list — v mnohé ryze katolické rodině ano i v duchovním domě nezasloužený nachází útulek. Zde bychom dosti přibídně mohli zvěděti, kolik odběratelů katolických aneb duchovních, některý list má, a kolik peněz katolických ku vydání jeho přispívá. Některý list, ku př. *Zl. Praha* a jiné

listy ještě více, má až na několik set odběratelů mezi katolickými kruhy. Žádnému listu není lhostejna ztráta 20—30 aneb dokonce 50—100 předplatitelů. S takovou ztrátou čítá každý list. Kdyby uvědomělé katolické kruhy, ba řekněme, kdyby jen štáb katolických kruhův a duchovenstvo, provedlo proti nepřátelským listům s o u s t a v n ý boycott mezi sebou a na daný pokyn — i jen třeba z polovice — ohlásilo své ultimatum administraci: tuším, že bychom zamezili mnohemu literárnímu pytláctví. Dáti redakci na rozhodnutí: chce-li pokračovati v liberálním směru či ne — by vedlo k očištění mnohého nešváru v našem písemnictví. Tento literární boycott jest nejen dovolen, ale jest povinností katolického bojovníka. Čtěmež knihu Makkabejských a úmluvy, které učinili: Touto cestou bychom se mohli dodělati aspoň zastavení urážek, byť ne nepřátelství.

Druhou neocenitelnou věcí pro katolický boj by bylo: spracovati seznam oněch věrných přívrženců myšlenky Svato-Václavské a získati tak seznam mužů, na něž by se mohly obrátiti různé katolické podniky a agitace. Kdyby třeba jen desátý díl teprve tu a tam se ujal, přece by se pomalu šířilo katolické uvědomění v lidu. Organizaci katolické církve závidí jí i mužové světské a někteří dokonce, jako Gibbon (americký kulturní historik „The Decline and Fall of the Roman Empire“) neprávem v ní vidí jediné tajemné kouzlo zmohutnění církve katolické.

Bylo by velmi smutným znamením, kdyby ve všech zemích Koruny Svato-Václavské nenašlo se tolik odběratelů mezi rolníky, pro list rolnický, aby mohl vycházeti a prospívati. Ale že není zorganizováno, kam se lze obrátiti s nadějí ve výsledek, stává se, že přichází list a jiné listy vždy buď na cestu neb na skálu, ale do úrodné půdy nepadne, protože se ani o ní neví. Křesej do troudu!

Tento seznam, katolíků uvědomělých, kteří mohou a chtějí něco podporovati, co by jich vkusu vyhovovalo, byl by jak jsem pravil neocenitelným. Co jest největším tajemstvím administrací listů? Jich seznamy předplatitelů. Čím by byl katolickým podnikům seznam uvědomělých katolíků?

Nesmíme se mýliti, že by se vydupala takto armáda tisícová přes noc ze země, ale kdyby toliko několik set se podařilo získati, stojí věc za uvážení a námahu. „Kdo jste věrni Hospodinu, pojďte s námi!“

Nelze také tvrditi, že v každém domě, v němž se odbírá některý ku př. krvák, proto se odbírá, že krvákem jest, ale proto že byl zaslán aneb doručen 1. sešit do rodiny, kde právě rádi něco čtou a nedostali nic jiného na oči než tento krvák s premií obrazu Pána Ježíše a Panny Marie. Již tato premie mluví pro můj náhled, že ne toliko zvrhlá chuť získává krváku a literatuře protikatolické odběratelů, ale nedostatek čilosti při podnicích katolických, které se skoro výhradně vždy na tutéž adresu obrací a nikdy ne k lidu, aspoň ne nikdy ke troudu, který jest schopen rozohnění pro nejvyšší statky lidu.

Přemýšlení a rozmlouvání o taktice katolického boje jest tak důležitou, že se nikdo nepozastaví, že věnováno mu více řádek. Jest to nejdůležitější otázkou katolického života. Na ní závisí výsledek pro naše české poměry. Mnohdy v šachu několik málo figur dobře po-

stavených ůdělá nepřítele silného, špatně rozestaveného, „mat“, aneb aspoň se ctí se dovede přesile bránit, že si konečně drží rovnováhu, což vždy jen na taktice záleží. Předem není ani bílý ani černý mat, nýbrž sobě rovni. Bílý pak začíná a dává černému mat, lépe-li hraje! Proto, že věc tak důležitou jest, činím jí předmětem rozmluvy s uvědomělými katolíky. Kdysi rozmlouval jsem o témže předmětu, a dovolím si hlavní rysy — a výtky v oné rozmluvě učiněné — zde sdělit, byť bych se vším ve všem nesouhlasil, co můj společník vykládal. Jeho vývody dají se shrnouti v následující věty. Kdo nemůže dokonati jedea stavený dům, nezačiná druhého. Proč nové listy v témž oboru zakládati, když staré nelze přivesti pro slabé účastenství k rozkvětu. Proč ku př. abychom zůstali při vašem stavu, pro jeden obor duchovní v tak malém národě — tolik časopisů se dělí o silu duchovenstva a hynou — a nemohou pak vyhověti přísnějším požadavkům, a nemohou sebe udržeti na výši časové? Počítejte, pravil společník, listy toliko duchovenstvu věnované kolik vyžadují literární daně od toho, kdo by je chtěl všechny odebírat. Nejstarší list „Časopis duchovenstva“ nalezl mnoho pobočníků, ale málo lepších. Blahověst, Pastýř duch, Posvátná kazatelna vyžadují náklad jednotlivce kolem 16 zl., ale dohromady nepřinesou tolik, kolik by mohl přinést centrální list v ceně roční 8—10 zl. poněvadž by se ušetřilo při nákladu, poštovním, administraci atd. Mimo tyto listy jsou ještě jiné, které nejsou sice jen duchovenstvu věnované, ale toliko od duchovenstva vskutku udržované, ku př. Cyrill, Method, listy to dobré, ale není sil, aby je udržovaly. Pak to vypadá v listech vašich, jako v rozsáhlém starém zámku, jehož „sarta tecta“ stojí velké peníze do roku, aby se nezbořil, ale na vnitřní úpravu a výzdobu nelze věnovati ničeho.

Takto bychom mohli počítati dále i v politickém oboru a při tom množství listů není katolického dobře redigovaného týdeníku pro rolnictvo. „Mír“ jím — dle mého soudu není. Zde trval náš hovor poněkud déle, a byl živějším, však stranicovým a proto jej opomím. Dominantou jeho tvrzení bylo: jen ve svornosti síla. Týž přiznával, že „Vlasti“ učiněn krok ku předu veliký, a za vzor uznával „kroužek historický“, dle něhož by mělo býti pokračováno ve všech odborech, ale vždy pod vůdcovstvím tak výborným jako jest Svobodovo.

Vychovatel a Dělnické Noviny jsou důkazem, že dělení práce literární jest soustřediti síly a ne rozbiti. Listy jsou aktivní a mají největší rozšíření mezi listy podobnými. Vychovatel zajisté svými 2300 odběrateli předstihl všechny listy paedagogické a Děln. Nov. mají přes 3500 odběratelů, tedy skoro více, než 4 listy sociální demokracie dohromady. Účelem naší doby jest soustřediti síly na to místo, kde zuří boj, třeba by tím soustředěním sil spadla položivá ratolístka z literárního stromu katolického.

Toť tenor řeči mého společníka, v životě kat. váženého. Nevystihl-li jsem ve všem jeho smysl, nechť mluví zase, má péro i léta.

Práce naše jest těžká, však:

Jen v bouři poznáš námořníka moudrost,
 jen v boji zas věhlas vojvody
 a v obtížích jen každého se soudnost
 a cena pravá skutkem dovodí.

Podívejme se ještě na anglickou „společnost pravdy“, jak ona bojuje!

„The Catholic Truth Society.“

Projdeme-li křesťanské národy, shledáváme, že v boji duševním na prvním místě nestojí více Francouz, nýbrž Angličan. Angličtina ozývá se nejen v Americe, ale i v pátém dílu světa; ona jest řečí námořní, jakou bývala druhdy španělština; Angličané strhli na se první roli světovou. Není zde na místě psáti o povaze Angličanů, ale tolik zde říci postačí, že jsou praktickými. Oni dovedou nashromážděných vědomostí tak použiti, aby nesly užitek. Amerika se svou chatrnou „paedagogikou“ oproti naší pokročilé paedagogice, nechala nás ve skutečných výsledcích daleko za sebou. Amerika a Anglie nemá nucené návštěvy školní vůbec, návštěva netrvá ani 8 let ani 6 let, nýbrž v mnohých státech toliko několik neděl a to ještě „dle počasí“, a přece může ukázati největší výzkumy, jichž kolébkou byla. Život socialní jest v Anglii vyvinutějším než v Evropě, v Americe pokročilejším než v Anglii a v poslední době není Australie nejposledním dílem světovým v životě socialním, nýbrž nejprvnějším. V Australii jest poměr mezi prací a kapitálem daleko příznivějším než v samé Americe, v Americe lepším než v Anglii, ale vždy stojí země anglické — v době novější — v první řadě duševního boje a ukazují, kudy se bude evropská společnost bráti ve svém společenském rozvoji. Tolik se mi zdálo předeslati, než přikročím ku vlastnímu předmětu kapitoly, kterýž jest katolický způsob duševního boje na půdě anglické. Nelze chtíti v kapitole srovnati dějiny katolického hnutí na půdě anglické, nýbrž jen pouhou kratičkou črtu, která má dáti světlo a odvalu ku katolickému boji na půdě naší.

Současně, kde kraje naše stydnou v životě křesťansko-katolickém, země anglosaské vykazují dobu nového jara a květu. Tentýž strom, který u nás usychá, v zemích anglických po dlouhých letech vyhání nové silné ratolesti. Jest tím vinnen strom či způsob, kterým ho vzděláváme?

Čteme-li zprávy o rozvoji katolického života, vždy skoro se týkají zemí anglických.

Zprávy z bojiště zaujímají vždy mysl účastníci se nějak boje, a proto nebude ve zlém vyloženo, jestli tuto položím výtah z práce Mr. J. M. Lucey-e, uveřejněné ve „The New York Freeman's Journal“, pojednávající o pokroku katolicismu v Americe.

V posledním roce 1891. učinila katolická věc, percentuálně čítáno, největší pokrok ze všech let minulých. Katolicismus se rozšířil a zakořenil opět více. Nové konverse, a sice konverse jiného kalibru než jakými se může vykázáti některá odpadlá církvíčka, pomáhaly šířiti známost o katolické církvi v kruzích takových, v nichž katolík byl považován při nejmenším za „pravzláštní bytost“. Co nej-

lepšího společnost v sobě má a nezkaženého, to tihne aneb sympatizuje s naší církví v Americe. O odpadlicích naší církve lze užití slov Napoleona I., kterýž o své státní napoleonské církvi a jejich údech řekl; „papež vyčistí svou zahradu a nám sem hodí plevel.“ Tak i přítomnost dosvědčuje, že myslé, v nichž uchováno živé křesťanství, v církvi katolické vidí ochranný člun, a mnozí v něm hledají útočiště. Věc katolická není nijak prohnílá, ale boj kolem ní jest na mnoze prohnílý. Proto, kde živá obrana, tam jisté vítězství. To jest také pobídkou nám!

V posledním roce v Severní Americe přistoupilo mnoho duchovních anglikánských sekt ku katolické církvi která největší činnost rozvinula v státech jižních a západních. Nebudu zde opisovati: „schematismus cleri“, ale povím, že dle zmíněného spisovatele mají katolíci ve Spojených Státech (počtem přes 10 milionů bílých) 4000 škol přípravných aneb farních, v nichž se vyučovalo 850.000 dítek oběho pohlaví, že mají mimo to školy pokračovací a 2 katolické university Washington a Minesota (St. Paul). Mezi rudochy a černochoy jest misionářská činnost nejživější. Sto tisíc rudochů ve Spojených Státech má dle S. M. Luceye — 125 kostelů, v nichž se Bohoslužba koná; 100 kněží věnuje se jen Indiánským missiím; 75 škol pečuje o výchovu jejich dítek a 25 útulen o jich sirotky. O černochoy pečuje 150 bílých kněží a 2 „černí“. Kolej Baltimorská vychovává nový kněžský dorost, řeholnice negerské a rudošské pomáhají při práci apoštolské. Tolik z tohoto oboru činnosti katolické.

Toliko Spojené Státy vykazovaly úplně 700 charitativních ústavů ryze katolických, které jsou těsně spojeny s každou farností. Farnosti zřizují se dle národnosti, dokud vůbec jest možno, a duchovní správu vedou muži jazyka osadníků znali. Velice rozvětveny jsou konference sv. Vincence. Mimo ryze církevní ústavy jest mnoho ústavů dobročinných, při nichž církvi dán slušný vliv. Vůbec život katolíků amerických není živořením. V Anglii při tak těžkých okolnostech, církev dobyla takého vlivu na lid, že na schůzích a konferencích dělnictva lze slyšati přání, aby ve smírčích soudech zasedali duchovní katolíci. Odkud to? Příčin jest mnoho; pojednávám však jen o tisku a jeho vlivu ve veřejné smýšlení, musím zůstatí tolíko při tisku.

Literatura traktátová jest v Anglii domovem. Traktátová literatura rozšířila předsudky proti katolíkům. proto katolíci také podobným způsobem se brání. Katolická literatura lidová v Anglii jest po největší části uložena v malinkých knížečkách, které v kapse u vesty pohodlně můžete schovati. Tento voj katolických bojovníků řídí spolek: „The Catholic Truth Society“, který se mi zdál nejsympatičtějším způsobem boje, pročez zde o jmenované jednotě něco dle zaslanych mi zpráv položím.

Co jest „Katolická společnost pravdy?“ K té otázce odpovídá James Britten, její sekretář sám. Katolická společnost pravdy byla založena Dr. Herbertem Vaughanem, (než byl biskupem Salfordským) aby rozdávala dobré laciné knihy mezi katolíky i protestanty. Právě co tyto řádky píšu, přináší „Tablet“, jeho orgán, podobiznu Vaughanovu, jakožto právě jmenovaného nástupce slovutného Jindř. Edv. Manninga. Před 20 lety byl ředitelem misionářského učeliště, kdež horlil všemožně rozšířiti pravdu, jak mezi protestanty, tak mezi katolíky. Dokud byl Vaughan jen knězem, mohl se o ni dobře starati,

když však byl povýšen na biskupa Salfordského, „Truth-Society“ pohnáhu klesala, až skoro zašla. Vidíme z toho zcela jasně, že ne důstojenství, ale činnost musí udržovati spolek každý, má-li zkvétati. Jako biskup samozřejmě nemohl věnovati tolik času Jednotě, zejména, když s papežským povolením mohl zůstat ve dalším spojení s ústavem misijnářským. Sekretář praví ve své zprávě, že se zdá, že společnost pravdy ještě tehdy nebyla na čase, ale my si zde v Čechách můžeme o Anglii spíše pravdu říci, totiž, že povýšením Vanghanovým jeho činnost v společnosti přestala a nebyla nahrazena. Před 6 lety opět Společnost ožila a se vzpružila z malých sice počátků, ale dostoupila již teď rozměrů takových, že ji lze čítati mezi největší a nejživější díla katolická v Anglii.

Jest schválena také od církve? Ano a sice od samého Sv. Otce, který dal odpustky všem, „kteří píší, tisknou, rozšiřují aneb jiným způsobem pomáhají rozkvětu katol. společnosti pravdy.“ Všichni biskupové angličtí se svou hlavou zvěčným Manningem, učinili povolání, kterým vrle doporučovali „Truth Society“, podpoře a dobré vůli věřících.“ Kardinal Newman ji podporoval a biskup Salfordský Vaughan jest praesidentem. (Týž byl miláčkem Manningovým a jeho světcem). K Anglii připojilo se katolické Irsko, protože v jednotě vidí sílu a spásu katolické věci, a ústoma arcibiskupa Dublinského společnost byla doporučena. Za Irskem následovalo Skotsko, kdež jménem katolické společnosti agitoval biskup Glasgowský, Činnost společnosti pravdy jest ovšem věnována věcem anglickým, ale jsouc spolkem katolickým, má širší pole působnosti. Ona svou činnost rozšiřuje na všechny končiny, kde se mluví anglicky; má filialky v Sudii v Calcutě a Bombaji a Madrasu; v Australii, v Melbourne, Sydney a Adelaide; v různých končinách Kanady a Spojených Států; ve brétské Guinei a západní Indii, v jižní Africe a odlehklých místech New-Zealandu — všude v těchto místech nabyla „Společnost pravdy“ laskavého přijetí a všude biskupové jeví zvláštní zájem při jejich podnikcích. Tak aspoň praví sekretář Britten.

Spisy „společnosti pravdy“ jsou spisy lidové, ne učené traktáty. Nebo jen spisy lidové, mají účinek v lid, spisy učené jen v učence, jichž jest velmi málo. Drobná literatura musí vpraviti myšlenky velikánů v lid po malých soustech. Druhy spisů „Truth Society“ jsou nejrozmanitější. Katalog knih nákladem jejím vydaných čítá 32 stran, Jsou laciné a dražší — po penny po 2 penny, po 1/2 šilingu a po šilinku. Některé jsou povídky tendenční, jiné básničky, jiné životy svatých aneb osob takých, které v dějinách Církve B. vynikající místo zaujímaly. Pro anglické potřeby zvláště jest postaráno otisky části Písma sv.; tak Manning zejména rozdával Evang. sv. Jana; nyní jeho nástupce Herb. Vaughan vydal Evang. sv. Matouše. O duševní potřeby starají se malé knížičky asketické pro jednotlivé doby církevního roku, ve kterémž oboru zvláště pracuje P. Clarke S. J. Hojný jest výběr kontroverzních spisů, které speciálně pro anglické poměry jsou vypočteny. Týž spolek pravdy vydal modlitební knížku*) za

*) Modlitební knížky nákladem Společnosti vydané, obsahují na 67 stránkách hustého tisku; modlitby i poučení nejpotřebnější. Před každou pobožností jest poučení o ní, podáno hustým tiskem. Ke mši sv., ke každému dílu jest dáno populární poučení.

penny, kteráž byla v 200.000 exemplářích rozšířena, pro malé ditky jest modlitební kniha za 1/2 penny, knížečka různěcová s obrázky a jiné. Zvláštní druh publikací Truth Society jsou tak zvané „Leaflets“, listy, s nějakým časovým poučením, kteréž se po 100 kusech za 1 šiling“ prodávají (ku př.: List k dělnictvu anglickému, Dvanáct důkazů, že církev anglická byla před reformací katolickou, Ochrana kat. mládeže a podobně; takových listů vydáno na 70, které velmi rozšířeny byly). Některé z nich jsou objemnější, jiné jsou takovy, že mohou v list vloženy býti. Seznam úplný jich zajisté nebude nikdo požadovati. Však nejen malé spisky se vydávají, nýbrž i větší, které se po šilingu prodávají (vázané). Takových svazků vydáno již na 60 a jsou nejrozmanitějšího obsahu.

Spisovateli jejich jsou nejpřednější muži z katolického bojiště. Mezi přispívateli jsou dva kardinálové (Manning, Newman), četní mezi z Tovaryšstva Ježíšova, jako Bernard Vaughan, Morris, Clarke, Gerard, Goldie, Jes. Rickaby; z jiných řeholí, jako dominikánské: Wilberforce, Jarlarth, Prendergast; Františkánské: P. Snow, P. Mackey, z benediktinské: Arthur Ryst a jiní. Z laiků mnozí jsou spolupracovníky, jako: Healy Thompson, David Lewis. Alnatt, O'Hagan a jiní. Dámy nestojí mimo boj, ale účastní se netoliko rozšiřování a přispíváním ale i spisováním, tak zejména dobře známá Lady Herbertová, Lady Clare Fieldingová, Miss Rosa Mulholland, Miss Dobrée a jiní píšíci anonymně, poněvadž uznávají to výhodnějším!

Poučení o této Společnosti pravdy se zasílá každému na požádání zdarma. V poučení zároveň obsaženy způsoby, jak lze každému Společnost podporovati. Uznávám za vhodné obsírněji o agitaci „Truth-Society pojednati, protože v tomto ohledu velmi mnoho se může poučiti. Za 10 šilingů ročně stává se členem Společnosti a dostává všechny publikace laciněji. Členové zavazují se doporučovati tiskopisy ony a požadovati je ve veřejných místnostech a knihkupectvích. Mnohá knihkupectví totiž nemají ony tiskopisy na skladě — poněvadž lidské předsudky jsou právě tak v Anglii jako u nás — a proto mají knihkupectví touto cestou býti přinucena míti na skladě publikace „Společnosti pravdy.“ Mnohý z návštěvníků vezme brožurku do ruky a snad z pouhé zvědavosti penny obětuje — což mu nikdy není na škodu. O dalším způsobu agitace povím doleji.

Tu ovšem mnohemu napadne, že toto brožurkování jest zbytečným a že není užitek jeho takovým, jaký si od něho mnohý slibuje, že jest to peníz vyhozený a podobně. Takovým omluvám a vytáčkám odpovídá Herbert Vaughan, nyní arcibiskup Westminsterský: „Jsme v době apoštolátu tiskového. Tisk může vniknouti, kam žádný katolík nepřijde. Toto dílo může býti konáno právě tak pro Boha, jako pro ďábla. Jest nástrojem v našich rukou.“

„Všichni mají se účastniti tohoto apoštolátu. Neboť deset jich může psáti, deset tisíc může předpláceti, a sto tisíc může rozsívati semeno. K tomuto účelu pod ochranou biskupů, hojně obmyšlena duchovními výhodami od apoštolské Stolice, byla utvořena „katolická Společnost pravdy“ od několika kněží a laiků. Zajisté jest to dobrý skutek, však dobrý skutek musí býti znásoben v každém městě a v každé missii po celém britském království. Tento spolek poučuje, vzdělává a baví; vychovává a evangelizuje jak mezi katolíky tak mezi nekatolíky. On může míti obrovskou sílu ve službě Boží, jen budou-li

naši muži a ženy míti vůli a srdce státi se apoštoly.“ — „Neříkejte, že rozšiřovati knihy, brožurky, traktáty a letáky ve velkém, jest marným a zbytečným; není marným, máte-li jen jiskru víry v podobenství evangelické o rozsévání. Bůh sám rozívá hojnou rukou na všechny lidi ve světě milost svou a jaký jest průběh Jeho setby? Lze větší prospěch čekati ze setby služebníkovy, než ze setby Páně? Necht' jest výsledek jakýkoliv, odměna jest věčná.“

Tak vyvrací námitky zakladatel „Cath. Truth. Society“, Herbert Vaughan. Tuším, že přidávati něco k tomuto vyvracení bylo by seslabovati dojem slov jeho.

Předmětem „Kat. Společnosti Pravdy“ jest tedy:

1. Rozšiřovati mezi katolíky malé laciné knížky náboženské.
2. Pomáhati nevzdělaným ku lepšímu poznání náboženských pravd.
3. Síríti mezi protestanty poučení o katolické pravdě. (Proto také se každá lež hned za tepla na svou míru přivede.)
4. Povznéstí oběh dobrých, zejména populárních katolických knih.

Jest tedy Společnost pravdy jakýsi „štáb“ katolický v duševním bojišti. Jsou zde vyrabitelé zbraní duševních, vojevůdcové a mužstvo, beroucí se s nadšením do boje, což poznáme z dalšího poučení o způsobu, kterak se katolická společnost pravdy v Anglii podporuje.

Necht' věc tato přesně patří ku článku či nic, prospěšna nám může býti vždy, zejména, když vyjde nákladem „Vlasti“, kteráž jest nejrozsířenějším katolickým listem naším vůbec, a jedním z velice rozšířených listů českých, — má více abonentův a čtenářů než „Osvěta“ i „Květy“ dohromady.

Proto zde dovolím si vložití vypsání způsobu, jakým sekretariat „Katolické Společnosti Pravdy“ namnoze již agituje a celou agitaci zorganizovati po celém království zamýšlí.

Dle přiznání samého sekretariatu neschází katolické Společnosti pravdy ani tak na penězích, ani na výběru literárních prací, jako na vnikání do nejšířších mass lidu. Dí sekretář, že přijme sice každou peněžitou podporu, ale to že není nejhlavnějším, čeho se „Truth Societé“ nedostává. Touží spíše působnost svou rozšířiti na větší prostor a k tomu potřebuje více sil, které by propagovaly publikace Společnosti. Stále přijímá Společnost brožury a letáky, z nichž mnoho musí odmítnouti a odložit, ne snad pro nevhodnost, ale pro celkově menší odbyť. Sekretariat dotvrzuje, že má zásoby veliké publikací různých, ale všechny zásoby knih i peněz neužitečny jsou, nepodaří-li se jim vyhledati čtenářstvo. Proto na rozšiřování knih tolik záleží. Čeho se nedostává, jest v h o d n á m e t h o d a, kterou by se knížka na pravé místo připravila.

Knih vyvracující protestanty, aby se dostala mezi ně, a jednající o socialní otázce mezi kruhy interessované. Proto doporučují se jednotlivé způsoby šíření, jak dle skutečnosti na mnoze se osvědčily.

1. Shledáno, že lid většinou rád si koupí spisky „Catholic Truth Society“, má-li příležitost je viděti a koupiti. Proto jest věcí důležitou, aby výtisky publikací dostaly se do všech venkovských knihkupectví, kde se listy nějaké prodávají. Dle sekretáře Společnosti musí býti právě tak snadno koupiti si publikace katol. časové, jako jest lehké si koupiti katolickou modlitební knihu. Proto musí býti publikace katolické na prodej v každém katolickém skladišti.

Členové „Společnosti pravdy“ na venkově nechť radou přispívají, které z publikací se hodí do města a jeho okolí. Na venkově dosud málo pronikla Společnost, protože 6 let teprve jest tomu, co obživla. Aby známost tiskopisů „Truth Society“ pronikla, radí se, aby venkovští členové činili objednávky prostřednictvím knihkupectví venkovských. Tak dostanou se do obchodu když ne pro Boha, tedy pro zisk. Samozřejmě, že tisk liberální a nevěrecký umlčuje publikace katolické jak může. Tak i z malé své zkušenosti mohu dotvrditi, že komisionář lipský odpověděl, že některé z objednaných mnou brožur jsou rozebrány, ač tvrzení to nespočívá na pravdě, nýbrž na malé rozšířenosti na akatolickém trhu literárním. Mnoho zajisté záleží na tom, aby katolická kniha ležela ne-li ve výkladní skříni, aspoň uvnitř na stole.

2. S velikým výsledkem — praví sekretář — prodávaly se knihy při dveřích kostelních. Tato praktika některým z katolíkův anglických i ze kněžstva nechce se líbiti a činí se proti ní různé námitky. Poněvadž však i katolický lid anglický nerad k vůli katolické knize nějakou zacházku činí, třeba s vlastností touto počítati a dáti mu katolické spisky na cestu. V mnohých místech se tak stalo a přístup ku katolickým knihám se usnadnil. Jest radno, aby pro jednotlivé doby byly vhodné publikace v zásobě — pro měsíc sv. Patricia (březen), život sv. Patricia, — v červnu spisky P. Clarke-a a podobně. Aby nebylo nebezpečství, že se dá pohoršení, jest radno, aby na místo knihprodavače prodej katolických a zejména devotionalních knih obstarával muž, známý svou horlivostí pro katolickou věc, který nehledá zisku ale dobrou věc. Takovýmto způsobem počato v Leedsu a Brightonu s „povzbuzujícími výsledky“.

Jiný plán, jemuž nelze činiti žádných výčitek, jest: míti barevný rám na blízku kostelních dveří, za nímž by byly všechny publikace vystaveny, s poznámkou, kde jmenované knihy lze koupiti. Knihy vystavené by se stále měnily!

3. Jiný způsob katolické kolportáže „Truth Society“ jsou vyvolavači, t. j. spolehliví hoši, kteří jdou dům od domu a nabízejí katolické knihy na prodej. Mnozí z hodných katolických hochů tímto způsobem našli i podporu; když našel i stálé a trvalé zaopatření, pak byl nahrazení jinými, kteří neměli ničeho lepšího po ruce. Než, sám sekretář praví, že není lehkou věcí naléztí úplné schopnou osobu k podobnému prodeji. (Podobného cosi jest ve Wörishofenu, farnosti proslulého Kneippa, kde také několik lidí katolické knihy obnáší, a dosti dobrý obchod mají.)

4. Šíření katolických knih darem nemá žádných obtíží. Kněží a členové konferencí sv. Vincence a kteří nemocné a chudé navštěvují, mají velmi mnoho příležitostí. Takto se mohou dostatí časové knížky na nejpříslušnější místo.

U dveří anglických katolických chrámů namnoze stojí vzdělaný katolík zásoben letáky katolickými, které poučují o katolických obřadech a článcích. Kdo z cizích církví do chrámu katolického jde, obdrží podobný leták buď „o mši sv.“, aneb „o požehnání“ aneb jiné tiskopisy. (My katolíci čeští namnoze také bychom potřebovali poučení o katolických pravdách, a mnohý by řekl: Ignorans hoc feci.)

5. Kde v městě nějaký místní odbor jest — radí sekretariat — ob čas shromáždití členy a oznámiti jim nejnovější publikace.

Páni a paní katolické mohou publikace míti vyloženy ve svých čekárnách a společenských pokojích, kde návštěvníkům přijdou do rukou.

Horliví členové „Truth Society“ nechávají po jednom exempláru malé brožurky aneb letáky v železničních vozech, omnibusech, čekárnách, jídelnách. V okolích, kde jest obyčejem rozdávání brožurek — (které v Anglicku jest v pravém květu), radí se katolíkům, aby měli nějaké tiskopisy pohotové a mohli záměnou za podanou jim brožurku katolickou se odvděčiti.

(Dovoleno-li zde také něco pro naše poměry připojiti, zamlouval by se pisateli daleko více obyčej na místě zpovědních cedulek, věnovati nějaký katolický náboženský leták. Zpovědní cedulky přicházejí na zmar a jsou na mnoze opatřeny velmi těžkopádným textem ze Star. Zák. Kdyby podobné letáky n á b o ŷ e n s k é vydaly se některým podnikem katolickým, toliko za tím účelem, aby se katolická věc apoštolovala, pak by ani cena jednoho letáku nemohla býti velmi drahou a snad by 4—6 letáků bylo za 1 kr. Mohou-li nepřátelé tak agitovati — proč ne učeníci Páné? Nemusil by se také leták dáti všem a ka ŷ d ý stejný, ale „callida frigidis“ a, frigida callidis“. Ku větší ještě láci a seznámení. mohl by leták vyjít v některém časopise, aby tak čtenář mohl si vybrati již zboží známé. Otisky by nebyly nijak drahé. Kdyby se v letáčích katolických propagovaly řízná vyvrácení různých námitek — musil by duch katolický velice získati. V Anglii vyšlo do minulého roku na 70 letáků katol. a stále jich přibývá. Ku katolíkům anglickým vzhlížíme okem svatou závistí zářícím; nápodobujme, čeho nápodobiti lze!)

6. Před několika lety, když se ve Společnosti pravdy rokovalo o šíření katolických tiskopisů, sdělil Msgr. Goddard ze Chislehurstu zvláštní zkoušku, která se dobře osvědčila. Oznámil v neděli dopoledne, že bude odpoledne předčítati kousek z jistého spisku Společností katolickou vydaného a že jej poněkud vyloží. Při opuštění kostela, že každý účastník obdrží po výtisku; kdo z katolíků bude chtiti, že může něčím přispěti ku hrazení výloh. Ku východu postavil muže, který spisky rozdával a na tácek dobrovolné dárky přijímal. Mgr. Goddard ujišťoval, že takto získal ve prospěch „Catholic Truth Society“ více než bylo rozdáno a tak Společnost měla větší užitek, než kdyby jen prodávala. Pozornost a obětavost se takto vzpružila.

Podobným způsobem šíří v Anglii knížечky pomocí dospělých hochů ve školách nedělních, které jsou v Anglii velmi rozšířeny. Jak hoši tak rodiče byli letáky katolickými potěšeni.

7. Mimo rozdávání knížek, získává Společnost také více půdy, čím více se s lidem seznamuje. Proto kněžstvo anglické doporučuje jednotlivé knížечky s kazatelnou a v rozmluvách soukromých. Má také ve svých farních knihovnách a katolických publikace katolické a sice v rozličných permutacích. Jsouť jednotlivé svazky, v nichž jest všeho druhu nějaká publicace, tak že činí dojem čítanky. Jest v něm pojednání o politickém neb náboženském předměť, katolická povídka jedna neb více, životopis nějakého zbožného muže neb světce, obranné pojednání, básně a nějaký leták. To vše jest svázáno ve svazek, který se za šiling (60 kr.) prodává.

Poněvadž však někteří lidé mají pro některý druh publikací větší zájem než pro jiný a rádi by měli publikace jednoho druhu

všecky, kdežto jiných si tak nežadají, postaráno o vyhovění tomuto přání, že se roztřídili publikace do svazků šilingových podle svého druhu. Tak ku př. sestaveny tiskopisy kontroveršní o církvi starého Anglicka ve 3 svazky šilingové. aby přátelé tohoto druhu publikací měli je všechny pohromadě. Spisky jsou pak sestaveny tak, že věc celou po částkách brožurových podávají. „Katolické životopisy“ sestaveny v 7 svazků, v nichž jsou životy starých i novějších mužův a žen katolických.

Ó zábavu a básnickou chuť postaráno svazky zábavnými.

Zvláštní svazky věnovány životopisům mučovníkův anglických a Jesuitů. Vědecká pojednání a přírodovědné články seskupeny v jiné svazky. Mládeži věnované spisky soustředěny opět zvlášť jakož i spisky náboženské.

Na tomto soustředění dle oborů není dosti. Poněvadž uznává se v Anglii za nezbytnou podmínku velkého rozšíření, dokud možno, malá cena — sestaveny svazečky dle drobné takořka m'nce anglické.

Jsou tedy spisky sestaveny za 1 penny (5 kr.) výběr různý; za 2—3 penny a za $\frac{1}{2}$ šilingu a hleděno opět vyhověti převládající chuti jednotlivce co do zábavy, básní, poučení, životopisů, obrany atd.

Konečně sestaveny letáky po 100 exemplářích — a opět — všechny letáky v jednotlivé svazky. Hledí se literatura katolická přispůsobiti chuti čtenářstva a nečeká, aby se čtenářstvo přispůsobilo jí. Obrázky sv. mají na druhé straně krátký životopis a poučení.

Na podobné transmutace naše skostnatělé konservativní oko rakouské není zvyklo. Sestavovati knížečky dle nejrůznějších obsahův a objemů — za nejrůznější ceny, by se u nás považovalo zbytečností. Katolík anglický však neváhal seřaditi publikace i dle země, obsahu, věku a stavu. Tak jest sbírka: Irsko a jeho světci, Svátí a hříšníci, misionáři noví a jich díla, církev a bible atd.

U Mahomeda mají Turci za velký zázrak, že šel k hoře, když nešla ona k němu. I od Turků se přiučiti můžeme.

8. Ještě jiný způsob ku šíření katolických tiskopisů radí sekretář Společnosti, a sice dávatí je odměnou v nedělních a denních školách, aby takto se staly četbou i v rodinách.

9. Hlavně katolíci angličtí jsou dbalí, aby jich tiskopisy často přišly obecenstvu na oči. Proto rozličným způsobem tak činí. Buď postaví barevné prkno kolmé u vchodu do kostela a na něm jsou sestaveny dle odborův a cen různá dílka a připevněna příčnou páskou. Tak ku př. v první řadě jsou knížky za 1. penny v druhé za 2 atd.; v příčném směru jsou knížky dle odboru: životopisy, polemiky, devotio-nalie atd. Pestrota obálek budí pozornost oka. Ano kolportáž jde tak daleko, že u prkna j-st připevněna skříňka, do níž může vložití kupující označený obnos. Sekretář doznává, že takto jsou knihy vystaveny sice ztrátě. ale že bylo v mnohých shledáno, že summa peněz odebraným knížkám docela se rovnala.

Jiný způsob vystavovati publikace na prodej, děje se pomocí stolku, na němž seřaděny knížky — drobní apoštolé katolictví. V stolku jest kasa se štěrbinou. Podobné zařízení bylo v Devonschire na 3 místech u dvéří kostelních. Pořadatelé přehlíží knížky každý týden a účtují. Shledáno, že obrázků bylo vzato více než bylo dáno za ně peněz, za to však v ostatních skřínkách nalezeno více peněz, než kolik ubýlo.

Na jiných místech mají skříně výkladní, kdež buď někdo prodává, aneb také jen krabice na peníze jest připevněna.

Jest zajisté podivuhodným, jakou důvěru mají katolíci v navštěvovatele kostela, že jim svěřují bez dohledu knihy, které by mohli velmi lehce odciziti. Však lidé, kterým jest cizí majetek trnem v očích, jen výjimkou zavadí o kostel a po knížce katolické nemají živé hříšné žádosti, mimo to však odcizení podobné knížečky není velkou škodou, nebo ji vzal, kdo ji chtěl čísti, snad právě čtení její bude míti na něho dobrý vliv.

Jestli v Anglii lze takovou důvěru míti v poctivost navštěvovatelů, můžeme podobnou poctivost očekávati i jinde. Dle morální statistiky, jest Anglie a Čechy na stejné výši majetkové bezpečnosti, jak dokazuje Hausner ve „Vergleichende Statistik von Europa.“ My Čechové nemáme ohledně majetku ve statistice krásné jméno, ale před Anglií nestojíme. Případloť v Anglii stejný počet přestupků proti majetku jako ve Pruském Slezsku a o 1% více než v Čechách. Důvěra také vychovává!

10. Mnohdy takořka nepatrné okolnosti lákají obecnstvo ku koupi knížek a proto i podobných nepatrností dlužno dbáti. Ku př. „Catholic Truth Society“ vydala malý spisek nadepsaný: „A letter to the Working Men of England“ (List dělnictvu anglickému), v němž vypravován populárně odpad anglikánské církve od katolické a původ protestantismu vůbec. Jeden kněz z okolí Manchesteru dal si otisknouti 5000 exemplářů této brožurky s jedinkou změnou, že totiž na místě „anglickému“ dal vytisknouti jméno místa, kdež působil. Nepatrná změna zajisté, a přece působila velikou pozornost a čtení brožurky způsobilo v tom okolí 26 obrázců.

Zdarma se rozdávají knížečky v době missií a kde protikatolická agitace bouří. Společnost posílá zdarma publikace vystěhovalcům a vojenským lodím jakož i nemocnicím. Zvláštní fond jest zřízen, z něhož se hradí tiskopisy pro ony kraje, kde jest obezřetnosti potřeba. —

Sekretář Společnosti radí, učiniti předmětem hovoru „Společnost katolickou“ a její publikace, které mohou v čekárnách úřadu farního býti vždy vyloženy. K vůli obstarání budoucích propagatorů Společnosti stará se spolek o rozšíření mezi studentstvem, seminaristy (které jsou řízeny většinou řeholnicí) a jinými členy spolků. Na konci misií doporučí se knížky s kazatelny.

Některé místní odbory dodávají všechny publikace do dílen a nemocnic místních. V nemocnicích se celkem nejvíce čte, proto kniha katolická najde také čtenáře; nemocný aneb rekonvalescent jest snad přístupnějším vážné lektýře než zdravý světaček. (Také naše dráhy směrem ku Vídni mají ve vozech upozornění, aby obecnstvo přečtené žurnály vložilo na nádraží do skříní, z nichž se pak do nemocnic dopravují. Dle rozšíření žurnálů liberálních a katolických můžeme pravděpodobně souditi, jaká duševní strava a v jakém asi poměru se jim dodává.)

11. Čeho sekretář katolické oné Společnosti nejvíce pohřešuje, jest ohlašování katolických publikací. Lidé, kteří chtějí velký obchod učiniti, nešetří ohláškami. Vyhlášky podobné stojí sice mnoho, a užitek jich bývá celkem malý, leda by někdo činil americkou reklamu.

Však publikace katolické Společnosti mohou sloužiti jedna druhé za ohlášku.

Jisto jest, že nelze vše všude a každému provésti, jak katol. Společnost pravdy navrhuje a sama koná, ale jisto jest také, že něco mnohdy mnohému lze provésti, neschází-li upřímné vůle. Osobní vliv a zájem jest hlavní podporou zdaru po Požehnání Božím.

Poněkud déle jsme se zdrželi popisující agitace této Společnosti, jedné z nejčilejších v Anglicku, ale nesmíme zapomenouti, že po čem srdce touží, po tom že se i oči točí. Jsem přesvědčen, že většina ze čtenářů s radostí četla číloš anglických spolubratrů. Členové jednoty platí 10 šilingů (6 zl.), začež dostávají srážku 25% při objednávkách nad 5 šilingů; při objednávkách pod 5 šil. poštovně zdarma. Doživotní členové platí 10 liber št. (as 120 zl)

Výhody této jednoty nejsou proti našim katolickým podnikům tak veliké, ale číloš jest větší. —

Podobnou společností na šíření pravdy jest tak zvaný „Apostolate of the Press“, který nemá ani dosud stanov a výboru, nýbrž jest to dobrovolnický sbor z různých okresů. Dle dopisu, který mi zakladatel jeho W. Vance Packmann zaslal, mají účastníci za úlohu bdíti nad útoky anglikánů proti církvi. Buď vyvrátí útok sám, aneb pošle výstřížek z novin buď p. Packmanovi neb jeho důvěrníkům. Na první jeho výzvu přihlásilo se mu v krátkce přes 100 účastníků kněží a laiků, nejvíce to konvertitů, kteří jsou dle vlastních jeho slov horlivějšími, než zrození u víře.

Shledal jsem, že vlastně myšlénka jest skoro totožná s myšlénkou ligy, která má však o něco širší pole působnosti.

Při našem zákonodárství, jímž se dosud kolportáž zapovídá, nelze se mnohých způsobův angl. společností u nás uskutečniti, ale upozorním na způsob, kterým jeden kněz pomocí ministrantů získává půdu pro katolickou literaturu. Týž vybírá si, pokud možno, z lepších tříd ministranty, a rozděljuje jim mzdu po několika měsících.

Zámožnější, když jest ochoten a milovníkem čtení, dá se do dědictví sv.-Janského, Cyrillo-Methodějského, a méně zámožný do Děd. Maličkých, buď za člena doživotního nebo rodového.

Tento způsob má do sebe mnohou přednost. Jest úplně ve shodě se zákonem, dává trvalou upomínku na dobu mládí, je-li členem rodovým takořka věčnou upomínku, která každý rok apoštoluje v rodině a příbuzenstvu jejím. Když by se tato metoda rozšířila, a třeba jen u 10% vedla k žádoucímu výsledku, nahrazovala by mnoho biblioték mezi lidem.

Doslov.

—

Uvedl jsem řadu rozličných čísel z literatury a pokud bylo lze i směr jich označil a doufám, že vysvitlo z čísel dosti jasně, že tisku odpovídá smýšlení a dle toho se i život řídí. Jest zajisté rozhodným neštěstím, jestliže vládne veřejným smýšlením duch ničemný. Špatný směr listů kazí pomalu veliké třídy lidu; tisk vůbec vychovává lidi buď pozitivně buď negativně. Květ a úpadek národů závisel na mužích, kteří míněním vládli. Mínění netvoří nyní muži sami, nýbrž listy jich směrem se beroucí.

Časopisy v přítomnosti jsou skoro výhradním pramenem, z něhož ukájí většina „intelligence“ duchovní žízeň. Jak nebezpečno spoléhati se na stravu liberální, jest očividno. Nemáme příliš mnoho příčin vychloubati se mnoho duševním vzděláním nad doby dřívější. Ku vzdělání jest hlavně třeba dle Wuttkea — drobet peněz v kapse, obvyklé fráze, zevnější uhlazenost v obcování a vzdělanost jest hotova: důkladné znalosti, vlastní úsudek, mohou také býti přidány ku „vzdělanosti“, nejsou však nevyhnutelně potřebny. Obecenstvo sice má vůli bráti se za dobrým cílem, ale jeho bezsoudnost, nesamostatnost a lenost myšlenková jest tak veliká, že čeká, až co soudí jiní. Tak mnozí z obecenstva divadelního bojí se říci úsudek svůj — ba oni jej ani nemají, poněvadž si ho dají učiniti recensentem. Když v oboru divadelním tak veliká lenost vládne, kde k úsudku není třeba žádných důkladných studií, jaká bezúsudkovitost vládne ve věcech, o nichž souditi vyžaduje hlubší práci duševní! Časopisectvo činí úsudek, obecenstvo jej přijímá. Tak se stává, že mnozí berou se proudem politickým a socialním, kterým by se jistě nebrali, kdyby „věděli co činí“. Proto o mnohých událostech politických soudí předpojatě mnozí, že neznají jiných okolností důležitých. Člověk zaměňuje pravdu s množstvím a domnívá se, že jde-li s proudem, že jde s pravdou.

Na konci nemohu pominouti hlavních myšlének, které výtečný Francouz v Hist. pol. Bl. v r. 1868. před válkou prusko-francouzskou napsal. Mluvě o listech protikatolických praví asi následovně: Jest to krvavá revoluce, která z každé řádky zeje. Čteme-li žaloby na utiskování svobody tisku a čteme-li tyto řádky — potřásáme hlavou. Vše se trhá v blátu takým způsobem, jaký může u surového budití oblibu.

Nejnebezpečnější zásady rozšiřovati, jest bez závady dovoleno, kdežto zamračiti se na policajta, jest již přečinem. O francouzských poměrech píše týž muž dále (str. 428.). Díky pokrokovému hospodár-

ství novému, jest bursovní hra a švindl dovolen a špekulace stala se řemeslem, proti němuž není zákona.

Jest dovoleno podvodnými podniky milliony a milliony na sebe strhnouti a na místě trestu dostane se mu cti a vyznamenání, ano jest jako přítel lidstva chválen, kdežto otec, který puzen nouzí, kus chleba vezme, aby hladové děti nasýtil, jest veden bez milosrdenství do žaláře. Nic necharakterisuje naše zákonodárství jako tato spravedlnost. V podobném tonu psal onen Francouz r. 1868. a jako prorok takoroka mluvil. Dnes mají jeho slova váhu tím větší pro nás, neboť dějiny jsou učitelkou života.

Co z toho jde nám katolíkům? Odpovídám slovy Gaussovými: „Bůh počítá“ naše úsilí a oběti, které jsme přinášeli v duševním boji. Jestliže každý bude rozsévati dle síly své a vzrůst Bohu přenechá — účet jeho dobře dopadne. Nesmíme se zarážeti malým aneb nepatrným postupem práce. Kdo rozváží parabolou o rozsevači nebude žádati, aby pod rukou učenickou šla práce rychleji než pod rukou Mistrovou!

„Bůh čítá“ naše hodiny volné a pracné, které jsme boji zasvětili, však čítá i hodiny prunedbané. Necht přispěje článek ku vytrvalosti a nadšení. Smiles dí: Horlivci a nadšenci zdají se mařiti život, ale muži vytrvalí pokračují v boji a dobývají půdy, na níž předchůdci spali. Tak se stává, že vítězství dobré věci snad pozdě přijde, ale když přijde, jest zásluhou padlých jakož i těch, kteří konečně zvítězili.

Perseverantia culmen virtutis!

OBSAH.

	Strana
I. Na srozuměnou	3
II. Něco z minulosti	5
III. Z doby novější	12
IV. Proudý	17
V. Bojovníci stran	20
VI. Boj v r. 1891.	24
VII. Ve službách	29
VIII. Tisk a kapitál	41
IX. Boj r. 1866.	47
X. Z dílny veřejného mínění	52
XI. Inzeráty a úplatky	56
XII. Co přispívá k rozšíření listů?	62
XIII. Duševní boj ve světě	66
XIV. O našich poměrech	70
„The Catholic Truth Society.“ (Společnost pravdy)	93
Doslov	103

Oprava tiskových chyb.

- Str. 3. řádek 6. shora místo city má státi črty.
Str. 3. ř. 5. zdola místo neomylné má státi neomylně.
Str. 75. místo „Čas“ r. 1882 má státi 1888.
Str. 79. místo přenechali knihkupeckou reklamu má státi přetrvali.
Str. 82. 7. ř. shora místo o snahu má — má státi a snahu má.
Str. 82. 33. ř. místo orgánů realistů má státi orgánu.
Str. 89. Blahověst udáno má v insertním katalogu 2000 odběratelů a ne 1000.
Str. 95. 21. ř. zdola na místo Sudíí má státi Indii.
Str. 95. 19. ř. zdola místo brétské Guinci má státi britské.

